

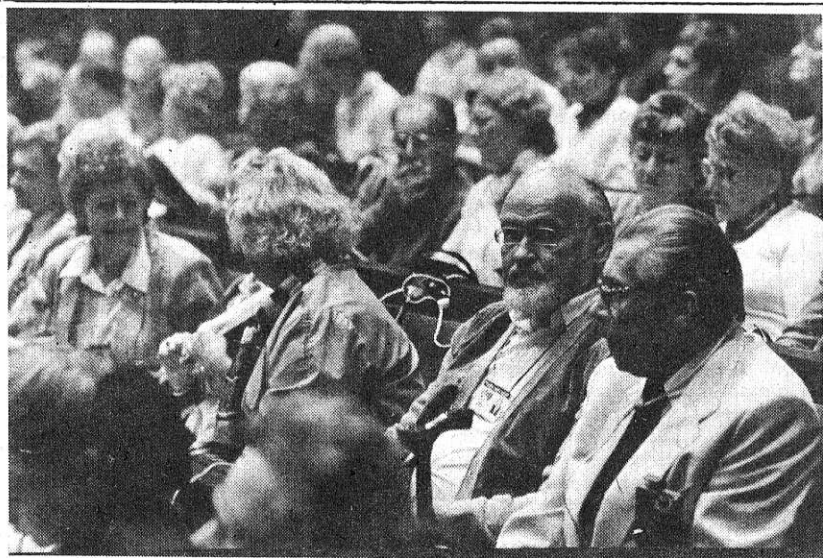
36 • 1986

SIRP ja VASAR

OLO KEEDUSE fotod

UNICA president Josef Walterscheidt kõnelemas ürituse avamisel.

Piik festivalisaali.

Kontsert Palmses.

Kõige nooremal UNICA-st osalejal pole veel kaamerat, kaamera on Soome Filmiarrastajate Liidu president Heikki Kalima (paremal), tema kõrval eesti harrastusfilmi tegija Jüri Varus.

Palmses oli, mida jäädvustada.

UNICA '86 president Rein Karemäe vestluses žüriiliikme Arif Alijeviga.

Harrastusfilmiga tegelejate ülemaailmse suurfoorumi UNICA '86 filmikonkursid jõudsid eile lõpule. Täna hommikul toimuval žürii (esimees Mark Soosaar) avalikul istungil, kus otsuse kujundamiseks võivad UNICA traditsiooni kohaselt kaasa rääkida kõik osalejad, selguvad paremad võistlusfilmid, auhinnad antakse kõige hea toimuval pidulikult lõpetamisel. Praegu võib vaid konstateerida, et harrastusfilm oli Tallinnas esindatud kõrgetasemeliselt, kõigis žanrides, mitmete suundumuste ning paljude otsingute mitmekesisuses. Nii festivali algul pressikonverentsil kui ka festivalipäevade lõpul toimunud diskussioonides tulid kõne alla olulised probleemid, mis seotud harrastusfilmi arenguga. Sisutühedatel festivalipäevadel on siiski ka leitud aega, et külalised saaksid näha Tallinna

vaatamisväärsusi, külastada kontserte Raekoja, Niguliste, Matka-majas, tunda Lahemaa rahvusparki rabade hingust, vaadata Palmses arhitektuuriansambli hoolitsetust ja kaunidust, elada kaasa rahva-peo meeleolukale hoogsusele Altja kaluriküla kilgekingul. «Sunne-pärane, meelde jääv» on olnud külaliste hinnangud nähtule, mida on talletanud sajad filmikaamerad ja fotoaparaadid. Külaliste kau-du jõuab Eesti nüüd sadadesse kodudesse ning filmiharrastajate klubidesse üle kogu maailma, sest Euroopa maade kõrval oli Ees-tit vaatavaid kaamerasilmi koguni Argentinast, rääkimata Nõuko-gudemaa filmimatööridest, kelle hulgas leidub isegi Vladivosto-kist tulija.

HARRASTUSFILMIDE SUURFOORUM UNICA '86

RAHUAASTAL, RAHUPÄEVAL

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni otsusel on tänavune aasta kuulutatud rahvusvaheliseks rahuaastaks. Hoidmaks kui alalist hoiatust meele Teise maailmasõja alguspäeva — mälestustavasti algas see sõda 1. septembril 1939, tähistame 1. septembrit ülemaailmse rahupäevana.

Meenutame nüüdki: Esimene maailmasõda nõudis 10 miljonit inimest, Teine maailmasõda juba 50 miljonit! Ja siiski: kui ägedad ka polnud lahingud nende sõdade tandreil, piirdusid need ometi teatud geograafiliste raamidega. (näiteks Ameerika territoorium jäi mõlemast maailmasõjast kõrvale). Nüüd on aeg ja olukord sootuks teine: juba praeguseks hetkeks kogutud tuumarelvad ei tunne riigi- ega ka maailmajapiire. Nad on ohtu seadnud meid kõiki.

Me kõik peame hoolt kandma selle eest, et meie maailm püsiks. Praegu inimkonda ähvardav oht pole võrreldav jääaja ega veeuputusega, ristsõdade ega suurte katkudega. Inimene on loonud vahendi, mis võib hävitada kogu inimsoo, ning pole kedagi teist peale inimese enda, kes oleks suuteline ära hoidma tsivilisatsiooni hukku.

Hamlet'i klassikalist eneselt küsimist — olla või mitte olla? — on tsiteeritud kasutatud paljude inimpõlvade jooksul, fõsi, väga erinevates kontekstides. Praegu seisab see küsimus teravamalt kui kunagi varem kogu inimühiskonna ees. Täna, tuumajaastu Hamlet'i peos pole mitte kojanarri Yoricku pealu, vaid kogu meie inimeste Maa. Kordumatu, ainus on elu sellel Maal, meie endi ja järeltulijate põlvde jaoks. Siit kõigi inimeste kohustus ja vastutus.

Et maailm püsima jääks! Praegu on selle pärast mures inimesed kõikjal. Rahuvõitlejate read kasvavad. Siin loovad kaasa suurte ja väikeste riikide elanikud, töölisel ja teadlased, õpetajad ja õppurid, arstid ja põlluharijad. Väga suur autoriteet selles võitluses on kultuuritegelastel. Selles äratundmisest olid kantud neil päevil toimunud mitingud ka paljudes meie maa loomingulistes organisatsioonides ja kunstikolektiivides. NSVL Kirjanike Liidu toimunud rahumitingul ütles Jekgor Issajev: «Mihhail Sergejevitš Gorbatsšov pöördus oma avalduses nõukogude rahva poole, maailma rahvaste poole, ta pöördus kõige tähtsama presidendi poole, kellele me peame täna suunama oma pilgud, südamed ja mõtted, ja selle presidendi nimi on Terve Mõistus. Kui terve mõistus taandub egoismi ees ja arust tumbestab enesearmastus, siis satub elu Maal hävingu äärele.» Samal mitingul lausis Genrihh Borovik: «Meil pole aega hoovõtuks. Me peame hakkama tegutsema otsekohe, ja me peame tegutsema professionaalselt... Tõde on meie poolel...»

Meie maa viimase aja konstruktivsed ettepanekud ja algatused võivad aina rohkem toetajaid kogu maailmas. Eriti võimsa rahvusvahelise resonantsi on kutsunud esile Nõukogude Liidu otsus pikendada ühepoolset tuumaplahvatuste moratooriumi veel kuni uue aastani. Mihhail Gorbatsšov avaldus Nõukogude televisioonis hinnatakse ülimalt aktuaalseks, toonitatakse, et see on desarmeerimisprobleemidele uue, loova lähenemise konkreetne eeskü. Kogu NATO-riikides on seda mõeldud ametlikul tasandil. Paljude maade riigi- ja ühiskonnategelased on rõhutanud, et Nõukogude Liit tõestab oma rahupõhise mitte tühjade sõnade, vaid konkreetsete ja kaalukate teadega; tulefatkse meelde, et meie maa ei korralda juba teist aastat ühepoolset tuumakatsetusi... Nõukogude maa tuumapoliitika valitseb vaikus. Kuid see pole lihtsalt vaikus — see on teadus, mis kolab valjemini mis tahes sõnadest.

Rahupäeval algas õppeaasta koolides. On sügavalt sümbolne, et see algas rahutunniga.

MÄLESTUSTERAAMATUST, mitte ainult minevikupilguga

• Jätkates teemat «Klassikasvatus: traditsioonid, ülesandeseadmised» •

Revolutsionääride elu kuulub oluliselt ajaloolõiku, mis tänapäeva seisukohalt on minevik. Jah, me mõõname, et nende elulood on üsna väärtuslikud. Probleematisemaks muutub asi, kui seame üles küsimuse kõige selle kohast meie ees seisvate praktiliste ülesannete lahendamisel. Teema alustajal oli põhjust arutleda: «Nõukogude ühiskonna praeguse sajandilõpu intensiivarengu tingimustes, mil esiplaanile on kerkinud sotsialistliku majanduse täiustamine, teadus- ja tehnikarevolutsiooni kiirendamine, võib tunduda küsitavana nende inimeste elukogemuste aktuaalseerimine, kes küpsesid ja tegutsesid sajandi alguses, tänapäevast kardinaalselt erinevas maailmas, ja kelle elukaikudes on väliselt nii vähe ühist tänapäeva sirguva põlvkonna kujunemislooga.»

Tõepoolest, arenenud sotsialistlikus ühiskonnas kasvab inimene ekspluateerimisest vabas keskkonnas, sotsiaalses süsteemis, mis kindlustab teda hariduse ja tööga, asetab ta juba sündimisel hooldekande ja kasvatusmõjurite ringi, mille eesmärgiks on tema teadvuse mõjutamine ideede ja väärtustega, mis teeksid temast kogu maailma ja oma isikliku mina probleeme teaduslikult mõistva, optimistlikult meelestatud, sotsiaalselt aktiivse ühiskonnaliikme.

On midagi iseloomulikku nendes rõhuasetustes, mis avaldusid seekordsetes sõnavõttudes juba mõnda aega teadmiste päeva nime kandva 1. septembri puhul. Ei puudunud ka murelikud toonid, kui kõne alla võeti kompleks, mille võime piiritleda sõnadega «kasvatamine-kasvatamine». Ennekoike räägiti noore inimese avasilmsest viimise ühiskonna arengu reaalsest vastuolude juurde, mis tähendab samal ajal loobumist käibetõdede ja poliitiliste fraaside pelgast kordamisest: eesmärgiks peab olema iseseisvus nii mõtlemises kui ka teos.

Siit edasi on põhjust lehitse-da Heinrich Rossi mälestusteraamatut, mis kõige muu kõrval kinnitab veendumusega, et autorile ja tema kaasvõitlejatele oli suhtumise kujundamine ühiskonnasse, omaenda maailmavaate väljakujundamine sügavalt isiklik ja eluline küsimus ning nõudis julget iseseisvust. Sest on ju arusaadav, et 1902. a. sündinud autori jaoks ei andnud kodanlik keskkond iseenesest midagi sotsialistliku teadvuse arendamiseks. Vastupidi — nii kool kui ka kodanlik sõjavägi, kus H. Ross aastatel 1923—

Meie ajalehe 21. märtsi numbris alustas Aigar Vahe-metsa mõttearendust proletarsete revolutsionääride elulugudest kui klassikasvatuse arvestatavast allikast.

1924 teenis, olid kutsutud sisen-dama vastupidiseid veendumusi. Ometi sai noorest Rossist juba 1924. a. aprillis Eestimaa Kommunistliku Partei liige. Kommunistina võttis ta osa 1924. a. 1. detsembri ülestõusu ettevalmistamisest Väike-Maarjas ja Rakveres. Ülestõusu mahasurumise järel oli ta sunnitud põgenema Nõukogude Liitu. 1926. aastal suunati H. Ross illegaalsele komsomolitööle kodanlikku Eestisse.

HEINRICH ROSS. EI VABADUST SAA TAEVA VÄEGA. Mälestusi. «Eesti Raamat» 1986.

Tööliisklassi 1. detsembri ülestõusu mahasurumine, millele järgnes oh-jeldamatu terrorilaine, oli kommunistlikule parteile ja kommunistlikule noorsooühingule andnud raske löögi. Põrandaalusele tööle suunatav noor kommunist teadis, et aktivistidest oli suur osa langenud või vangistatud. Paljud olid sunnitud riigist põgenema. Oli ärahirmutatuidki, kes tõmbusid revolutsioonilisest tegevusest tagasi. Kuid oli teada seegi, et juhtiv kaader jätkas ennastsalgavalt tegevust. Seda muidugi sügaval põranda all. Olukord oli eriti komplitseeritud selle pärast, et legaalselt tegutsenud revolutsioonilised tööliisorganisatsioonid olid laiali aetud, nende trükiväljaanded rüüstatud. See andis kodanlikule ajakirjandusele põhjuse deklareerida, et kommunistlik tegevus on Eestis alaliseks likvideeritud.

Sellele dramaatilisele revolutsiooniliikumise etapile on pühendatud H. Rossi raamatud kande, teine osa, mis räägib aastatest 1926—1928. Raamatut esimesena retsenseerinud Ants Saar märgib, et ta ei mäleta teist teost, milles põrandaalust tööd kodanlikus Eestis oleks kirjeldatud seestpoolt ja nii suure asjatundlikkusega. Tõepoolest — vastuvaidlemiseks midagi meelde tuleb ei oskagi. Seesama asjatundlikkus annab mälestusteraamatule kaalu ajalooallikana: just neist aastatest on meie kujutlused küllaltki üldised ja katkendlikud, et endale luua konkreetsemat elupilti. Ja veel üks asi: kirjeldades krooniku asjalikkusega põrandaalust tööd

kahekümnendate aastate Tallinnas, on H. Ross kirjutanud kõigele lisaks põneva raamatu. Selle põnevuse taga on tõelist traagikat ja tõelist kangelaslikkust.

Heinrich Ross võttis ettepaneku põrandaaluseks tööks Eestis kõhklemata vastu, kuigi teadis olukorra tõsist. Ekstreemseid olukorrad, millesse see otsus autori viis, on lausa klassikalise kirjanduse pärisala. H. Ross on väitnud selle kõige juures pa-teetikat. Kirjeldades uue, 1927. aasta vastuvõttu, räägib ta: «Olime rõõmsad, teotahetelised ja optimistlikud, kuigi elada tuli varjatult, ühest tunnist teise.» See oli aga EKP organisatori Aleksander Leineri (kellega EKNÜ organisator Heinrich Ross käis töötas) viimane uue aasta vastuvõtt: Aleksander Leiner langes sel-samal aastal kaitsepolitsei kuuli läbi...

Mis andis neile inimestele jõu ja kindluse?

Põranda alla jõudnud komsomoliorganisator võis tööle asudes teha kokkuvõtte, et kõik need EKNÜ liikmed, kellega ta oli kohtunud, olid tõsised, tublid ja julged revolutsioonivõitlejad, kellega võis palju korda saata. Kuid peamine seisis selles, et neid inimesi oli vähe. Oli tööstusettevõtteidki, mille noortega puudus ühendus. Halb oli side ka teiste linnade ja maaorganisatsioonidega. Nõrgaks tuli tunnistada osavõtt legaalsest tööliisorganisatsioonidest... Nii et — tagasihoidlikult öeldes — probleeme oli palju. Selle kõige juures võis iga värsam tähendada surma. Ja siit küsimuski: mis pani need inimesed liikuma?

H. Rossi memuaaride haara-va tegevusliku külje jälgimisel võivad kahe silma vahele jääda ikka ja jälle korduvad märkused, et oodati kirjan-dust, et pahandati kirjandus-saadetiste hilistumise pärast või et oli märgata meeleolu tõusu kirjanduse kohalejõumisel. Tegemist oli muidugi revolutsiooniliste ajalehtede, brošüüride või lendlehtedega. See oli eesmärgisind enese-harimine, mis sundis inimesi väga paljuga riskides lugema revolutsioonilist kirjandust. Maailma mõistmine proletariaadi klassihuvide seisukohalt tähendas neile ennekõike iseseisvat õppimist, iseseisvat süvenemist ja iseseisvat vastuste otsimist maailmaprobleemidele.

Revolutsionääri mälestused puudutavad paratamatult ennekõike arvukaid organisatsioonilisi ülesandeid. Oleks aga väärt jätta nende kõrval (või

taga) märkamata see vaimutöö, mis on seotud revolutsioonilise teadlikkuse kujunemisega.

Sügava lugupidamisega kirjutab Heinrich Ross kohtumisest Hans Pöögelmanniga Leningradis enne Eestisse põrandaalusele tööle minekut. H. Pöögelmannile kuulub mõttekäik: «Terve ajaloo edukäik on... rahulolematuse viil. Rahulolematuse on rahvaste võitluses kangelsed sünnitanud ja uutele ajajärkudele aluseks olnud. Revolutsiooni näol ja nime all on rahulolematuse inimesesugu ühelt astmelt teisele edasi viinud... Ja rahutuse alusel, rahutuse lipu all seisab ka uue aja suurem ja kõrgem ühiskondlik liikumine — sotsialismi võidukäik kõige selle aatekõrgusega, mida ta sisaldab, kõige selle tegeliku ühistunde ja eneseohverdamisega, milles ta igapäevastest lihtsurelikest kangelsed kasvatab.»

See inimlikult veenev sissejuhatuse (või kokkuvõte) revolutsionäärimälestustele teritab tähelepanu sellele isiklikule vastutusele, mis on igaühel oma tegevusjoone leidmisel. Kodanlus kinnitas, et revolutsioonilisel tegevusel, rohkemgi veel — kommunistlikul meel-susel on pärast detsembriülestõusu lõpp. H. Rossi kroonika-kirjapanek räägib seevastu entusiastlikust ja enastunustavast revolutsioonilisest tegevusest: kuskil midagi hõõgus kustumatult — kui see polnud alati leek, siis säde ikkagi. Ja selle taga seisavad sirgjooneliste proletarsete tõekspidamistega inimesed, kes ei kõhelnud seda sirgjoont elu- ja võitluspraktika näpunäidetel ka õgendumast. Need on üht-aegu tänapäevased õppetunnid, kui viitame pealkirjas nimetatud klassikasvatuse traditsioonidele ja ülesandeseadmiste-le.

Memuarist märgib oma kirjapaneku lõpetuseks tagasihoidlikult, et veendumused, mille eest võideldi ajal, mida nüüd kaunit vabaduse koidikuks nimetatakse, ei ole ajast tuhmistatud: «Need kõrged veendumused, see tahtejõud ja sihikindlus on uutes põlvkondades kinnistunud või kinnistumas.»

Aegade mõtte- ja ideesee-sed pole lihtsad. Iga aeg esitab oma sotsiaalsed nõuded, seda rohkem ühiskonna üldise kiirenemise päevadel. Tuletagem veel kord meelde neid rõhuasetusi, mis juhatasid sisse 1. septembri, põlise esimese koolipäeva ja esialgu veel uue, teadmiste päeva.

«...Üldine hinnang noorte kohta ei kindlusta alati vanema põlvkonna veendumust, et meil kõik noored täna just sellised on, kes ei karda raskusi töös ega õppimises ja on endale selgelt paika pannud elu eesmärgid,» tunnistab Indrek Toome kooliaastast sisse juhatavas, kõneka pealkirjaga sõnavõtus «Muutused ei ela oma elu, need olenevad meist» («Rahva Hääl» 31. augustil). Ta arutleb: «Ühiskonnasjades tõeliselt objektiivne lahtimõtestamine on keeruline protsess... Meil on paljudel inimestel kujunenud selline seisukoht, et noor koos sõpradega võib arutada avameelselt südamedel olevat. Kui aga vestlus tunnis või kooliüritusel kandub üle tõsistele sotsiaalpoliitilistele ja majandusprobleemidele, toimitakse tihti printsiibil — mida vähem, lihtsustatult ja üldisõnalisemalt, seda parem. On selle põhjuseks mugavus või kartus probleem-küsimusest mitte üle olla, tulemus on üks: oleme lõinud lõhe üksteisemõistmisse, püstitanud ebakindla pinna ausale maailmavaatele.»

Sellesama ausa maailmavaate seisukohalt on ehk eriline põhjus peatuda Heinrich Rossi raamatul oma maailma leidmisest ja võitlusest selle eest.

ÜLO POOTS

Eesti skulptuur Soomes

Mikof, Aime Kuulbusch, Hille Palm, Ellen Kolik ja Lembit Palm — 14 täiesega, mille valik tule-nes soovist esindada soomlastele

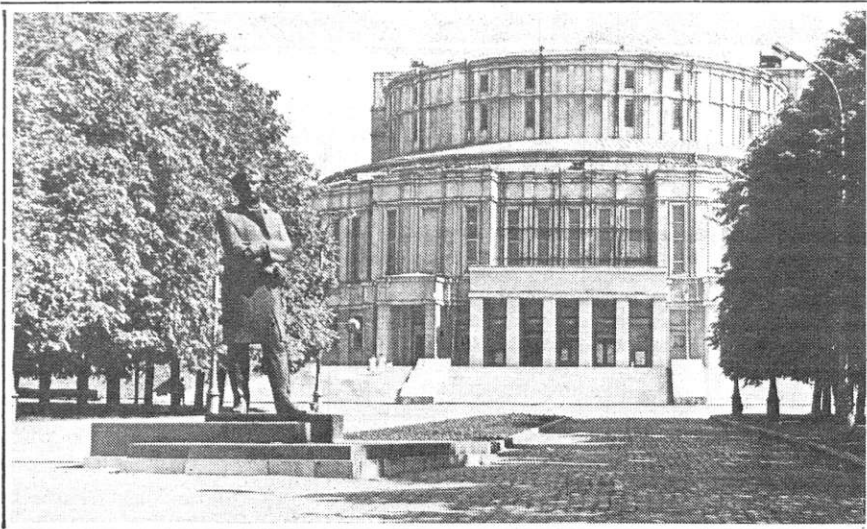
eesti plastikast võimalikult mitmekülgselt: enam erinevaid loome-laade ja -aegu, žanre ja mater-jale (näiteks E. Viiese «Oja», alumiinium, 1968. a., O. Öuna «Puudutus», pronks, 1973. a., H. Palmi «Tantsijatar», puu, 1974. a., A. Kuulbuschi «T. Pääsukeste portree», pronks, 1982. a.). Valitut mõjutas ka asjaolu, et esin-datud teosed pidid mahtuma pi-siplastika raamidesse, s. o. mitte ületama 60 cm kõrgust. Seetõttu ei ole ekspositsioonis Mare Mikof-i portreid ja Jaak Soansi kujusid, mis teatavasti on kõik suu-remad.

18. augustil avati Nurmijärvi uues moodsas raamatukoguhoo-nes eesti säidiskulptuuri väljapanek. Nurmijärvi on paikkond Lõuna-Soomes. Uusimaa läänsis, paarkümmend kilomeetrit Hel-singist loodes. See on Aleksis Kivi sünnikoht, sestap siis üle-soomelise tähtsusega turismikes-kus. Ekspositsioon sai teoks meie Kunstifondi, ühingu «NSV Liit-Soomes» Eesti osakonna ja Nurmijärvi kihelkonnajuhataste ühis-tööna, seejärel saab sellest ränd-näitus, mis peatub mitmel pool Soomes. Esindatud on üheksa kujurit — Edgar Viies, Riho Kuld, Matti Varik, Ülo Öun, Mare

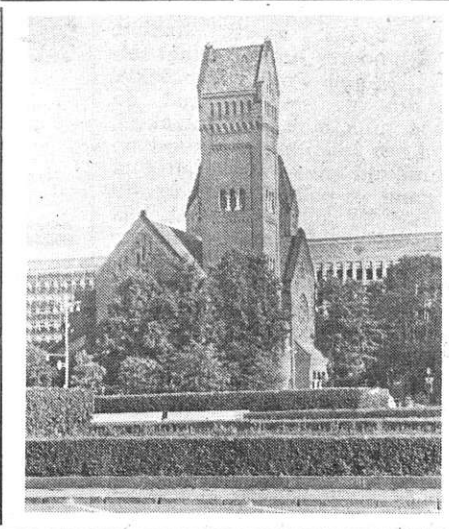

Kõrvaloleval fotol on näha Valgevene Akadeemilise Suure Ooperi- ja Balletiteatri hoone. 23. septembril avatakse siin Eesti NSV kirjanduse ja kunsti päevad. Suurte ja paraadlike kultuuriürituste mõttekus on viimasel ajal kahtluse alla pandud. Meie kirjanduse ja kunsti päevad Valgevenemaal on küll planeeritud üsna ulatuslikud — Tallinnast asub teele üle 600 esineja, kontserte, etendusi ja kohtumisi Minskis ja vennasvabariigi kõigis kuues oblastis on seitsme päeva peale sa- ja ringis — kuid loodetavasti ei kujune sellest kõigest pelgalt paraadlikku nädalat. Lõppude lõpuks on see ju meie endi teha, kas suudame pakkuda sisukat ja kõrgetasemelist kunsti, luua loominguliste liitude vahel kontakte, mis tulevikuski vilja kannavad, või jääb meie sõit formaalseks ettevõtmiseks. Minskisse sõitjate koosseis lubab eeldada küll esimest võimalust.

21. septembril hommikul asuvad «Tšaikaga» teele RAM ja poiste-koor, Tele-Raadiokomitee sega-koor, «Hortus Musicus» ja Filharmonia Kammerkoor, segakoor

Minski kõrgeimal künkal asub kolmekümnendate aastate teisel poolel ehitatud Lenini ordeniga Valgevene NSV Riiklik Akadeemiline Suur OOPERI- JA BALLE-TITEATER. Ommarguse põhiplaani teatrihoone paraadsissepääsu ees seisab Valgevene demokraatliku poeedi MAKSIM BAGDANOVITSI MALESTUSSAMMAS.

XVIII sajandi lõpul ehitatud katoliku kiriku müüride vahele rajatud KINOMAJA.

TÖNU TALVARI fotod

KAHE NÄDALA PÄRAST MINSKIS

«Olevine» ja puhkpilliorkester «Tallinn», TRÜ rahvakunstiansambel, «Sõprus», «Linnutaja», «Torupill», «Camerata Tallinn», esiraadigrupid ja meie parimad vokaal-instrumentaalansamblid, esindatud on ka džässmuusika ja sõjaveteranid oma ansambliga «Torpeedo». Solistidest sõidavad kaa-

sa Anu Kaal ja Margarita Voites, Tiit Kuusik, Mati Palm, Kaie Kõrb, Kalle Randalu, Helvi Raamat, Teo Maiste jmt. Dirigentidest — Eri Klas, Peeter Lilje ja Vello Pähn. Minski Kunstide Palees avatakse eesti kunsti tutvustav ulatuslik näitus, pannakse välja raamatu- ja fononäitus Eestist, viime kaasa

oma filmiprogrammi ja kohalik televisioon vahendab saateid Eestimaast ning tema inimestest. Korraldatakse kirjandusõhtu, omavahel kohtuvad loominguliste liitude esindajad, käiakse töökollektiivides jne. Kultuuripäevade ettevalmistustööd on praegu mõlemal poolel

lõpujärgus. Hiljuti Minskist tagasi jõudnud ENSV kultuuriministri esimene asetäitja Ilmar Moss tutvustab heas korras esinemispaikadega, meil viimistletakse repertuaari ja komplekteeritakse näitusi. Avakontserdi lavastavad-kujundavad Neeme Kuningas ja Agu Püüman.

Minsk on miljonilinn, kogu Valgevenemaal elab üle 9 miljoni inimese. Tahame oma maad ja kunsti neile laiemalt tutvustada ning ka ise näha võimalikult palju Valgevenemaast.

Jälle algas uus kooliaasta. Ja jälle uut moodi: kuueaastased on nüüd siis enam-vähem võrdsed õp- purid teiste seas, koolieelikuks neid enam nimetada ei või. Kas nad saavad hakkama? Arvan, et kui me kõik tahame, siis saavad küll.

Nad astugu oma koolidesse kui templitesse. See hispaania XVI sajandi humanisti Juan Luis Vivese lause on aastakümneid kummutanud mu mõtteid, ja eriti siis, kui näen neid päris pisikesi kooliastujaid, keda esimesel koolipäeval on kombeks esile tõsta: abiturientide käe kõrval tulevad nad vastu võtma õpilaspiletit, silmad peas väga suured ja väga puhtad. Võib-olla esimene töö- poolest pühalik elamus nende elus, mis peaks jääma meelde kui astumine templisse. Kas jääb?

Nii küsides on mul süüdlase tunne. Seda enam, et kunagi oli mu endast mõistetavaks tulevikukavaks olla keskkooli-õpetaja; mõõdamines olen ju seda olnudki; mõõdamines olen ka ülikoolis kaasa aidanud tulevaste pedagoogide kasvata- misele. Ju see pidi nii minema, et minust päris pedagoogi ei saanud, aga kas olen ma neil aladel, kuhu olen jäänud, alati pidanud silmas seda, et haridus ja kasvatus nõuab nii või teist ju iga ühiskonnaliikme osalemist? Suureks eesmärgiks ikka seesama: nad astugu oma koolidesse kui templitesse. Kas meie koolid ikka on templid, kas me teinekord ei ole neisse lasknud isegi ühte ja teist, mida või keda peaks piit- saga välja ajama?

Käib kooli reformimine. See on hea. Tegelikult käib kooli reformimine ju alati, isegi tuhandeid aastaid, vähemalt see viis tuhat aastat, mida võime pidada nn. tsivilisatsiooni aja- looks. Elukorralduse muutumise- ga peab kaasas käima kooli muutumine. Kui see unustatakse, tekib stagna- sioon, tiigitumine, aga kuna- gi ei saa see kesta kaua, sest lõplikult sulgeda ei saa ju ei lähte ega äravoolu, tiik, stagnum, hakkab üle ajama.

Ja lähted on pühad. Kui me seda ei unusta, kunagi ei unusta, on kõik korras.

Ka uut moodi mõtlemist on taotletud vähemalt sellesama viie tuhande aasta jooksul, neilgi ajajärkudel, kus loosun-

giks on olnud vana ja unusta- tu juurde tagasipöördumine (renessanss!). Aukartusega mõtleme neile tähetundidele maailma ajaloo, mis on kaa- sa toonud revolutsioonilise pöörde, ja seda niihästi ühis- kondlikus korralduses kui ka tervete rahvaste mõtteviisid. Kusjuures see ei ole tähenda- nud mitte seniste vaadete asendamist vastupidistega, vaid hoopis mingile uuele tas- sandile jõudmist.

Kaugetest aegadest kõnelda on mõnikord lihtsam kui lähe- dastest: meile tundub, et ju- huslikku unustades on ajalugu säilitanud kõige olulisema, üldistuse. Nimelt sellise üldistu- se, mille praktilist väärtust on tõestanud see ajajärk, mis meid neist kaugetest aegadest eraldab. Sellepärast tahaksin kõnelda paar sõna sellest, mis osa oli uut moodi mõtlemisel antiikaja lõpul.

Antiikfilosoofia tähendab meile Euroopa filosoofia algust, mida tundmata ei tule toime ükski tänapäeva mõtte- teadlane. Praegu huvitab meid selle elutundeline osa, see, kuidas ja millest tolle aja in- mesed tüüpiliselt mõtlesid, kui nad mõtlesid. Loomulikult mõtlesid nad pigem eetilistel kui metafüüsistilistel teemadel, nagu inimesed ikka, aga nad meist nii väga erinevad ses suhtes olnudki. Kuidas elada? Kolm põhisuunda tollases elu- filosoofias, nimelt epikuurlus, stoa ja skeptitsism andsid sel- lele küsimusele kaunis erine- vaid vastuseid, aga ühes suhtes ajasid nad kõik ühte asja: nad andsid juhiseid, kuidas olla õnnelik. Siinses, maises elus.

Siis tulid aga mitmesugused uued mõttesuunad ida poolt, üks müstilisem kui teine, ja maise õnne saavutamiseks oli neil otse hämmastavalt vähe tegemist. Nähtavasti kõige ra- dikaalsem, kõige vastavam tollastele sotsiaalsetele pürgi- mustele oli kristius, mis ka lõ- puks võidule pääses ja sõnas-

tas uue ühiskonna ideaalid. Antiikse elufilosoofia purus- tas ta pikaks ajaks täiesti. Kuidas elada? Tuleb elada õi- gesti, et väärida õndsust seal- poolses elus. Maise õnne proble- meem lakkas selles mõttemaail- mas lihtsalt olemast, taandus pisikeseks eraasjaks, ja kui roomlased korduvalt nägid, kuidas selle imeliku sekti liik- med rahuliku rõõmuga eelis- tasid kõige piinarikkamatki surma oma töö mahasalgami- sele, pidid nad endid parata- matult moraalselt lööduks tunnistama. Kui üldse keegi on õnnelik, siis just need hul- lud märtrid, võisid nad oma- ette pomiseda ega saavutanud ise enam ei epikuurliku elu- rõõmu ega stoilist ükskõiksust, spektilisest sallivusest kõnele- mata, sest kätte jõudis aeg ot- sustada, kas ei või jaa, aga mitte võib-olla... Muidugi oli kristlastel hoopis kerge purus- tada antiikse religiooni säil- med tollasele teadusele tugine- des, ja masside jaoks oli kül- lap veetlevaim see omasugune ülemaailmse vabaduse-võrd- suse-vendluse idee, mis oli kätketud ligimesearmastuse mõistesse.

Kas ei ole nii, et renessan- sist peale — sest siis hakati juba väga julgelt osutama teokraatliku maailmapildi küündimatusel — on käinud uue eetikasandi otsingud, mis küll omamoodi eitavad kaht varasemat, ent samal ajal püüavad neist luua suurt sün- teesi kummalegi vastandumata?

See uut moodi mõtlemine, millest me nüüd ikka enam kõneleme, ei tohi igatahes tõ- de taotledes unustada õnne ega õnne taotledes tõde.

Aga ega küsimus seisne üksnes selles, kuidas elada. Tänapäeva tsivilisatsioonis on vältimatult tähtsaks kujune- nud küsimus: mida teada? Võetakse meetmeid kõigi ini-

meste lugema ja kirjutama õpetamiseks, sest nende oskus- teta ei saa enam läbi. Loomu- likult on niisama tähtis, et siis ka oleks, mida lugeda, mees- pidada, kasutada — ja aeg- ajalt tekkivaist romantilis- pessimistlikest tunde- puhan- guist hoolimata terendab sil- mapiiril nägemus haritud, mõistlikult mõtlevast ja teot- sevast inimkonnast, kelle jaoks näiteks sõda saab olema mida- gi barbaarse-mütoloogilist ja kelle muuseumides sõduri- mündreid eksponeeritakse kõr- vuti timukarüüdiga.

Tänapäeva inimese maail- mapilt peab sisaldama üldista- tud kujul kõik olulise, mida on öelda tänapäeva teadusel. Kuni piirideni välja.

Pean tunnistama, et muret- teeb aeg-ajalt jõhkra lootuse- tusega propageeritav seis- koht, nagu peaks hariduse ees- märgiks olema pigem spetsia- listide kui universaalselt mõt- levate inimeste kasvatamine. Teadused olevat nii kaugele- kõrgele arenenud, et neist üle- vaate saamine käivat «tavali- sele inimesele» üle jõu, aita- vat täiesti sellest, kui ta on tubli töötaja omal alal, pole- vat tal tarvis oma nina toppi- da sinna, kus teotsevad juba teise ala spetsialistid.

Niimoodi põhjendatakse ja õigustatakse sedasama võõr- dumust (ehk «võõrandumist»), millele kui kapitalismiajastu põhilisele pahele juhtis tähele- panu Karl Marx. Niimoodi võideldakse tänapäeva prog- ressiivse maailmapildi ja hu- manistliku tulevikuvisiooni vastu. Ja niimoodi rüvetatak- se seda templit, mis peaks ole- ma kool.

Miski ei saa kõigutada mu- veendumust, et normaalsel lapsel on erakordselt palju mahutav mälu, mis vabalt võiks vallutada palju rohkem- gi, kui sisaldataks praegused kooliprogrammid, needsamad, mida peetakse ülekoormatuks. Hädad seisavad selles, et esi- teks õpetatakse rumalasti, tei-

seks on õpetajate hulka sattu- nud liiga palju juhuslikke ini- mesi. Selle teise häda puhul oleks selge, mida teha: valik peab olema palju rangem, ja ta saaks seda olla, kui õpetajatele makstakse palju rohkem palka. Esimese puhul on asi hoopis tüsikum.

Õpetajad ise on pahatihti nakatunud sellest samast jõhk- rast lootusetusest, millest kõ- nelesin. Isegi parimatelt õpi- lastelt ei oota nad terve prog- rami omandamist; see, et enamik õpitust kähku unusta- takse, tundub neile paratama- tuseks; ja kui küsida, mis mõ- te õpilastel siis õppida ongi, löövad nad resigneerunult käe- ga. Vaja on ette valmistada lihtsalt lõpuksami sooritajaid, heal juhul ka ülikooli vastu- võtteksameist läbisajajaid, ja kõik. Selliseid entusiaste, kes seavad eesmärgiks ette val- mistada avara haridusega ini- mesi, on vähe, ja neil on ras- ke. Ja ega see ülikooliski pal- ju teisiti ole...

Et oma kriitilist suhtumist konkretiseerida, ei taha ma seekord kõnelda filoloogina (muidugi, *ceterum censeo*, mõ- nes keskkoolis peaks õpetata- ma ka ladina keelt, ja see, et TRÜ-s pole klassikalise filo- loogia kateedrid, on meie rah- vusliku kultuuri lünk), vaid just reaalteaduste austajana. Nukruse ja ärevusega olen jälginud «Edasi» veergudel hargnenud mõttevahetust ma- teemaatika- ja füüsikaõpetaja- te ettevalmistuse üle. Kooli- poisina ei olnud mul nende ainetega küll kuigi sooja vahe- korda, ja ma arvan, et peale minu enda oli omajagu süüdi ka üks matemaatika õpetaja, kes klassis kehtestas vähemalt minule väga vastumeelse «to- talitaarse» korra, nii et hir- muga õpitu tõesti liigagi võõ- raks jäi. Ja see võõrdumus kahjustas omajagu ka lähene- mist füüsikale ja keemiale; kuigi nende distsipliinide va- jaliku üldpildi siiski kuidagi omandasin. Jüri Nuudi «Mil- lest kõneleb Einstein relatiiv- susõpetus» (1930) sai aga lõ- puks ometi läbi loetud ja olu- lises osas meeldegi jäetud, nii et vahel nüüdki olen mingis- endale jõukohases lapselikus sõnastuses seda saanud selgi- tada mõnele noorele — täna- päeva keskkooli lõpetanule!

(Järgneb)

MIDAGI HAKKAB SELGUMA

Lõpuks ometi hakkab noores luules midagi selguma. Poleks öige öelda, et sündima, sest sünnitud on juba hulk aega ja hulgakesi, aga see lüürliline sünnivesi on olnud nii pikka aega lahja ja sogane, et pole olnud võimalik tuvastada selle luule sihti ega sisu. «Eesti Raamatu» noorte luule esimese sarja (1978–1983) 15 autorist on veenvalt kirjandusse tulnud ja keskmi-se põlvkonnaga liitunud Doris Kareva ja Mari Vallisoo, oma žanri otsib veel Rein Raud. Esimese sarja autorid kuulusi- sid 1950. või 1960. aastate al- gul sündinute põlvkonda. Tei- se noorte autorite sarja nimed on reeglina samast põlvkon- nast, mitte nooremad. Teises valikus on tänaseks ilmunud kaheksa esikkogu: 1984 Ilmar Trull «Millest mõtled, selja-aju?», Märt Luige «Tulesam- mal», 1985 Annes Ihoma «Ääremeri», Aado Lintrop «Asuja», Merike Oim «Välja- kuid ja võlvikäike», Tõnu On- nepalu «Jõeäärne maja», 1986 Priidu Beier «Vastus», Ka- lev Kesküla «Läbi linnaöö». Teine debüütluule sari on praegu niisiis poole peal, esi- nades põhimõtteliselt neidsa- mu «Noorte kirjandussünd- muse '76», kogumike «Noori autoreid '77», «Viis tüdrukut ja kaheksa poissi» ja «Sõna» I–IX (LR, 1980–1986) ümber koondunud kirjutajaid, kuhu kuulusid ka Doris Kareva ja Rein Raud. Ainult et Doris Kareval on varsti ilmumas viies luuleraamat «Vari ja viiv», Rein Raul on ilmunud kaks luulekogu, üks tõkeluu- leraamat, Mari Vallisool kolm luuleraamatut. Kas pikk noor- us on ilus noorus? Kumb on parem, kas vettinud peiar või kuivanud peiar? Üks on küll selge: pärast Beieri, Lintropi, Kesküla raamatute ilmumist on must valgel näha, et põlv- konna põnevamad poisid on jätud liiga kauaks nooreks autoriks. Miks, selgub nii nen- de luulest kui ka «Sõnast» 9, kus Kajar Pruul ja Kalev Kes- küla tulevad välja põlvkondli- kult mõjuva manifestiga «Kas ei ole nooruse aeg?». Viimaks hakkame aimu saada selle põlvkonna eitustest ja jaatus- test, kes ealt läheneb juba kolmekümnele ja kellele seni on kriitikas esitatud rohkem pretensioone ja valmis ootusi, kui on mallatud ära kuulata/ trükkida seda, mis neil öieti öelda oli/on.

«Samal ajal oli arvustus loo- nud enesele 60-ndate tõusulai- ne põhjal mudeli, milline peaks välja nägema üks kor- ralik luuleuueendus, ning ra- kendas seda väsimatult oma ootustes. Noortelt taheti: uuen- dagu, kuid... mõistagi kehti- va poeetilise ja sotsiaalse kon- ventsiooni raamides. Ei olnud viimane end ju kaugeitki aval- likult kompromiteerida jõud- nud.» kirjutavad K. Pruul ja K. Kesküla («Sõna» nr. 9, lk. 11) ja tsiteerivad Mati Moguči väärsse:

Ma ei mahu raamidesse, korralikku kodusse, eesti kirjanike pikka halli roduesse!

Aado Lintropi «ahelais män- gur» väljendab oma põlv- kondlikus programmiuuletuses sedasama mittetahtmist:

EKS MEISKI OLE üsna palju üdi, kuid teine asi on, mis meheks teeb. Me kirjandusest rääkimast ei üdi, aeg-ajalt mõnes sappi üles keeb

ja viskab hetkeks ära: «Poisid, lüuad! Noh, olid kuldseid kuuekümnendad, ja kes neid ikka taga nutta jõuab.» Ei nutagi, käid töö ja pummeldad.

Miks öösiti su kehal tekk ei püsi, miks vajub pea sul alla padja päält? Ah, küsi tarkadelt või ära küsi, sa kuuled esivanemate häält:

«Ei mina sünni suurte sekka, mahu ei rikaste majasse...»

Kui I. Trulli «mõtlevas sel- jaajus», A. Lintropi «Asujas» ja A. Ihoma «Ääremeres» on veel ajuti tunda «lapsnarriks» (K. Pruul) olemise (teesklemi- se?) alaväärsuskompleksi, siis K. Kesküla, T. Onnepalu luu- les ja P. Beieri «Vastuses» si- saldub ometi sirge ja selge «il- ma illusioonideta» põlvkonna seisukohavõtt:

loe oma Goethet ja Shillerit Heinet nii palju kui lustid ka mina loen neid kuid tean et peale nende on teine võimalus teine tee on meil

Milline on siis noore luule valitud teine tee, teine asi, mis teeb (või teeks) need kauaksjäänud lapsnarrid me- heks? Enne kui jõuame nende jaatuseni, peab vaatama, mi- da nad eitavad.

Trull, Ihoma, Lintrop, Kes- küla ja Beier kujutavad sar- kasmi ja irooniaga «dõtsuvat rahuloluikiitooli», «esteeti, kõrki vaimset pursuid», «kunstitõe valelikkust», teat- raalset koduelu, «kreemtorid- tõeluse väsitavat viirukit», «si- sutuid salme ja tardunud tõ- desid», teadust, mis venitab tõde, imalat isamaalust, õnsat märterlikkust, seda kõike, mis seotud suurte sõnade ja ilusa- te valedega. Nad põlgavad kõi- ki neid, keda maine saatust enam karvavõrdki ei loksuta (P. Beier) ja kes hõljuvad len- nus «linnuteepiimases sajandi- siirupis» (I. Trull). K. Pruul ja K. Kesküla rõhutavad «tõ- demust globaalses kunstihüsi- tikus heljuvast «modernismi kriisist», mis sobivat hästi maad võtvasse uuskonservatiiv- sesse mõtteviisi: «Vägilassam- mul astub vanameelsus mõõ- da ilma, sabas (uus)moralism, (uus)populism ja (uus)posi- tiivsus — tema Irm, Armi ja Mustuke» («Sõna» nr. 9, lk. 9).

Eesti luules tõukub uue põlvkonna eitus suunast, mis poetiseerib konkreetsest reaalsusest lendutõusnud kujundi- süsteemis romantilisi ideale, hindab hingelist puhtust, ra- hu, tasakaalu ja on rajatud abstraktselt, igavikulisele loo- tusele ja lohutusele (J. Viid- ding «Elulootus», «Täna ja palun», M. Traat «Sügisloo- tus», J. Kaplinski «Tule taga- si helmemänd», aga ka põlv- konnakaaslase D. Kareva «Sa- lateadvus» jt.). Noore luule eitus haakub äga hästi eesti tippluule teise uuea suuna- ga, nimelt uusrealistliku, proo- salise vabavärsiga, mis väär- tustab argihetki ja väldib teadlikult igasugust kunstili- selt ülespuhuvat kergitust,

sealhulgas ka kindlat värsi- mõtu (P.-E. Rummo «Saatja aadress», «Ajapinde ajab», J. Kaplinski «Õhtu toob tagasi kõik»), on aga sisemiselt ometi pingsalt organiseeritud ning eluhoiakult niisama program- miline nagu romantiline suundki. Ainult et noortel on esiplaanil rabe ja heitlik eitus, keskmisel põlvel kunstiküps jaatus. Tõde janunevad mõle- mad. Selles mõttes haakub noore luule eitav ja kriitiline hoiak praegu hästi ühiskon- nas toimivate avalikustamise ja realistlike ideedega. Sõna- de ja tegude lahknevus, tõe ja vale vahekord, sotsiaalse õig- luse ja õigustuse, vastutuse ja vastutamatus probleemid on leidnud noorte meeste luules kajastuse. Näiteks P. Beieri «Hinge üdi», A. Lintropi luu- lekogu nimeksükkel «Asuja» või Ihoma üleskute: «tao vas- tu uksi/sind kuulatakse ju- ba/sa hüüa tõesti/seda oota- vad/tao prõmmi pöruta/- - - /kui kodus pole/siis süüta maja/küllap tulevad/tao pek- sa appi/midagi ei aita/nad ikka kuulevad sind/nad kohe avavad». Lintropi sulest kõlab sama sotsiaalse äratuse motiiv selgemini ja täpsemalt:

Sa mine endast välja nagu sõge, ehk koputamas lukus uste taga. Ehk leiad selliseid, kes veel ei maga, vaid otsivad ja loovad elutõde. «Asuja VII»

Niisiis õõnsate ideaalide ja näivalt elukauge estetismi poolt devalveeritud KUNSTI- TÕE ASEMELE ELUTÕDE: romantismi asemele realism. Siit jõuamegi noore luule elu- läheduse jaatuseni. Elulähe- duse nõude taastulek võib aja- da ihukarvad püsti neil, kes mäletavad selle meetodi na- turalistlikult kunstivaba ja vulgaarsotsioloogilisi väljun- deid 1920/30. ja 1940/50. aasta- tel. Uus luulepõlvkond pais- tab siiski mäletavat. Nende programm on sõnastatud nõn- da: «Aga: usume, et eesti luu- le julgeb vaadata näkku ini- mesele, ajale ja igavikule. Leiab, nähtu kiuste, jälle üles inimese mõõdu ning kuulatab seda tundetugeval sõnal. Väl- dib nii päevakajalise rameduse kui ka sügavama metafüüsi- kata meeliskluste karid. Kui läheb nii, on tõesti üsna üks- kõik, mis aastakäikude mehed teda kirjutavad. Ehk kõeb sel- line luule juba praegu kusa- gil hoopis nooremate seas?» («Sõna» nr. 9, lk. 12). Niisiis — «nähtu kiuste!» — teadvus- tavad nad nii päevakajalise rameduse kui ka pealiskaudse meelisklemise ohu. Nad näivad kirjandusloost teadvat, et «lühilisele shokolaadi» (A. Ki- vikas) vastu ei aita natura- listlik «kõrtsi esteetika» (F. Tuglas). Kuid unustavad ära nüüdisluule tipu, kust ei ini- mese mõõt ega tundetugev sõ- na pole kuhugi kadunud: Viivi Luik on karmimalt kui keegi

teine julenud vaadata ajale näkku, Mats Traadi «Harala elulugudes» jm. on ausalt nähtud inimest ajas, igavikku püüdlejaid on aga isegi liiga palju. Küsimus polegi mitte niivõrd meetodis (romantism või realism), kuivõrd tasemes, kunstiküpsuses.

Taotlus on üks. teostus teine asi. Realistliku elutõe-luule sõnumit väljendab kõige jär- jekindlamalt ja selgemini Prii- du Beier, kes on esimestest 1976. a. ilmunud värssidest peale läbi näinud illusioonid, kes sotsiaalselt tundliku när- viga tajub kõige teravamalt inimese ja tõeluse vastuolusi, piiratud ja armetust, ent luu- letab ja armastab siiski. Sõ- numi tõsidus on tal aga vastu- olus väljendusviisiga. Beieril nagu tema põlvkonna poiste enamikul on üll lapsnarri- rüü, mis sunnib neid ironisee- rima, irvitama, veiderdama, šlaagerdama. On see üdilt laenatud lootus, et lapsele ja narrile on lubatud rohkem (tõtt) kui tõsisele täismehel? Või on see noorele luulele pea- lesurutud sotsiaalne roll? Või tuleb see sellest, et noor luule on veel noor? Igatahes võib see vaimutsev poos pealtnäha ära petta — ja ongi mõne ju- ba ära petnud — jättes mulje, nagu polekski seal peale lap- siku epateerimissoovi ja isade ideaalide põlguse muud. Aga ometi on: nad ei põlga ära ideaale üldse, nad põlgavad reaalse kätteta, petlikke illu- sioone. Beieri põlvkond on te- lerilaste põlvkond, kes on läbi näinud idüllilisel ekraanil vo- hava mäleta ajaleheteadvuse, harituse ta hariduse, on ära tundnud ekraani ja tegelikkuse vahel haigutava kuristiku («Mind pettis Toomas Uba», «mäletan mäletult»). Kesküla kirjutab luuletuses «Pole vali- kut»: «Vabadus / Kaitstus / Önn / Illusioonid mille katki- kukkumist / oleme ikka ja jäl- le üle elanud / Önn ja õnne- tus / Öö ja päev / Meil pole valikut / Me ei saa / suureks ega rikkaks / targaks ega võimsaks / Me ei või alatuks saada / Meil pole valikut / Meil tuleb õiglaseks jääda / Oige- tena veele astuda / ausatena allavoolu minna / On önn ja õnnetus / Oleme meie», või esikkogu nimiluuletuses:

Tahan käia sellel maal oma rajalt pöördumata sirget teed õiglast meelt pidi.

Kui Kesküla vabavärsse paiguti lõdvavõitu ning tõsi- meelne poeetika mõjub aga veel liiga traditsioonilise lüü- rika vaimus romantikamoeli- sena, siis tuleb Beier talle ja teistele hoiatavalt meelde põlvkondlikku «Esmärki»:

Ei puudutata hingekeeli ei püüta vallata te meeli vaid olla tahetakse ebameeldiv eesmärgiks pole see et meeldiks vaid mitte meeldida eesmärk ei lepita lohututa meeli ei suigutata unne rahumeeli ei tuvi kudrutust te kuule veskis ei rahus elata siin isekeskis ei leita rahu mitte mitte kuskil ja seda ei töö önn veel vähem õnnetuski Mängleva kergusega väljendab sedasama tõdemust Ilmar

Trull: «aga see pole see / mil- lest hooliksid need / kelle taju on ehtne / keda mahedad mõtted / ja ebakad ehted / ei kõida / ei haara / ei seo / keda valutud võtted / ja tasased tehted / maast-madalast juba on tüüdanud / neil on teid mi- da tallates minna» (lõpuluule- tus «Niioelda tuult niioelda tiibadesse»). Ent esikkogudes seda oma teed veel päriselt ei minna. Nii Trulli, Ihoma kui Lintropi sõnaosav protest sumbub paraku sinnasamasse puberteediliku vaimutsemisse, nõrgemal hetkil aga lausa heitlikku alaväärsuskompleksi, mis kahjuks on valdav Merike Oimul ja millest õnneks on vabad Beier, Onnepalu ja Kesküla. Kui A. Lintrop alles tahab olla nagu jumal, siis K. Kesküla juba teab: «Mina olen selle linna jumal». Beieri tu- gevaks minakujundiks on haa- vatud Ikaros, kelles laotab tii- bu kotkas ja kes enne uinu- mist ei mõtle ialgi raugemi- sest.

Märt Luige «Tulesammal» ei mõju siin kontekstis põlv- kondlikult, vaid jätkab luulet stiilis «Sulnis on rahu mis tu- leb seest» à la Jaan Kaplinski «Tule tagasi helmemänd». Ol- les omandanud küll kogu 1980. aastate lendutusluule- le kohustusliku poeetilise atri- buutika (tuli, peremärgid, esi- vanemad, põlev hing, lendu- tõusev lind jms.), jääb Luige kujundite jõulisusele vaatama- ta värsistajana kohmakaks ning pakub lugeda kõrvuti pä- ris heade, müütiliselt kandva- te (vallisoolike) ballaadidega ka täitsa luuletoorikuid.

Elutõelule eelistajad Beier, Kesküla, Lintrop, Trull, Iho- ma on põhimõtteliselt mõju- devabamad. Nad kirjutavad küll realistlikust hoiakust läh- tuvat, ent sugugi mitte lame- realistlikku (naturalistlikku) luulet. Nende rabeledas, rahu- tus, illusioonideta ja iroonili- ses uusrealismis on küll taba- tavad üksikud jooned Paul- Eerik Rummo tõlgitud Dylan Thomaselt (Lintrop, Ihoma), Jüri Üdilt (Beier, Lintrop, Ihoma, Trull), Andres Ehinielt (Beier, Lintrop, Ihoma), Too- mas Liivilt (Beier), Johnny B Isotammelt (Beier, Kesküla), ent ühelegi neist ei mõju need halvavalt. Vastupidi, just kauaoodatud isikliku veendu- muse jõud on see, mis paneb eelkõige Beieri, Kesküla ja Onnepalu toel noort luulet jäl- le uskuma.

Tõnu Onnepalu lüürikuane- ne ulatub aga kõige sügava- male eesti luuletraditsiooni ja nimelt Villem Grünthal-Rida- lani välja. Onnepalu kirjutab nõtket, dünaamilist ja pingsat loodusluulet, ta valdab nii riimilist kui vabavärsi võrdses lakoonilisusega. Tema loodus- luule ei jää pelgalt graafilise- seks, nagu luulekogu annotat- sioonis väidetakse, vaid mõjub vägagi värviliselt ja maalili- selt. Luuletajana on Onnepa- lu kahtlemata uue sarja de- bütantidest kõige rohkem val- mis. Tema looduspildid elavad, hingavad ja — mis kõige olu- lisem — parimais neist on sü- gavad tagamaad, nii nagu on varjatud sotsiaalsus olemas Juhan Liivi looduslüürikas. Tõnu Onnepalu luule kasva- tabki siia lüürilise luuletra- ditsiooni ja jälle kord uusrea- listliku, ausa ja armutu elu- tõe järele januneva luulepõlv- konna vahele. Onnepalu luule- tab veenvalt unistuse ja reaalsuse vahekorrad, küsides ka- hekordselt illusiooni läbi nä- hes: «Mis on tõelisem?», kas unistuste Pariisi röske katuse- kamber või Supilinna briketi- ving ja süttivate tähtede lõhn (lk. 23). Ja nii nagu raugema- ta peiar Beier, pateetika «õnnelik, julge ja vaba» Kes- küla, teab ka Onnepalu oma vastust:

LOOTUSED LAHEVAD LUHTA luhas sääl haljendab hein kalmused kasvavad kõrgeks pilliroog seisab kui sein

SIRJE KIIN

Legend kauboist

Vaprad kauboid tulistamas kol- distest ja vintšteritest, pokkeri- laua taga mähkimas suuri loomakarju, baarides ja salooni- des hommikuni pummeldamas — kõik see on müüt, mille lõi ku- nagi meelelahutuskirjandus ja mida hiljem võimendas Holly- wood, tõestavad oma raamatus «Ameerika kauboi» L. Taylor ja E. Maar. Päriskauboid kandsid harva relva, nad olid vaesed mehed, enamasti mehhiikased, neegrid, mulatid või indiaanla- sed. Kauboi oli maaproletaaria- ne, kes suviti rändas tööd otsi-

des farmist farmi, talviti aga toi- tis end juhuotestega. Raamatus toodud fotodel on rääbaldunud rõivais mehed, mitte aga uljad ja mukiitud, üleskääritud käste- ga sangarid. Ainus, mis Holly- woodi-legendist tõele vastab, on laiaservaline kauboi kübar.

Claude Monet oli värvipime?

Viimastel eluaastatel maalis prantsuse impressionist Claude Monet mitu pilti, kus valdasid erksinised toonid. Kunstiteadla- sed arvasid, et niimoodi väljen- das Monet oma kunstikreedot või

tahtis näidustada hetkemele- olusi. Nüüd aga joudis viis aastat Monet' maale uurinud amee- riklasest okulist ja kunstiloolase James Ravin järeldusele, et «si- nine periood» Monet' loomingus oli tingitud kunstniku haigusest:

elu lõpul olevat ta jäänud värvipimedaks.

Kiviäja apartemendid

Jaapanis Osaka eeslinnas leiti pesapallilässa M. Nasida krundilt Jaapani vanima kivlaegse elamu jäänused. Väliakavamiste leiti 200 eset. Teadlaste arvates on need 22 000 aastat vanad. Kivi- äja apartemendid kujutavad end- dast kuumeetrisest läbimõõduga ringi, mille kohal arheoloogide oletusel oli muru ja loomanahka- dega kaetud katust. Tüübilt sar- naneb ehitis Aafrika bušmanite elamutega. 220 sajandi vanuses majas elas kümme inimest.

JALUTUSKÄIK HINDREY KIRJANDUSPARGIS

Mõtisklus K. A. Hindrey «Kaugekõne» puhul

Pole kerge orienteeruda, olen kui inglise pargis, kus on väga palju peaaegu süstematiseerimata ilu. Niisugune on keskkond, kuhu olen sattunud, ja selles korras kompositsioonis on võlu. Siiski on see park ja annab kindlustunnet. Ta on haaratav, on üks loomulik osa absoluutsest tervikust. Tunnetafaval maalapp tunnetamatust lõpmatuseni.

Hindrey loodud kirjanduslik maailm viib mind kui Rahuliku Kulu osakesest läbi olu tulevase, kirjeldades olevat. Hindrey ei lõhu ega paiguta vägivaldselt ümber. Satun ootamatult algavasse ja ootamatult lõppevasse lukku, mille pärisalgus on olnud juba väga ammu ja mille pärislõppu ei tarvitse ehk tullagi.

Loen Hindrey novelle rahuliku põnevusega. «Andante» võiks rütmiks märkida. Ja võiksin tõepoolest siit-sealt paar-kolm lehekülge vahele jätta, aga ma ei tee seda, — ei taha kiirendada meeleolu aeglaselt süvendavat liikumist. Ja tahan häämmastada, kuidas ebaoluline võib oluliseks tõusta ja oluline olla.

Hindrey pole konstrueerinud piirsituatsiooni, mis etteplaaniselt lugeja arvamus ühe või teise kuhu kohta efektselt muuta tahaksid. On tegelaste meeleolud, mille kirjeldused on tabavad ja novellilised. Lugeja tunneb, et autor usub oma tegelasi ja usaldab oma vaistu. Usus lugejassegi ja annab seda lga lausega mõista — ka sinul on hing. Hindrey on kui geen kirurg, ei asu suure vaheda noaga oma tegelaste kallale. Pole vajagi selliseid olukordi, kus kangelase kuhu saraküünlane lühiajaliselt lahvataks, et nüüd lugeja nähku, kellel tal tegemist on! Inimesed tema novellides põlevad rahulike küünaldena, muutudes ümbruse tuulevirvest, teiste küünalde juuresolekust ja oma tahi ning vaha eripäradest kord tugevamalt valgustavateks, kord nõrgemaks. Ja ometi toob Hindrey niisuguse meeldiva delikaatsusega oma tegelaskujude siseilma ja alateadvuse lugejani. See on niisama selgelt hoomatav, kui küünalde aroom tuntav. Kui lugejal pole nina peenemate lõhnade peale, siis jah, läheb võib-olla väsitavaks. On ju ka alati neid, kellele sara-

küünalde kärsahais paremini sobib.

Hindrey novellides on nii mõneski sentimentaalsust. See pole sardoniliselt välja naerdud ega irooniliselt kahtluse alla pandud. See on just selline sentimentaalsus, mida elus palju ette tuleb, — puhas ja inimlik. See on see tugev sentimentaalsus, mis paneb inimesi käituma kaunit, südamest ja milles pole midagi primitiivset, pigem on see kõrgeim tunnetusaste inimestevahelises suhtes.

Arvan, et Hindrey loomajuttude (koerajuttude) tohutut mõju mulle pean mõningal määral seletama oma poolehoiduga loomade vastu, kuid siiski vaid mõningal määral. Hindrey novellivalimiku «Kaugekõne» järelsõnas on Olo Tedre kirjutatud, et on ka neid, kes arvavad, et Hindrey novellid jäävad jahedaks, et nendest saadud elamus on mõistuspärane, ei puuduta südant. Ent kas saab mõistlik elamus tuua lugejale silma pisarad (ja mitte ainult koeranovelle lugedes) ja südamesse valusa avaruse? Hindrey ei ironiseeri, poleks seda vaja ka lugejal-kriitikul teha, nii oleks igaühel võimalus siseneda maailma, kus sind usaldatakse ja kus on ainuvõimalik ka ise usaldada. Novellis «Neero» on Hindrey kirjutatud: «Kes arvab tohtivat pead raputada, neile ei ole minu mälestused Neerost üldse mitte kirjutatud. Ma kirjutun neile, kellel on silma loomade jaoks ning andi nende mõista tahtmiseks.» Ja mitte ainult neile ei kirjuta Hindrey, kellel on silma ja südant loomade jaoks, vaid ka neile (ja ehk eelkõige just neile), kellel on silma inimeste jaoks ja andi nende mõista tahtmiseks. Külmale ja pealiskaudsele lähenevõimalikule ütleb Hindrey ära.

Kirjeldades objektiivselt oma tegelaste välimust, ei kipu Hindrey paljusõnaliselt hindama, ta teeb märkuse, et olgu teada: kui me rikume oma sisekeskkonda, siis me lühendame oma teed surmani. Lugeja hakkab end tähelepanelikumalt jälgima. Kas või oma kehakaalu ja näojumet. Kui hindreyliku teravilmsusega end vaadelda, tuleb küsimuse alla küll, kas on ikka mõtet nii palju süüa, nii palju juua ja nii vähe liikuda.

Mingist ilusast aiaast hakkab välja astuma nagu väikeseks jäänud kingadest.

Mitte vägisi omatahtsi, vaid Rahuliku Kulu osakesena. Mitte surmamõistet, lootusetusega, vaid Rahuliku Kulu sõbrakesena.

Meie kaasaegses kirjandusmaailmas on vahel raskem olla... Tihti kiputakse ühe tagant teist otsima. Kergemeelse eluhoiaku tagant süvameelset ja raskemeelset tagant pealiskaudset. Kas pole meie praegused kirjanduslikud tegelaskujud saanud oma loojatelt liiga palju nahutada? Kui mõni paistabki silma individuaalsusega, siis looja ei paista teda sallivat. Äkksituatsioonid lastakse tal end lõpuni põletada ja lugeja peab kurvalt nentima, et individuaalsust polnudki, oli vaid individuaalsuse taotlus. Ei armastata praegu ei omaloodud tegelaskuju ega lugejat. Iga tegu saab tihki karmi hinnangu. Aga tuuline ja lage on nende tegude eelmäng. Meie aja autor teab ju ilusaid tegusid ka ja nende kaunistest motiividestki peaks tal kui hingeartistil ülevaade olema, maksab neid siis naeruvääristada või hoopis salata...?

Hindrey on suutnud väga väheste teravustega palju öelda. Hindrey avameelsus on kantud häärmasele respektitundele oma lugeja vastu. Nendest, kellest Hindrey on kirjutatud, oleks võinud ka hoopis teisiti kirjutada. Nii mõnestki päris alasti halvustavalt. Oleneb, millise nurga alt kirjanik vaatab. Hindrey vaatevinkel on suunatud mõista tahtmisele. Igal teol on oma põhjus ja selle avastamine on kõige tähtsam. Nii ei dehumaniseeru maailmapilt ega muundu inimene elu kaunismõtte. On siiski väga hea, kui autori esitatud hinnanguel on lugeja jaoks esitatud ka alus. «Teie, inimesed, kes te ei suuda millestki rääkida ilma seal-samas olusustamata: see on rumal, see on mõistlik, see on hea, see on halb. Ja mispärast. Kas te teate põhjusi, mis on selle esile kutsunud ning paratamatuks muutnud? Kui te teaksite, siis te ei oleks nii ennatlikud otsustama.» (Goethe.)

Et vaimustas mind ja paljusid teisi 1986. aastal ilmunud Karl August Hindrey novellivalimik «Kaugekõne» (ja tiivustas lugema 1968. aastal «Loomingu» Raamatukogus ilmunud kogumiku «Ja oli kunagi keegi»), kas ei võiks see olla objektiivselt lootuseks, et kirjanduselt oodatakse peenetundelist ja humaanset elukäsitlust, et labasuste ja skandaalide kibuhakkab kohe-kohe üle vahutama? Ehk pöördub kunsti sisemine eneseregulatsioon külmast küllastunud soojale lainele...

KERTTU SOANS-MERILAI

LUULEVEERUD

LILLI PROMET

Seltskonnas räägiti:

«Mida maailmas esineb vähe, seda võetakse hulluse pähe. Näiteks austri haigus on pärl, geniaalsus — hõbelik nähe.»

«Ära kratsi verele hinge, ei kärnasta seda ekseem. See painjal, mis tallab rinnal, on su mõtete lonkav süsteem.»

«On vaja juustukillukest ja ainult üht tillukest nõksu, et kaelapidi langeda probleemide hiirelõksu.»

«Milleks veel pikki oopusi ja lõputut õpetuskära? Kõike võib ja peab saama lühidalt öelda ära.»

«MÕTE ei pöndend aneemiat. Nagu teati, olnud ta vist ainult sügavas varjusurmas, siis, kui kinni kruviti kirst.»

«Midagi pole korrast ära, nagu ma aru saan, kui ruunatud pegasus atra veab nii, nagu eeldab plaan.»

«Mis sest, et hatused on ilmad, kvartslambil ikka sinisilmad, meikapib kõrgustikupäike, kas nagu tahab või ei taha — saab rõõmsa läike. Kõik kaksteist imekaunist kuud on vitaminiseeritud.»

«Blok saatis daamile roosi šamjanjaga täidetud klaasis. Kas näitab see kirevahutust või ainult poeetilist poosi?»

«Tal on romantiku nõrkus — ammuli sui vahib kuud. Talle meeldivad vanad linnad ja noored tüdrukud, nii avari vasikasilmad ja keskpäigast peened kui vaas. Kuid miks minu meel on nii kurblik ja kibe kui kaalikas?»

«Mu kallid abee, küsis Marie-Antoinette. Üelge, ma teada tahan, kas keegi lial on kogenud, et temast ei räägitud paha?»

Külastage raamatunäitust!

Esmaspäevast saab Tallinnas tutvuda huvitava raamatunäitusega. Tuhandest teosest koosnev välja-panek Teaduste Akadeemia raamatukogu fuajees tutvustab Soome tuntumate kirjastuste toodangut. Esindatud on soliidsed raamatufirmad «WSOY», «Tammi», Weilin & Göös, «Gummerus», «Otava», «Kirjayhtymä», esmakordselt näeme kirjastuse «Pohjoinen» raamatuid, huvitavat kirjavaru on kaasa toonud «Rakentajain Kustannus» jt. Meie raamatukaubastu esindajad vormistavad näitusel eeltellimiskaarte. Valida on palju: ilukirjandus (sealhulgas ka eesti autorite teoste tõlked, Taglase juubeliväljanded kaasa arvatud), sõnaraamatud ja keeleõpikud koos kassetidega, entsüklopeediad ja teatmekirjandus, albumid, kunstikirjandus, suur valik õppekirjandust «Otavalt», populaarteaduslikud teosed, teravhoidu, aianduse, käsitöö ning individuaalehituse alased raamatud, valida on Soome Kirjanduse Seltsi väljaandeid jm. Näitust saadab Soome kirjastajate delegatsioon.

Samal ajal peab Tallinnas kolmepäevase istungi Nõukogude Liidu ja Soome raamatukirjastajate ning -kaubastajate alaline koostöögrupp, kes arutab seniste kokkulepete täitmist ja valmistab ette järgmise koostöölepingu sõlmimist. Kõne alla tulevad ühiste väljaannete koostamise ja trükkimise probleemid, raamatuvahetus kahe riigi vahel, 1987. a. Helsingis toimuva seminari ettevalmistamine, mis käsitleb kompuutertehnika kasutamist toimetamis- ja kirjastamistööks jm.

Raamatunäitus jääb avatuks 14. septembrini.

1916. a. asutatud TRA Draamateater sai 26. augustil 70-aastaseks. 6. septembril alustab teater oma 71. tegevusaastat. Üks inimiga — nii noor ongi siis «Vanemuise» (1906), «Estonia» (1906) ja «Endla» (1911) järel rajatud neljas kutseteater Eestis. Tema asutajad olid K. Menningu «Vanemuise» kasvandikud, tänaseks kõige eakamategi teatritegijate ja -vaatajate jaoks vaid mälestuste mälestus, legend keskeale, nooremale nimes teatriajaloost. Eduard Türk ja Liina Reiman, August Sunne ja Mari Möldre, Aleksander Teetsov ja Anna Markus eelkõige, kes psühholoogilise realismi ansambli töö ja kriitilise realismi dramaturgiaga hoidsid virge sotsiaalse südametunnistuse ning revolutsioonistaal, teatri teisel tegevushooajal bolševike juhtimisel ühinesid Tallinna Tööliste Teatri ideelise suunaga. Teatri teise alguse juures seisis aga juba Paul Sepa algatusel 1920. a. rajatud Draamastuudio kutsetunnistusega lõpetajad, kelle töö ja talent aitasid Draamateatril kujuneda rahvuslikuks kunstiteatriks, mille tippu tõus tuli kümnendi lõpul Raudsepa «Mikumärdiga» ning Tammsaare «Tõe ja õiguse» ja O. Lutsu Tootsi-lugude instseneeringutega.

Selle plejaadi eesotsas seisis näitejuhid R. Engelberg, L. Kalmet, K. Aluoja ja P. Põldroos, ent ka R. Tarmo, A. Särev ja lasteteatri traditsioonide looja A. Sunne. Kooli, suunda ja stiili ehitasi nende lavastustes aga eelkõige Ly Lasker, Arno Suurorg, Johannes Kaljola, Voldemar Alev, Aado Hõimre, Salme Reek jpt. koos keskikla jöudnud menninglaste ning äsja «Vanemuisest» tulnud Aino Talvi, Olli Ungvere ja Linda Tubinaga.

Nõukoguliku TRA Draamateatrit asusid Priit Põldroosi, Ants Lauteri ja noore Ilmar

Tammuri juhtimisel kujundama suureandelised «Estonia» artistid Kaarel Karm, Ants Eskola, Meta Luts, töölisteaterlased Katrin Völbe, Anna Tamm, Lisl Lindau, Rudolf Nuude ja Alfred Rebane ning teatrikoolidest just-just tulnud Ellen Liiger, Voldemar Panso, Heli Viisimaa, Linda Rummo, Jüri Järvet, Eino Baskin, Inna Taarna, Moskva GITIS-e lõpetanud Ita Ever, Rein Aren, Ak-sel Orav, Jaanus Orgulas, Kaljo Kiisk, Ervin Abel, Silvia Laidla jt.

1970. a. alates kujuneb teatris valdavaks Voldemar Panso kool eesotsas tänaseks keskikla jöudnud Mikk Mikiveri, Aarne Üksküla, Mati Klooreni, Raivo Trassi, Meeli Söödi ja Maila Rästasega, seejärel asusid juba repertuaari raskuskeset kandma ka Mari Lill, Hel-le-Reet Helenurm, Kersti Kreismann, Juhan Viiding, Elle Kull, Jüri Krjukov, Anne Paluver, Ain Lutsep.

Eriti silmapaistev on läbi aja olnud TRA Draamateatri osa rahvusdramaturgia edendamisel. Piisab, kui meenutada, et siin mängiti meil lavaklassikasse eelkõige A. H. Tammsaare, O. Luts ja H. Raudsepp, aga ka J. Sütiste, M. Raud ja A. Hint, kogu Nõukogudemaal tuntuks saanud E. Rannet, A. Jakobson ja J. Smuul, B. Kabur ja A. Liives. Viimasel aastakümnel on eesotsas seisnud juba J. Kross, M. Traat, E. Vetemaa, A. Vahemetsa, R. Saluri, J. Kruusvall jt.

V. Panso tööaastal (1970—1976) pandi siin tugev alus teatrikunsti internationalistlik-

kule missioonile. Olgu nimetatud vaid tippude tipud: K. Stanislavski õpilase, prof. M. Knebeli lavastatud A. Tšehhovi «Ivanov», riialase A. Sapiro «Kolm öde», moldaavilase I. Ungureanu «Meie nooruse linnud», mitmete soomlaste hulgast S. Puuruneni lavastatud M. Maeterlincki «Pelléas ja Mélisande». Nüüdisprobleemi on teatri repertuaaris pikka aega kõige edukamalt aidanud kanda V. Rozovi ja A. Arbuzovi looming, stgavuti jõutud minna A. Gelmani, A. Vampilovi, moldaavilase I. Drutse, leedulase K. Saja, grusiinlase A. Tshaidze, kirgiisi T. Ajmatovi, valgevenelase A. Dudara-

vi, V. Rasputini, A. Mišarini jpt. dramaturgiaga. Esimeste hulgas meie maal on siin interpreteeritud ka Lääne progressiivseid autoreid, nagu P. Shaffer, E. Bond, J. Arden, A. Ayckbourn, F. Dürrenmatt, varem kui oma kodumaal lavale toodud E.-L. Manneri «Põletatud oranž» jne.

Teatri ansambli ja režiini tase on võimaldanud luua klassika-interpreetatsioone, mis kuuluvad NSV Liidu rahvaste teatri ajalukku kui kõige ilmekamad näited rahvuskultuuri kõigekõrgsest arengust. Eeskätt I. Tammuri loodud W. Shakespeare'i «Antonius ja Kleopatra», M. Lermontovi «Maske-

Steen Enn Vetemaa näidendi «Tuul Oiduposelt tuhka tõi» lavastusest, mis oli Draamateatri möödunud hooaja menukamaid algupärandeid. Pildil osalistena Sulev Teppart ja Tõnu Mikiver.

raad», mitmed revolutsiooni-klassika lavastused, siin sündinud Eesti esimene Lenin N. Pogodini «Kremli kellades» — P. Põldroosi mängitud (1947), V. Panso Brechti «Härja Puntila ja tema sulane Matti», B. Shaw' «Südamemurdumise maja», J. Smuuli algupärandid.

On siis kuidagi väga loogiline, et selle teatri kunst on leidnud väga sooja vastuvõttu nii Moskvast, Leningradist, Riias, Kaunases, Vilniuses, Kiievis, Tbilisis, Novosibirskis, jõudnud nüüd Balti mere kaldalt Vaikse ookeanini — Vladivostokki ja Habarovskisse, aga ka Soome, Rootsi ja Saksa DV teatritavaataja heakskiidu pälvunud.

Rikaste traditsioonide ja heade kogemustega ning vaataja asjalikul tunnustusel astub Draamateater oma kaheksandasse kümnendisse kõigiti optimistlikult. 71. hooaja alguseks on jõutud sinnamaale, kus aeg ja koht tulnud maailma suurklassika jaoks. Hooaja esimene esietendus, mis ühtlasi avab teatri juubelitevenduste nädala novembri lõpul, on W. Shakespeare'i «Torm», mille lavastamisele on asunud E. Hermaküla, detsembri lõpul näeb M. Mikiveri käe all rambivalgust H. Ib-seni «Metspart», R. Trassi valik on seotud aga O. Lutsu 100. sünniaastapäevaga — ta kavatseb lavale tuua «Paunvere».

Jaanuaris alustab tööd pikka aega oodatud külaline, Ion Ungureanu Nõukogude Armees

(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr. 35)

Räägime rahvuslikust omapärsast. Millised võisid olla sidemed meie dramaturgia, meie rahva ajaloo mõistmise ja Kaug-Ida rahvaste eluprobleemide, nende iidsete traditsioonide, ajaloo, rahvusliku iselaadsuse ning pärandina kaasas eetiliste normide vahel? Sellepärast oligi algusest peale küsimus: milliste lavastuste puhul on seosed kõige tugevamad, üksteise mõistmine kõige tihedam? Seda kõigepealt. Ja kohe seejärel võis endale küsimuse seada: millised on need mängulised eeldused, mis vaatajat lavaga seovad?

Enamasti arvame nii, et meie rahvuslik näitekirjandus on lähedane ennekõike meile endile. On teada tõik, et K. Menning pidas rangelt silmas nõuet: lavale esitavat pidi kõitma rahvusliku omapäraga, olema selline, et nähtud millegi muuga segamini ajada ei saa. Teatrikogemustest aga teame, et kui rollide psühholoogia jääb vaatajale kaugeks ning sündmusteloojika arusaamatus, tekib lava ning saali vahel nähtamatu sein, mis takistab mõtte- ja tundesideid. Sedagi on ette tulnud, et üdini rahvuslik on jäänud vaid aaimisi vastuvõetavaks, kui ei tunne teiste rahvaste saatuslugusid. Selles mõttes oli ennekõike huvitav, kuidas jõuavad «Pilvede värvid» ja «Tuulte pöörises» esitused Vladivostoki ja Habarovski vaatajateni. Statistika väidab, et Vladivostoki ja Habarovski teatrisaali täitumus on keskest läbi 60 protsenti. Kummaski linnas on kolm kutselist teatrit ja kummagi repertuaarile pole põhjust rohkem etteheiteid teha kui paljudele teistele draamateatritele, kus kaaluka repertuaari kõrvale püütakse leida laiemat publikut kaasakiskuvaid kassatükke. Kuid kummagi teatri mängukavas on ka üsna nõudlike autorite (B. Brecht, P.

KAUGUSTE VASTUKAJA 2.

Weiss, A. Tšehhov, V. Maja-kovski, O'Neill jt.) teoseid.

Tuli nii välja, et külalistendusi alustati 25. juulil Vladivostokis N. Simoni «Päikesepoistega». Avaetenduseks plaanitud «Pilvede värvid» jäi ära, sest esialgselt meie Draamateatri mängupaigaks ettenähtud M. Gorki nim. Draamateatri ruumid said teise ülesande; siin toimus Lenini ordeni üleandmine Vladivostoki linnale ja kohtumine NLKP Keskkomitee peasekretäri M. Gorbatsjoviga. Kogu linn oli neil meie Vladivostoki päevil elevil. Kor-rastati ja puhastati. Veel viimase hetkeni pintseldati luitunud aedu. Kuid Draamateatril oli muret sellega, kuidas oma etendusi Noortemaja lava-möötmisse mahutada.

Ja nii tuli alustada «Päikesepoistega». Lavastus kõitis kohe tähelepanu. Vaheajal leidis küsija, kes tahtis teada, kas Leari-mängija on ka lavastama hakanud. Lavastajakutset on talle tõepoolest en-nustatud. Paljude aastate eest ei keegi muu kui P. Põldroos. J. Järvet lavastas 1954. aastal rumeenia klassiku Carlagale «Kaotatud kirja», mille puhul Põldroos kirjutas: «Järveti näitejuhtimise töö voores ja ka raskus seisavad selles, et ta ei salli kirjeldamist, oleemist ja targutamist, vaid nõuab lavale ilmekat tegutsemist ja intensiivset mõtlemist.» See am-mune Põldroosi hinnang oleks sobinud nüüdki Järveti lavas-tatud/mängitud «Päikesepoiste» iseloomustama.

Draamateatri visiitkaardiks ja kreedolavastuseks osutus siiski J. Kruusvalli «Pilvede värvid».

Ääretult tundlik ja kunstiliselt stabiilne lavastus. Napp, emotsioonides tagasihoitud, hingejoonistes graafiliselt peen. Ühtaegu inimhinge sügavalt mõistev ning mõõte, samas kompromissitult küsimusi esitav, millele ei saa ega tohi vastamata jätta. «Pilvede värvid» on südametunnistuse lavastus. Möödunud aastal läbi-viitud sotsioloogilises küsitluses nimetati «Pilvede värve» ülekaalukalt kõige rohkem meeldinud sõnalavastuseks.

Oleme pidanud «Pilvede värve» oma lavastuseks. Probleemilt, inimeste käsitluselt, psühholoogiliste sisepeolade valgustust. Kas on kõik välisvaatajale mõistetav? Selle küsimusega läksin Vladivostoki-eten-dusele küll. Ja saigi kõige erutavamaks üllatuseks, et just siin sündisid publiku vastuvõt-tult reisi kõige erutavamad etendused. Sama võib öelda ka Habarovskis esinemiste puhul. Ehkki olin tulnud eten-dustele eelhoiakuga: kas too meie põhjaranniku inimeste sattumine aja risttultesse, mis on olnud valus teema meile endile, saabki päris mõistetav olla eemalolijale? Seda enam, et J. Kruusvall ei lase oma näidendis inimest inimesele kohtumõistjaks saada. Ta jätab ka saalisolija vastamisi oma südametunnistusega.

Ja tunduski, et ajasündmus-te ja nendesse suhtumise valgustamine läbi inimeste hinge-lõime, võiks öelda koguni, kogu lavastuse sissepoolepööratus oligi selle analoogiate- ja mõistmistesilla soodustajaks, mis tekkis etendustel lava ja saali vahel. Aplausist mõjukamaks olen alati pidanud saali

vaikusi. Selliseid, kus arvad kuulvat naabri hingamistki. Sääraseid vaikusi oli. Kuid oli neidki «Pilvede värvid» eten-dusi (peamiselt Vladivostokis), kus saali emotsionaalne rea-geering avaldus teksti- ja tegevusesiseses aplausis. See mõjus isegi ootamatuna, pani unustama Soome lahe ja Jaapani mere vahemaa.

Millised olid siis pingetehked? Esimeses vaatuses 25. aprilli lõpuosa. (Kuupäevad loeti vahele vene keeles, mis ei täpsustanud üksnes mängu-ega, vaid andis ajale avarama tunnetuse: see oli kogu Nõukogudemaa rahvaste võitlus.) Tagasihoitud tunne, väljajät-tamata valu, pretensioonitu suuremeelsus. Aeg ja inimene. Sõda ja südametunnistus. Saatuste traagika ja inimlik hingesoojus. Nii lavastajaloomelt kui ka näitlejate mängult napp ja hingepeen polüfooniline lahendus.

I. Everi ema ja R. Areni isa mõjuvad sümbolitähendusli-kult. E. Liigeri silmanägemise kaotanud tädi Elfriede näeb omal kombel rohkem kui teised: tal on südamesilmad. Vaikselt öeldud «Anna neile kõik...», mis käib kustunud silmade raviks kogutud raha kohta, saab hoopiski suurema kaalu kui lihtsalt heasüdamlikkus. Jääjad annavad kõik, millega saavad lahkujaid aidata. Saalis on vaikus, mida kuulled, ja siis aplaus. Tagasihoitud ja ikkagi intensiivne. Nii nagu hea sõna, mida ei saa valjusti öelda. Kuid tal on oma selgesti loetav sõnum: see on aplaus inimlikule väärikusele, suuremeelsusele, kodutundele, iseendaks jäämisele. Lauluviis

«Vaikne kena kohakene» on mõistetav ka tõlketa.

«Pilvede värvid» teises vaatuses (30. juuli etendusel) tõusis sümbolitähenduslikuks kahe ema — Anne-Everi ja Elfriede-Liigeri — dialoog. Eluhoiakute suur plaan. Vankumatuna kõlama jääv usk ja veendumus: «Juhtugu praegu, mis juhtub. Mul on meele minu vanaisa-vanaema, minu isa ja ema elu ja jutud, juhatused ja mälestused. Need annavad mulle jõudu ja... Rahvas — see on lootus ja ootamine.» Ja siingi tuleb mängu sekka saali diskreetne ja pikk aplaus. See on dialoog vaatajaga.

Mida enam liigub lavastus lõpu poole, seda kitsamaks jääb olustikulisel tõel. «Pilvede värvid», mida kartsi-me ise kaugeks Kaug-Ida vaatajale, pani endidki mõtlema sellele, et inimlike põhiväärtuste hindamisel/hoidmisel ei ole olemas geograafilisi kaugusi. Pigem võivad need mittemõist-vad võõristused tekkida meie endigi läheduses, kui me ei suuda eristada inimlike pärisväärtusi juurestusest, tõusiklikust mammonaahnusest, pindmisest elunägemisest.

Võib öelda küll, et «Pilvede värvid» säilitas külalistendustel oma üldiselt hea taseme. Et rubliku vastuvõtt ehk süvendaski ühtesid-teisi emotsionaalseid hetki. Kuid kodusele vaatajale ei saanud ka jääda märkamatuks, et lavastuse varem üks tugevamaid ning terviklikumaid stseene — sõjapõgenike tulek ja lahkumine — oli üsnagi tunduvalt midagi kaotanud. Sellest on kahju.

Mitmel puhul tekkisid küll etenduste vaheaegadel küll hiljemgi vestlused vaatajatega. Etenduse vaatajal oli vajadus väljendada tunnustavat muljet.

«Kodutunne, vastutus elu eest. See on olulisim. Ka täna, mil seisame hoopiski kaugel toonast ajasündmustest. Võib-olla et liigagi kaugel. Oleme hakanud unustama. Kuid minevikku ei tule unustada.» (Koolilõpetaja, keskealine mees.)

«Haruldased näitlejad. Ita Ever ja Rein Aren. Nad on rohkem

Keskteatrist, kes lavastab kaasmaalase I. Drutse «Seina», tänapäevaprobleemaahtikaga kunstitiheda ja valulise teose, millega tasub päris kindlasti kõigil häid lootusi siduda. Küllalistega paralleelselt töötab E. Hermaküla ning lavastab Jüri Järvetiga peaosas H. Pinteri «Majavalvuri», inglise nüüdisdramaturgia tähtteose, mis allakirjutanu arvates lausa loodud J. Järveti jaoks.

Hooaja loomingulistesse plaanidesse mahuvad veel M. Mikiveri neljas «Libahundi» lavastus, E. Hermaküla alustab tööd B. Brechti «Kolmekrossiooperiga», R. Trass koostöös Mati Undiga A. Gailiti «Toomas Nipernaadiga». Algupärase repertuaari ootused on seotud aega eelkõige A. Vahemetsaga, kes hakkab lõpetama M. Mikiveri jaoks Oktoobirevolutsiooni 70. aastapäeva ja V. Kingissepa 100. sünniaastapäeva tähistavat näidendit.

Teatri koosseis on endine. Täisrakenduse leiab Draamateatris ERKI lõpetanud kunstnik Vadim Fomitšev.

Et paljude eelnevatel hooaegadel loodud lavastuste ühiskülastuste soovivalduste kaustad on ikka veel tühised, jääb administratiivse külje pealt jõusse järjekordade seadus, kus kollektiivide kõrvalt antakse üksikmüüki 1/4 vaate-saali kohtadest, umbes 120 piletit. Seega on siis teatri-volinikele tulnud aeg ka uute lavastuste jaoks avaldusi anda.

Juubelinädalal novembri lõpul peaks vaatesaalis 7—8 etendusõhtuga jaguma ruumi kõigile meie teatri austajale, temale õnne ja edu soovijale.

KALJU HAAN

kui ühe pere esindajad. Nad seisavad elu eest. Ka tänases elupildis. (Oppejoud kultuurinstituti, keskealine naine.)

«Lavastus mõjub väga tänaselt. Ta esitab küsimusi inimese vastutusest. Oma kodumaa ees ennekõike. Kuid võib-olla ka inimkonnale laiemas ulatuses.» (Üliõpilane, füüsik, mees.)

Külastajate arvul 13. augusti ajalehes «Тихоокеанская звезда» ilmunud retsensioonis «Облака над родиной» kirjutas meile lavastusest Habarovski kultuurinstituti vanemõpetaja N. Kornejeva. Tunnustades meie etenduste kõrget mängutaset (referering kirjutisest on ilmunud «Sirbis ja Vasaras» 29. VIII), juhib ta tähelepanu «Pildide värvid» pessimistliku varjundiga finaali. N. Kornejeva kirjutab: «Sõnad, mida lausub Eli — «kuugi kadus, taevast läks pilve, ja mul hakkas kahju teist, ja kodumaast» — lubab küll järeldada, et kodumaa-armastus aitab jäätel elu jätkata. Kuid see on vaid esimene samm oma maa ajaloolise tee tunnetamisel. Ja lisab: «Kodumaaga ei tule üksnes koos kannatada, vaid ka tema elu ehitada. Seda tõde oleme me, saalisistujad, kogunud.»

Habarovski roheluserikkas pargis vahetasime N. Kornejevaga mõtteid oma sünnimaade saatuse ja käekäigu üle. Leidsime, et tunneme vähe üksteist, teine teise sünnimaade saatust. Ja sedagi, et kodumaast on tarvis kirjutada tõde, mis rahvas on omaks võtnud. Ja ühes olime veel samal arvamusel: kahju oli, et Tallinna Draamateatri «Reameeste» lavastus, mis Noortemaja lavale ei mahtunud, külastajate arvustuste programmist välja jäi. Kui- gi seda näidendit esitatakse paljudel rahvuslavadel, on neil siiski igalühel oma reamehed. Sest iga rahvus mõtleb Suurele Isamaasõjale läbi oma kogemuste ega unusta neid, kelle elu hinnaga võiduni jõuti. Kõikidest rahvustest reameestega.

Ka väga hea lavastusega võib juhtuda nii, et ta aja jooksul midagi enesest kaotab, ehkki tõlgenduses eneses poleks nagu midagi muutunud. Eraldi ei saaks «Tuulte pöörises» ühelegi näitlejale etteheiteid teha. Seda võis veel rahvuslike eripäradega seletada, et gruusia ja ka saksa lavadel «Tuulte pöörises» mõist-

21.—24. augustini toimus III Rjazani multifilmifestival, korraldajaks linna 10 aastat töötanud filmiklubi «Kinematograf». Üleliiduliselt on see ilmselt ainulaadne üritus, meie filmiklubide analoogsed festivalid piirduvad üksnes koduvabariigi loominguks. Küllalisteks olid multifilmide loojad «Sojuzmultfilmist» ja «Tallinnfilmist», ajakirjanikud, kriitikud ning 18 linna (ka Tallinna) filmiklubide esindajad. Võistles 23 multifilmi, mis valminud viimase kolme aasta jooksul. Seega puuduvad ajalised piirangud, mingil põhjusel konkursist väljajäänud film võib vabalt osaleda järgmisel aastal. Valiku teeb filmiklubi, eelistades võrdväärse teede puhul liiduvabariikide multifilme keskstudio omandele.

Enne võistlusprogrammi näidati moodunud aasta festivali kaheksat paremat filmi. Ja see oli tõesti kõrgetasemeline valik; hilisem kinnitaski, et tänavune konkurss oli mõnevõrra nõrgem. Nimetagem kaalukamaid: A. Hrzanovski «Kuninga võileib», P. Pärna «Aeg maha», D. Takaišvili «Katk», V. Uusbergi «Härg», S. Sokolovi «Langev vari» ning N. Tuljahodžajevi «Tuleb hella vihma» R. Bradbury järgi. Enamik on saanud auhindu ka rahvusvahelistel festivalidel.

Tänavu olid esindatud 11 stuudiot, neist arvukamalt «Sojuzmultfilm» ning «Tallinnfilm» kumbki 6 tööga — meilt R. Heidmetsa «Tuvitadi», K. Kivi «Tähe mõrja», A. Paistiku «Hüpe», R. Raamatu «Kerjus», R. Undi ja H. Volmeri «Nõiutud saar» ning V. Uusbergi «Laululood». Muide, ka üks kahest «Kazahfilm» esindavast teosest oli meie mehe K. Kurepõllu film «Kutse mängule».

vat vastuvõttu ei leidnud. Kuid miks jäi siin Kaug-Ida mail menu mõnevõrra tagasihoidlikuks? Kas pole nii, et teinekord just väga tundlikel lavastustel on oma iga, mis nende taset piirama hakkab. Kas väsis lavastus või väsis vaataja või läheb aeg lihtsalt laval sündivast mööda. Küllap on lavastustelgi vananemise-paratamatus. Ja selliselt end uitmõtetele vaevates jõuad äkki mõtteni: miks on siiani mees koolitõdrukupeavist Kaarel Karmi traagiline Jaan, tema põletav kiindumus Leenasse ja valus-romantiline oma Soosaare-kodu eest heitlemine. Tuulte pöörise toimus temas endas ja ka Leenas. Ja vaikselt mõtled, et mis oleks, kui M. Mikiver oma mitmete «Libahuntide» kõrval prooviks ka «Tuulte pöörisele» uusi kan-te leida. Teadagi — ikka uue lavastusena.

Kuid «Päikesepoisid» on oma viieaastasele mänguale vaatamata heas vormis. Draamateatri Kaug-Ida-sõidul osutus ta suurimaks menutükiks. Ja mitte üksnes seetõttu, et koomiline juba ise on menu ajendiks.

«Päikesepoisid» on kahe meistri mäng. Seepärast pole imestada, et öeldi tunnustus-sõnu, et oldi helled aplausiga.

«Täiesti uskumatu, et Jüri Järvet on nii haruldaste võime-tega koomik. Tema huumoril on nii palju värve ja nüansse.» (Kir-jandusteadlane, keskealine naine.)

«Olen huumori austaja. Dia-logid Al Lewisi ja Willie Clarki vahel — väga kõrge mängutase.» (Kehakultuurinstituti üliõpilane, mees.)

«Jüri Järvetit tundsin siiani filminäitlejana. Diapasoon traagi-lise Leari ja liisamuti traagi-lise Willie vahel on hämmasta-valt suur. Üksteisest kaugel kuud. Järvet tõestab, et ka tragi-koomikal võib olla palju lõmi. Minu jaoks on «Päikesepoisid» ehk rohkem traagiline kui just koomiline lugu. Selle traagilis-e ja koomilise omavahelise balans-seerimise aluspõhi on sügavalt inimlik. Iga hetk on mängus huvitav. A. Üksküla on Järvetile suurepärase partner. Kõrgklassi näitleja.» (Polütehnilise instituu-di õppejõud, keskealine mees.)

Pika helde aplausiga. tervituste, tänusõnade ja lilledega

MULTIFILM RJAZANIS

Traditsiooniliselt avatakse ja lõpetatakse võistlus R. Raamatu «Värvilinnuga», mis on valitud Rjazani multifilmifestivali embleemiks. Kuuevärviline lind ehib samuti kõiki kuulutusi, pääsmeid, aukirju. Tänavusel konkursil märgiti auhindade (Skopini meistrite keraamilised kujud) ja diplomitega 11 filmi. Peauhinna sai E. Nazarovi «Memmepoeg Vo-va Sidorov» («Sojuzmultfilm»), osalenud filmiklubide auhinna ja diplom ning vaatajate diplomil pälvis A. Paistiku film «Hüpe». Mõlemad tööd on ka üleliidulise festivali laureaadid. Üllatuseks oli ning suurt tunnustust leidis (auhind ja kolm diplomit) noore režissööri V. Petkevitsi diplomitöö «Öö»

(Sverdlovski stuudio), mis valmis J. Norsteini juhendamisel A. Platonovi jutustuse motiividel. Tunda oli küll õpetaja kätt, kuid mis selles halba, kui mõjutab suur meister. Meie filmidest said diplomi veel «Tuvitadi» ja «Nõiutud saar». Kahetseda võib vaid riialase A. Burovsi järjekordse (varem «Unistus») O'Henry novelli tõlgenduse «Viimane leht» tunnustusest jäämist. Ilmselt on traditsioonilisel nukufilmil mõnevõrra raskem Rjazanis konkureerida.

Festivali raames korraldati Avo Paistiku 50 aasta juubeli tähistamiseks tema filmide retrospektiiv, sinna kuulusid «Värvipiilitsid», «Tolmuime-ja», «Pühapäev» ja Klaabu

TEISED MEIST

Oulus ilmuv ajaleht «Kaleva» avaldas 12. mai 1986. a. numbris kirjutise «Kaleva hääled» — Lennart Mere uusim film. Autor, Oulu koolilõpetaja ja eesti keelest tõlkija Tauno Lähteenkorva, tõstab kiitvalt esile soomlaste tänavu kevadel Eestisse tehtud kultuurimatka ajal nähtud Lennart Mere uut filmi «Veelinnu-rahva» ja «Linnutee tuulte» loogilist jätku. Andnud ülevaate fil-

mi eri osadest, ei jäta autor nimetamata ka Heldur Niitu, kelle muuseumifondidest leitud Elias Lönnroti reisipäevik aastast 1844 oligi dokumentaalseks aluseks filmi ühele osale. Esile tõstetak-se Veljo Tormise asjakohast muusikat, Tõnu Kaljuste juhitud Filharmoonia Kammerkoori laul-lusitusi ning Heino Müllerit se-pa rollis, mis talle tuttav igapäe-vase rauatöö tegemise läbi. Autor arvab, et film «Kaleva hääled» on otsekui täienduseks Jüri Ar-raku ja Herald Belma poolt «Ka-levala» aastaks tehtud eepose il-lustratsioonidele. Tauno Lähteen-korva lõpetab oma kirjutise mõt-tega, et ta tahaks filmi pealkir-ja tõlkida soomeugrilaste hää-l-teks, sest filmil on laiem tähend-us kui üksnes Kalevipoja või Kalevala hääled.

SULEV TEINEMAA

lõppes «Päikesepoisid» viima-ne etendus. See oli ühtlasi kü-lalisesinemiste viimane eten-dus. Kas jääme rahule?

Kõige väiksem oli huvi I. Turgenevi «Isade ja poegade» vastu. Teada-tuntud teose dra-matiseering, suur osa kirjan-dushuvilistest käib teatris näi-dendi pärast. Nähtud teost ei minda alati teist korda vaata-ma. See võis olla arvestatav. Kuid tunnistagem sedagi, et R. Trassi tõlgendustatolu tik-kus jääma primitiivseks. Ut-leksin isegi, et väga peenetun-delisele, ausameelsele, haritud ja stiilimeisterlikule Turgene-vile tehti liiga.

Ja lõpuks H. Männi «Höbe-jänestest». Jälgisin rõdult saa-lipilt. Noori teatrihuvilisi oli etendustel rohkesti. Tore vaadata, kuidas emad ja lapsed jälgisid hoolega translatiooni-tõlget. (Siin oli Maia Soormi töö eriti hinnatav, eesti ja vene keele sünkroonsus oli pea-aegu ideaalne, ühtlasi lastele

hästi jälgitav.) Kõik oli nagu kena, aga ikkagi... teatriimet ei sündinud. Oli tunne, et lap-sed ootasid selgemat ning loo-gilisemat sündmustikku, ehk rohkem põnevustki.

Vaheajal kuulsin dialoogi kolme-nelja-aastase poisi-tü-d-ruku vahel:

Poiss: See polnud ju päris-karu. Onu tegi vigurit!

Tüdruk: Teatris nii olema peabki. Niimoodi just karu mängitakse. See on suurte ini-meste karu.

Kui etendus lõppes, plaksu-tasid lapsed viisakalt. Paar tüdrukukest tõi lavale lilli. Näitlejad kummardasid. Ja just siis kuulsin enese taga õn-netut lapsehäälet: «Ema, mulle meeldivad loomaaloomad rohkem!»

Tuli nii välja, et kogu sõidu kestel ma ühtki kohaliku teat-ri etendust ei näinud. (Näitle-jad käisid küll paaril korral Lipetski teatri etendusi vaa-tamas.) Kuid ühe tõelise kuns-

trilooogia. Kohale oli palutud ka autor.

Lõpetuseks toimus «Sojuz-multfilmi» 50 a. tegutsemisele pühendatud filmiseanss, kus näidati vaatajatele suhteliselt vähe tuntud töid, muu hulgas ka A. Hrzanovski teoseid «Lib-likas» ning «Kapp». 18 linna filmiklubide esindajad täitsid ankeedi nähtud 10 parima Nõu-kogude multifilmi väljaselgi-tamiseks. Pingerida peaks ka meile huvi pakkuma: «Muinas-juttude muinasjutt» (J. Norste-in), «Siil udus» (J. Norstein), A. Hrzanovski trilooogia A. Puškini joonistuste põhjal, «Aeg maha» (P. Pärn), «Põrgu» (R. Raamat), veel A. Hrza-novski «Kuninga võileib» ja «Klaasist harmoonika».

Osalenud filmitegijad ja kriitikud hindasid festivali kõrgetasemeliseks. Konkursi-programm olnud isegi tugevam kui üleliidulistel festivalidel. Filmikriitik N. Venžer (infor-matsioonibülletään «Kino ja Vaataja» toimetaja) ütles, et festival kajastas stuudiote praegust taset.

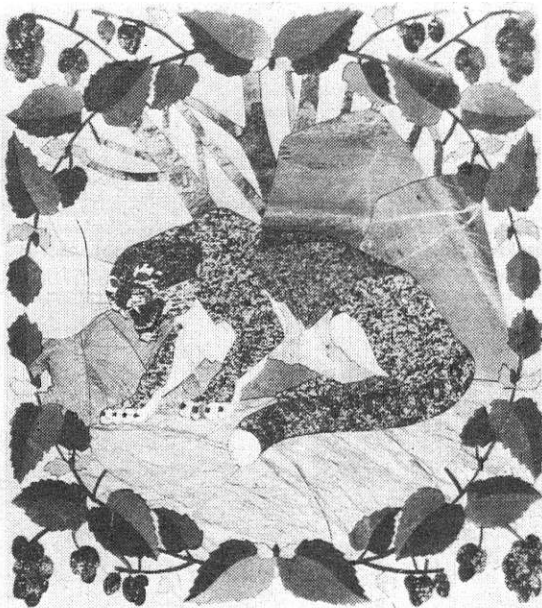
Paistab, et väljaspool Eestit tutvustatakse «Tallinnfilmi» multifilme isegi põhjalikumalt kui meil endil. Mitmes linnas (näiteks Minski kinos «Pio-ner») toimuvad pidevalt meie režissööride loomingut retros-pektiivid. Meie enda kinodes aga on autoriõhtud, kus näek-sime läbilõiget koguloomin-gust, küllalt haruldased. Ja mitte ainult multifilme ei tea-ta — paljud klubilased olid näinud enamikku meie uusi-maid mängufilme. Nii hinnati väga P. Simmi, M. Soosaare, K. Kiisa töid. Meile üllatusena suhtuti küllalt leebelt ka ko-dus rängalt kritiseeritud «Cor-ridasse» või siis mahavaikitud «Reekviemis».

tielamuse siiski saime: avasta-sime enda jaoks suurepärase kunstniku Gennadi Pavlišini. Habarovski kauni Nõupida-miste hoone (avati 1979. aastal Vaikse ookeani XIV tea-dusliku kongressi aegu) avarat heledast marmorist vestibüüli kaunistab kaheteistkümn-ne ruutmeetri mosaiikpannool. Nimetatakse seda «Poeemiks Amuurimaast». See on põlise habarovskilase G. Pavlišini elutöö. Seda peaks kaua vaa-tama, sest siin avaneb vaade — kui nii öelda võib — kunstniku kodupaiga looduses-se. Oieti vajaks pannool roh-kesti kommentaare, sest nii rikkalikult viib ta meid siin-sesse looma- ja taimeriiiki. Kogu see vaade Amuurimaa loo-ma- ja taimeriiiki on sündinud kunstniku kiindumusest oma kodupaigasse. G. Pavlišini mo-saiikpannools on üle neljaküm-ne mineraaliligi, kunstnik on neid kasutanud mitmesugustes värvigammades.

Töömahust kõneleb aga see-gi, et pannools on üle saja tu-hande eraldi töödeldud kivi. Pannool on oma kunstikõne. Keskosa moodustav Amuuri-maa mets hingab ja lõhnab teisiti kui meie kodused met-sad. Ja võimatu saab võimalikuks — unustad kivi ja kunstniku endagi ning tajud tolle kauge maa metsa hing-gust. Kuid siis imetled ka veel hiigelkaru rasket-väärikat sammu, leopardi paindlikku ründevalmidust, põhjapõdra majesteetlikku ja kõrget sar-vedekrooni. Midagi tuttavlikku on valge sabatuti ja samasu-guse lõualusega punarebases. Ja jõuad niiviisi jätkates val-ge luigeni.

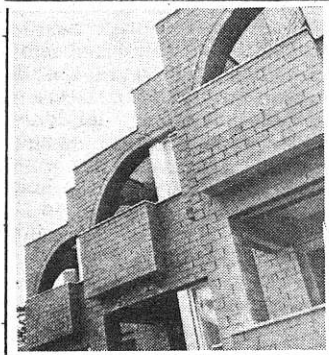
Ja kui oleks olnud rohkem aega niimoodi G. Pavlišini loo-dusepannoga vastamisi seista, oleksin ehk tõepoolest öelnud: siin õppisin kõige rohkem tundma maad ja paiku, kuhu oli tulnud eesti teater. Suurim kunstielamus kogu Vladivosto-ki ja Habarovski sõidu kestel oli see kindlasti.

KARIN KASK

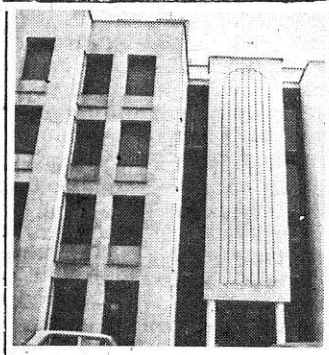

Fragment Gennadi Pavlišini pannool «Poeem Amuuri-maast».

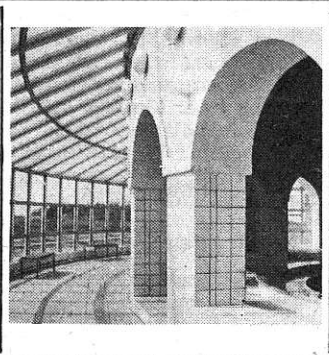

Pärnu KEK-i puhkebaas Kablis. Arhitekt U. Eljand

ENSV MN alalise esinduse maja Moskvas. Arhitektid U. Eljand ja V. Künnapu

Sisvevaade APN-i loomingu-maja Pärnus. Arhitekt M. Truu HELGI ja UNO KUKE fotod

1. septembril 1966 a. moodustati EKE Vabariikliku Nõukogu Projekteerimise Büroo, mille koosseisus oli 16 EKE VN Tallinna ja 26 Viljandi projektgrupi töötajat. Esimene direktor oli büroo organiseerimise algataja ja hing Endel Kraaving, peainsener Olev Raud ja peaarhitekti kohal püsis senini Kaljo Vanaselja. Algul oli Haigru tänavas tööks kohandatud inividuaalelamus 4–5 töölauda, siis saadi 120 m² tööpinda Pikk t. 29, 1967. a. algul oma maja Tartu mnt. 16, kuhu jäi ligi kümneks aastaks. 1973. a. alustati uue maja projekteerimist ja ehitamist Kingissepa tänavale, selle esimene järk valmis 10. aastapäevaks, teine 1980. aastaks. Tööd alustanud 42 töötajale lisandus algusaastal 18-liikmeline Tartu projektgrupp, 1967. a. moodustati Pärnu ja Paide KEK-i baasil Pärnu ja Paide osakonnad — seega oli 1967. a. lõpuks juba 298 töötajat. 1968. a. märtsis reorganiseeriti projektbüroo institutiks «EKE Projekt», kus praegu on ametis 860 töötajat, sealhulgas 50 arhitekti, 24 arhitektuuritehnikut, 7 sisekujundajat. Direktor on viimased kümme aastat olnud Kalju Hallik, peainsener on praegu Endel Pulk. Need on ainsad arvud, mida selles tähtpäevaloos avaldame, kuigi neid protsepte ja tuhandeid rublaid oleks küll, mida üksteisega võrrelda.

● Missuguses vahekorras on Eesti nüüdisarhitektuur ja «EKE Projekt», kunstiteadlane Leo Gens?

Meie maal puuduvad kindlad ja arvestatavad kunstirühmitused, seda enam tuleb märkida, et just EKE-s kujunes arhitektide loominguiline loogirühm. Ja kui me tahame edasi minna, peame hindama teetsijaid, olgu nad nii tüli-

kad kui tahes ja mõned nende teetsad kas või ekslikud. Seitsmekümne aastad EKE-s andsid omamoodi toniseeriva süsti eesti arhitektuurile, siis oli seal tõeliselt loominguiline õhkkond. Toomas Rein lõi siiski legendi, tema roll EKE kui firma kujundamisel on oluline. Praegu tundub, et EKE on libisenud tavalise projektorganisatsiooni tasemele, ehitajate ja administreerimise mõju alla. Aga arhitektuuri tarbiv inimene on väsinud standardiseerimisest ja tüpiseerimisest ja hea arhitektuur peab olema inimese jaoks Neid mõtteid on ju üsna kõrgetelt positsioonidelt välja öeldud, ja see tuleks ka töös eesmärgiks seada.

● Kuidas kommenteerite, «EKE Projekt» peaarhitekt Kaljo Vanaselja?

Minu arvates on eesti nüüdisarhitektuur saanud kaks toniseerivat süsti, üks neist oli töepoolsest EKE arhitektide seitsmekümne aastate loomingu ja teine oli olümpia, mis oma töögruppide ümberkorraldamisega kahjuks jällegi laastas meie projekti loominguilist kollektiivi. Kui vaadata seitsmekümne aastate algust, siis kõik läks hästi, enamik häid mõtteid viidi kiiresti ellu, KEK-id kasvasid, tahtsid ja said ehitada. Toomas Rein oli üks suurejoonelisemaid projekteerijaid, tema ümber koondus ideaalne töögrupp (insener Jaan Port, sisekujundajad Aulo Padar ja Helle Gans). Sellest ajast võime tuua palju häid näiteid ehitaja ja projekteerija koostööst — sanatooriumi «Tervis» I järk, mitmed KEK-i peahooned, Pärnu KEK-i elamud. Siis pakuti välja mitmeid eesrindlike mõtteid, mis nüüd üldist kasutamist hakkavad leidma, siis aga olid karistamist väärt, nagu madal tihe hoonestus, millega tuli välja Toomas Rein

ja mida arendas edasi Ell Väärtnõu Pärnu KEK-i elurajoonis. Kas EKE loominguiline potentsiaal on langenud? Nii ei tohiks lausa öelda, praegu lihtsalt puudub situatsiooni toetus, samuti on muutunud segavaks instituudi ülemäärane suurus. Aruandlust on liiga palju, mis nõuab omakorda suurt hulka selle korraldajaid. Kui töötasime kitsamates oludes Tartu maanteel, laabus kõik tööpoolest tunduvalt paremini. Igal pool on perehiteerimised ja omad perekonnatüübid. Jaa, meil lahkus Toomas Rein, kelle projektidele on endiselt vaja väga võimekat ehitajat, meilt on lahkunud väga head sisekujundajad, nagu Aulo Padar, Helle ja Taevo Gans, Loomet Raudsepp, Aet Maasik, Lui Leesaar, Jaak Kuriks — osa seoses olümpiagruppide moodustamisega, osa töötussüsteemi jäikuse tõttu. Õnneks peavad veel tublilt vastu Rein Laur ja Maire Kangur. Olümpiaajast perioodist ei tööta meil enam ka Himm Looever, Tiit Kallundi, Jaan Olik, Veljo Kaasik jt.

Siinkohal poleks üleaarne meenutada, missugust ametlikku tunnustust on saanud «EKE Projekt» teetule. Kõigepealt Nõukogu Eesti arhitektuuripreemia «Linda» kolhoosi keskuse eest — arhitekt Toomas Rein, insener Jaan Port. Siis saadi üleilauliselt arhitektuuriloomingu ülevaatusel 1972. a. diplom sanatooriumi «Tervis» projekteerimise eest, arhitektid Kaljo Vanaselja ja Ell Väärtnõu; 1983. a. tuli medal ja diplom Marika Lõokele Saare KEK-i haldushoone projekteerimise eest; 1984. a. medal ja diplom Ell Väärtnõule elamukooperatiivi «Ave» projekteerimise eest ning medal ja diplom Ain Padrikule ja Rein Tomingale Harju KEK-i haldushoone projekteerimise eest. Üleilauliselt noorte arhitektide loomingu ülevaatusel said 1974. a. Toomas Rein I ja Ell Väärtnõu III preemia, 1977. a. Toomas Rein II preemia ja 1985. a. Marika Lõoke I preemia. Ja tuleb mainida ka «Sirbi ja Vasara» arhitektuuripreemiaid — 1977. a. Toomas Reinule Sverdlõvi-nim. kolhoosi keskuse, Viljandi tuletõrjemaja ja Rapla KEK-i haldushoone eest ning 1979. a. Jaan Olikule Värskas vesimudarakilla rekonstrueerimise eest. Pikaks venis see nimistu, mis loetleks need ehitised, mis on saanud auhinna- ja aastasest parimate ehitiste ülevaatusel. Tänavused tehti teatavaks alles mõned SV numbrid tagasi, möödunud aastal anti aasta parima ehitise nimetus Harju KEK-i haldushoonele (Ain Padrik, Rein Tomingas, Rein Laur). Veel on üks oluline loominguilise aktiivsuse väljendajaid osavõtt arhitektuurikonkursidest — see on küll suuremalt jaolt eralõbu oma vabast ajast ja oma kulu ja kirjades. Aga tuli ju regatikeskuse võiduude Himm Looeverilt, võideti «Lembitu» ja Tallinna II keskkooli juurdeehituse (Vilen Künnapu ja Ain Padrik) projektikonkursid, ja võib öelda, et rahvusvaheliselt kõige suurema tunnustuse said Vilen Künnapu ja Ain Padrik koos kirjanik Lennart Merega Rovaniemi «Arctic Centeri» eest.

● Kuid mis on varasemast veel lisada saavutuste poolele, mis uuest? Mis on valmimas ja mis projekteerimisel?

Toomas Reinu loomingu paremik on vist auhindades juba üles loetud, kuid siia tuleks kindlasti lisada tema projekteeritud Pärnu KEK-i elamud ja kahjuks ehitamata jäänud ajakirjanike hotell Piritäl. Ell Väärtnõu projektide järgi on ehitatud Põlva haigla, elamukooperatiiv «Ave» Pärnus ja elamu Viljandis ning Päril selja pioneerilaager; Vilen Künnapu projektide järgi sanatooriumi «Tervis» II järk, Paide raj. «Oktoobri» kolhoosi keskus, Valgu klubihoone, Autovedude arvutuskasutus Tallinnas; siis Tallinna aiandus-sovhoosi ning Kalurite Liidu peahoone Tallinnas, Kaarma kolhoosi klubi ja ehitusse mi-

nev Lihula kultuurimaja Rein Tomingalt; Raikküla kolhoosi keskus-klubi, Kingissepa EPT, Sindi sovhoosi kontor-klubi Ain Padrikult — tema projekteerimislaual on praegu väga huvitav ja kauni Avinurme rikumatut struktuuri arvestav klubi (taas tahaks kahjutundega meenutada ehitamata jäänud Padriku, Tominga, Joandi Kalamaja hotelli projekti). Marika Lõoke üleilauliselt tunnustust leidnud töödele tuleks lisada Narva-Jõesuu puhkebaas. Siia loetellu peaksid kuuluma kindlasti ka Meeli Truu APN-i loomingu-maja Pärnus, Väike-Maarja kolhoosi kontor-klubi ja puhkebaas Valgerannas, Tõiv Joandi Sommerlingi-nim. kolhoosi klubi ja Valtu koolimaja, Riina Tahult Haapsalu rajooni «Sõpruse» kolhoosi kontor-klubi ja rida elamute projekte, Ülevi Eljandi ja Vilen Künnapu Eesti esinduse juurdeehitus Moskvas, Viru kolhoosi klubi (arhitekt Hindrek Piiber), Haapsalu EPT haldushoone Taeblas (arhitekt Arvi Aasmaa). See on kõik n.-ö. esindusarhitektuuri poole pealt, tahes-tahtmata jäävad taga plaanile elamud ja tööstuse ehitised, kuigi siin tehakse ka tõsiselt ja väga süvenenult tööd. Märkimisväärt Tõnu Kulli «Kullipesa», väga populaarseid Ants Melliku «Antsusi», Anu Kotli individuaalse lahendusega maamaja, Riina Tahu ja Ülevi Eljandi projekteeritud elamuid. Tööstuse ehitistega töötab väga tõsiselt ja originaalselt Jüri Okas. Me teeme väga palju sidumisprojekte, samuti põllumajandushooneid — ja ega see unikaalarhitektuur ole instituudi majandusele sugugi otstarbekas — vähemalt seni, kuni kultuurimaja ja lauda ehitusruutmeetri maksumus on üks.

Ja seepärast ei taha päriselt nõustuda Leo Gensiga, kes väidab meie ilmset allakäiku. Arvestades üldtausta ja ehitussituatsiooni see siiski päris nii ei ole, eeltoodud näitedki illustreerivad, et meil on tugev loominguiline kaader, kellele on ka huvitavat tööd jagunud. Pealegi on meil kasvamas tubli grupp noorarhitektide, neile oleme korraldanud mitmeid konkursside. Nii võitis Ilumäe kolhoosi kontor-klubi projektikonkursi Raivo Puusepp (kes tõestas oma võimeid ka Konservatooriumi konkursil III kohaga), Ranna sovhoosi kontor-klubi konkursil hindasime parimaks Rein Murula projekti, tänavu organiseerime konkursi Kaiu kolhoosi keskusele.

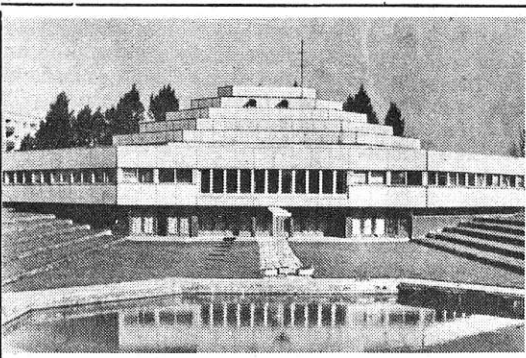
● Ja kui veel tulla tagasi esimese küsimuse juurde eesti nüüdisarhitektuuri ja «EKE Projekti» seostest, siis on ka Ain Padriku mõte:

«Seitsmekümne aastate keskpaik oli aeg, kus EKE-s kujunes välja eakaaslaste plejaad, keda hakkasid huvitama stiiliprobleemid, eesti arhitektide eelnev loomingu, arhitektuuri-teooria meil ja mujal. Vaadaku kunstiteadlastele sellele kuidas soovivad, kuid oma tegevusele püüti anda ka teoreetiline alus, propageerida arhitektuuri kui kunsti. Kokku oli ka see üks süst eesti arhitektuurile, uus hoog Arhitektide Liidu tegevuses.»

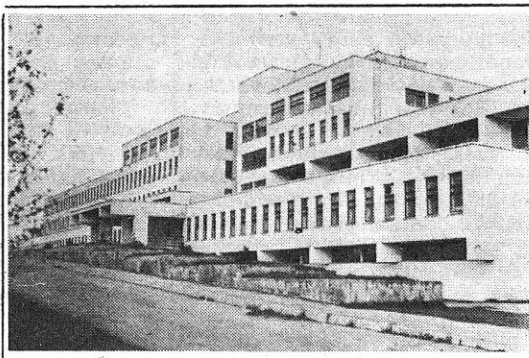
Seda kõike kinnitab tõsiasi, et 1978. aasta mais-juunis toimus TA fuajees 14 arhitekti loomingu näitus, kus osalejate enamik oli EKE-st. Sellele järgnes 1980. a. detsembris samast grupist 10 arhitekti näitus Kunstisalongis ja loominguilise arhitektuuri näitustele oli pandud kindel alus. Kinnituseks on ka see, et neil aastail olid arhitektid väga aktiivsed ajakirjanduses, eeskätt SV veergudel artiklitega nii kohalikust arhitektuuri kui ka ülevaadetega arhitektuuri suundumustest mujal, selle tegevuse loogiline jätk oli almanahhi «Ehituskunst» ilmumine.

20 aastat pole pikk aeg, kuid sellega on saadud ja saab palju ära teha. Jõudu tööle!

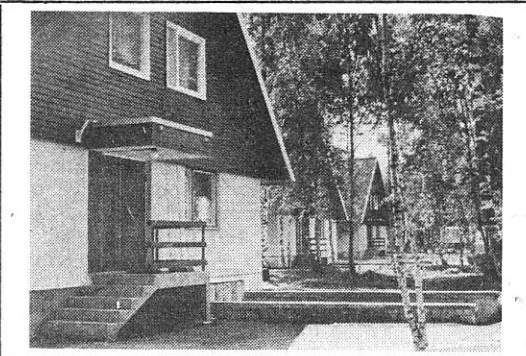
Kirja pani
TIINA KÄESEL

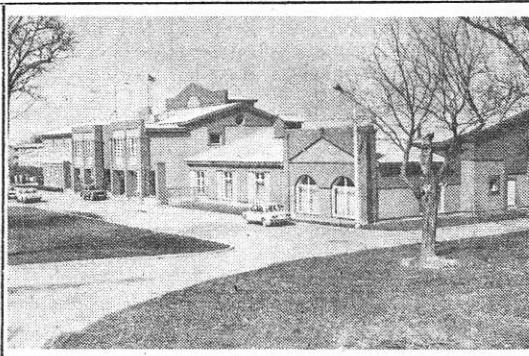
Rapla KEK-i haldus- ja spordihoone. Arhitekt T. Rein

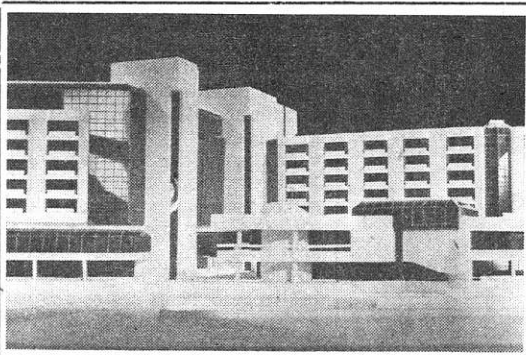
Põlva rajoonihaigla. Arhitekt E. Väärtnõu

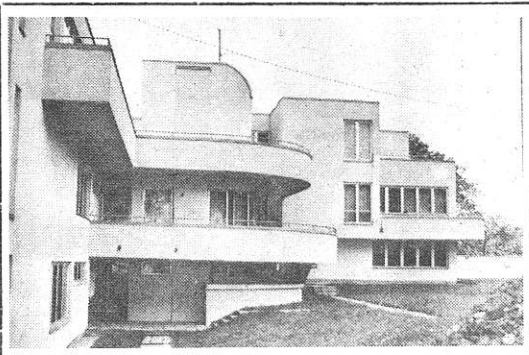
Ohepereelamud «Ants» Xäsmäel. Arhitekt A. Mellik

Raikküla kolhoosi kontor-klubi. Arhitekt A. Padrik

Kalamaja hotell. Makeff. Arhitektid A. Padrik, R. Tomingas, T. Joandi.

Puhkekodu Narva-Jõesuus. Arhitekt M. Lõoke

Küllap ei vaidle keegi vastu, et uutmist ei tohi taandada vana kordamiseks uutes ajaloolistes tingimustes. Kogu küsimus ongi selles, mismoodi uutmine toimub ja kas üldse toimub. Kujutava kunsti valdkonnas on kõik ettenähtud pleenumid, sessioonid ja koosolekud peetud, deklaratsioonid sõnastatud, nii et võib teha esialgseid kokkuvõtteid.

Et ümberkorraldusi teha, peab kõigepealt määratlema aktuaalsed probleemid ja kas või lähemana nende lahendamise teedele. Vene NFSV Kunstnike Liidu juhatuse hiljutise pleenumi ettekandes tõusid peaaegu peateemaks juhatuse ülekõrmatasuline paberiloominguga ja vähene nõudlikkus Kunstnike Liitu vastuvõtmisel. Jäi mulje, et uutmise programm seisnebki nende igapäevaste ja mitte eriti keerukate probleemide lahendamises. Samal pleenumil öeldi aga välja ka niisuguseid mõtteid, et pole kuigi otstarbekas pühendada erilist tähelepanu riisujate, ahnitsejate, varaste ja altkäemaksuvõtjate paljastamisele. Hoopis viljakam on kõnelda heast ja õilsast, ennastsalgavast ja kangelaslikust meie elus. Selline «üleskutse» kõlas seda aktuaalsemalt, et samal päeval ilmus teade: NLKP Keskkomitee Poliitbüroo arutas, kuidas võidelda hõlptulu saajatega. Muidugi on elus väga palju head, kuid probleemid ei tohi lihtsustada. Katsed reglementeerida kunsti, teha ettekirjutusi, mida tuleb märgata ja mida ei maksa tähele panna, pole kunagi edukalt lõppenud. Seda kinnitab praktika.

Püüded tähtsuse järgi ritta seada, originaalsuse kartus on üldse kunstile hukatuslikud. Naeruväärne on ka püüd teoreetiliselt põhjendada standardeid kunstipraktikas. Näiteks Kunstide Akadeemia tegevliikme V. Vanslovi töös «Sotsialistliku epohhi realismist» antakse kunsti täpne reglementatsioon. Selgitatakse, kui palju peavad pildil olema ette sirutatud tööesrindlase käed, kas on lubatud muuta kujutatavate esemete värvi, kui palju on kunstnik kohustatud usaldama oma silmi või kus tohib silmad lihtsalt kinni pigistada. Lühidalt — on koostatud omamoodi käsiraamat kunstnikele-novatoritele. Ja pole suurem õnnetus, et kunstist välistatakse sellega igasugune areng ning ühiskondlik ja esteetiline problemaatika. See-eest ohkab kergendatult enda suhtes vähenõudlik käsi-

Tänavune moekunstnike loomingu ülevaatus on linna peal küll üsna tagasihoidlikult reklaamitud ja kuigi ka selle ülesleidmine hotellis «Sport» oli omaette rännak, pakkus kõik Piritale siiski omamoodi meeldiva elamuse.

III vabariiklik moenäitus, nii on see ametlikes annaalistes, jäi küll kvantiteedis mõneti alla mõõdu-nuudastasele. Näituste väljakul, kuid kvaliteedis tuleb tunnustada uusi julgeid mõtteid ning ka meelisaadide kinnistumist mitmete autorite loomingu. Endiselt jätkub meie tekstiilitööstuse umbusaldamine, vähemalt kanga kujunduse poole pealt. Samas ei saa ka öelda, et kõigi autorikangaste kujundus oleks olnud eriliselt originaalne või põhjendatud — eriti nüüd, kui mitmed teemad juba eelnenud näitustel on suurejooneliselt läbi mängitud. Kuid et originaaltrükkimine ja kangamaal veel häid tulemusi annavad ja et mitmed autorid seda jätta ei kahtlegi (pealegi on see laad Moskva Moemaja poolt tunnustatud perspektiivmoe aastal 1988), siis nimetagem seda üheks suunaks meie moekunsti ja olgu siin ka suuna silmapaistvamad esindajad märgitud — Mari Aakre, Talvi Johani, Anneliis Vabul, Riina Racheltsik, Aino Jakobi ja Jutta Piirlaid. See laad on ja jääb sobilikuks eriti unikaalse moe loomisel, seda enam nõuaks ta ka hinnalist alusmaterjali ja eriti kvaliteetset töötust, mille vastu patustamist näituse üldpildis siiski leidis. Kuna enamik moe- ja

Uutmine või ülevõõpamine?

Märkmeid kujutava kunsti probleemidest

tööline. Milleks veel loomingu-piinat, kui kunsti on kindlaks määratud ja kinnitatud GOST? Tema nõustuks Kunstide Akadeemia reorganiseerimise riiklikuks kunstistandardite komiteeks.

Kujutava kunsti tasane ja sujuv, vaidlusvaba olesklemine on viimastel aastatel andnud sellele tõsise hoobi. Veerand sajandit tagasi nimetati kunsti üht defekti konfliktituseks. Nüüd on selgunud uus töbi — probleemitus. Enamik viimaste aastate näitusi sisendab uinuvat mõtet, et elus on kõik hästi ja kenasti korras. Nagu ikka loob põllul pead rukis ja mähavad metsad, ammendamad on looduse rikkused. Lühikese aja jooksul on tuntuks hõlptulu saajatega. Muidugi on elus väga palju head, kuid probleemid ei tohi lihtsustada. Katsed reglementeerida kunsti, teha ettekirjutusi, mida tuleb märgata ja mida ei maksa tähele panna, pole kunagi edukalt lõppenud. Seda kinnitab praktika.

Kujutavas kunstis on aeg

loobuda loomingu-otsustest tarbijalikest mõistmisest. Aastast aastasse soovivad kultuuriministeeriumid ja kunstnike liidud kunstnikele kindlaks kujunenud teematikat. Toimus näitus «Au tööle». Teema töötati läbi, ülistati tööd. Aga mis edasi? «Organiseeritud» teemasid on palju. Organiseerijaid mitte vähem. Aga kus on näitused, mis tõestaksid, et kunstnik mõtleb tänapäeva probleemidest, pakub lahendusi?

Kunst ei saa olla pime süžee suhtes, mis pärit meie tegelikkusest. Kuid tingimata peab endale selgesti ette kujutama tegelikkuse kujutamise spetsiifikaat kunsti. Partei-kongress teravdas meie tähelepanu ühiskonna sotsiaalse ja vaimse elu probleemide nägemiseks. Elus osalev kunst ei vasta küsimustele lamedate süžeekestega, vaid sügavate kunstiliste üldistustega, mis väljenduvad iga konkreetse kunsti liigi plastiliste võimaluste piires. Ühiskonna probleemidega haakudes, kuid loominguilisel originaalsena ning erakordseina sündisid silmapaistvate nõukogude kunstnike A. Deineka, A. Plastovi, V. Favorski, M. Sarjani, P. Korini, V. Popkovi, M. Avetisjani teosed ja seda teed jätkavad tänapäeva meistrid T. Salavhovi, J. Moisejeenko, V. Ivanov, D. Zilinski, M. Savitski, G. Vaštšenko, G. Zahharov, D. Bisti ja paljud teised.

Mitte vähem probleeme ei tekita kunst, mida kohtame väljakutel ja tänaval. Kõigepealt peab mainima vähese väljendusjõuga tääk obeliske, mis meenutavad Moskva kaitsjate monumenti Kutuzovi prospekti ja Dorogomilovskaja tänavat ristmikul. Kus küll ei kohta niisuguseid obeliske, mida täiendavad taevani ulatuvad tohutud monumentid!

On hädavajalik — ja see on kõige tähtsam kunstielu ümberkorraldamisel — luua tingimused vabalt pulseerivaks kunstieluks. Vabastada kunstnik grafomaanlike hooldajate väiklasest eestkostest, kunsti-otsustest lihtsustatud mõistmisest ning soodustada eluliselt

vajalikku konkurentsi erinevate annete vahel. Ja vastupidi — tuleb välistada katsed seista vastu uutele ideedele, summutada uut kannatliku ärakuulamise ja tegevusetusega.

Avalikkuse teadmata on näiteks välja töötatud terve keeldude süsteem, kusjuures lubatakse raskelt, aga keelatakse väga kergesti. Kunstnike Liidus «ei soovitatud» korraldada õhtut ülemaailmselt tuntud Vene NFSV teenelise kunsti-tegelase V. Tatlini 100. sünniaastapäeva tähistamiseks. Keel-põhjus jäi saladuseks. Kui aga mõne kuu pärast mälestusõhtu siiski toimus, ei järgnenud mingit plahvatust, maa-kera ei liikunud teljelt, aga kunstihuvilised said siiski oma teadmiste Tatlinist vääruslikku lisa. Nähtavasti on saabunud aeg kanda vastutust igat liiki keeldude eest. Administratiivne hasart on piiritu. Uue teed andmata ei sünni progressi. Partei-kongress seadis uutmise elunormiks.

Uutes oludes omandab erilise tähenduse kriitika. Sellest räägitakse praegu palju — kriitika asendist ühiskondliku arvamusel süsteemis. Praegu sõltub kunstikriitika ametkondadest, kelle häälekandjaks on kriitikat avaldavad ajakirjad. Selline sõltuvus ei tule kasuks töö väljaselgitamiseks. Tuleb välja, et kultuuriministeerium või kunstnike liidu juhtkond korraldavad näituse ning hiljem ülistavad seda ajakirjanduses, kui tehtut peaks siiski hindama erapooletu avalikkus, kes ei ole seotud näituse korraldajatega. See on elementaarne eetika. See on hädavajalik korrektsus usaldatud ülesande täitmisel. Kui veel arvesse võtta ametkondade ärrituvust ja osa kunstnike kuldunud õiendama arveid kriitikaga hambaid kurku lööva vastuse näol, saab selgeks kriitika suurim hädak: kuuletumine ja ettevaatlikkus.

Praeguse hetke eluline vajadus on välja töötada niisugune avalikustamise mehhanism, mis ei kahjusta kriitikat ja süvendab usaldust avaliku arvamusel vastu.

Avalikustamine on erakord-

selt tähtis asi. Kujutava kunsti vallas on sellel oma spetsiifika. Avalikkus ei tea praegu, millest lähtudes ostavad kunstnike liidud ja kultuuriministeeriumid kunstiteoseid, millele motiveeritakse ühe või teise kunstniku ergutamist, miks korraldatakse kinnisi konkursse, miks seletamatult populariseeritakse mõnda kunstnikku ja surutakse varju teist, puudub laialdane ja igakülgne arutelu enne tööde riiklikule või mõnele teisele preemiale esitamist. Kõik need küsimused kerkisid NSV Liidu Kunstnike Liidu juhatuse pleenumil, kuid vastust pole järgnenud. Analüüsi ja selgitust vajavad kunstielu paljud aspektid — ainult et rääkida tuleb põhiliselt. Muidu kompromiteeritakse avalikustamise põhimõtet ikka sellesama ükskõikse ärakuulamisega või huvitatust teeskleva tegevusetusega. Tuleks üheskoos mõelda ühiskondliku kontrolli niisuguse mehhanismi üle, mis kohustaks avalikustamisest ammutama kasulikke õppetunde.

Täiesti ilmselt on vajadus kaaluda kunstiteoste ostmise praktikast, samuti näitustele tööde valimise ning kriitiliste ja teaduslike tööde avaldamise korda. Mõeldavaimat on kaasaat probleemide arutamisele spetsialistide ja professionaalide, keda, imelik küll, paljudes teaduslikes nõukogudes on hakanud asendada administratiivide.

Mitmeplaanilise kunstielu uutmine nõuab vastust neile küsimustele.

Mulle tundub, et viimastel aastatel on ebameeldivalt kombel lisandunud kunstnike rüsellemine neis ametiasutustes, mis võimaldavad prioriteetset äraolemist. Nähtavasti on aeg peatuda, mõelda südameetunustusele ja oma kohustustele ühiskonna ees, mille rasket risti kunst kannab.

Meie probleemide lahendamine pole võimalik, ilma et üldrahvaliku uutmisüritusega liituksid energilised, andekad inimesed. On kujunenud vajadus uut moodi läheneda kultuurile kui ühiskondlikule süsteemile, kus igal loominguilisel organisatsioonil ja administratiivsel asutusel on tema spetsiifikast tulenev kindel roll ja kus nõukoguliku avalikustamise põhimõte oleks tugev ning kaitsitud bürokraatia mõjude eest.

Ei tohi lubada, et uutmine piirduks ülevõõpamisega.

V. MANIN,
kunstiteaduse kandidaat
(ajalehest «Izvestija»)

TA TOIMIB SIISKI

tekstiilikunstnike on kujundanud kangast vaid enda loomingu tarbeks, siis tahaks eraldi ära märkida üht kunstnikku, kelle kujundus ka tööstuskangas on muutnud vähemalt pilkupüüdvaks riidevabrik «Keila» toodangu (kanga kvaliteet paraku ei ole kunstnikust) ja kelle trükikangas

oli põhimaterjaliks ühele kauni-male ja elegantemale kollektsioonile sellel näitusel. Mõeldud on siin Elna Kõrvitsa kangaid ja moekunstnik Kai Saare loomingu, õrna, naiselikku ja häbene-matult ilusat, isegi liiga ilusat, võib mõnele tunduda. Kujunduslikult moodne ja variante pakkuv

on ka roosimotiiv Elna Kõrvitsa sallides ja eraldi eksponeeritud kangastes.

Uudem liin sel näitusel oleks n-ö. materjaliga modelleerimine. Siia kuulub kiidetud Kai Saare väljapanek, siis kuulub näituse intrigeerivaim kollektsioon Kaire ja Andres Tali ühistööna ning Iia Lääne mõttejulge etteaste, ka Len Girini ja Made Põlluaasa eksponaadid. Põhiliselt must ja valge, erinevad materjalid ja faktuurid, ideedelt vaimukaimad Kaire Tali kombinatsioonid nahast, pitsist ja puuvillasest riidest. Huvitavaid võtteid kasutada nahka rõivas esitavad ka Sirje Kriisa, Epp Ilveste ja Riina Kermik. Omamoodi materjali mängu trikotaaži baasil demonstreerivad «Marati» kunstnikud Saima Priks ja Jelena Ljutjuk. Esteetilisest kriiteeriumidest lähtudes kaldub sümpaatia küll Saima Priksi värvi- ja lõikejulgele, kuid korrektsel väljapanekule ning võib-olla tuleb Ljutjuki «huligaaniteemise-ga» lihtsalt veel harjuda. Kuid näinud, kuidas noorem osa näitusepublikust just neid väljapanekuid uuris, tahaksin küsida hoopiski muud. Kuidas oskab ettevõtte oma kunstnikke ära kasutada, kui palju ta neid usaldab ja kulda võtab? Vaadates toodan-

Elna Kõrvits ja Kai Saar näituse avapäeval oma väljapaneku ees.
ARNO SAARE foto

gut leffidel, tahaksin küll, et senisest rohkem. Oli see tingitud suvisest ajast või millestki muust, kuid väga tagasihoidlikuks jäi näitusel kudumite osa, siin ei peaks küll mingeid erilisi piirajaid peal olema ka ülima fantaasia väljendamiseks, kõik algusest lõpuni enda valida ja teha.

Kokkuvõttes oli näitusel parasjagu head ja ilusat, keegi ei olnud riskinud väga kaugele ette minna, peale jäid tarbitavus ja lokaalne mõde ning mõlemisviisi. Ja normaalne, rahulik suhtlemine vaatajaga, nii et poleks palt koraks laskuda ka triviaalsandide, seda enam, et pliiatsi ja märkmiku külalastajad oli üsna mitmeid, samuti ka omavahel elevil sosisitavaid noortegruppe. Moekunsti võiks mõnes mõttes võrrelda kerge muusikaga, mida nüüd on hakatud võtma üsna tõsiselt. Nad mõlemad on kõigjal, nad on hulkadele kõige enam mõjuvad kunstiliigid, ja olgu pealegi, kui need on tasemel ja head. Kui 16-aastane koolitüdruk ütleb, et näitus on «maksimaalne», siis ei tasu seda küll eriti tõsiselt võtta, kuid siiski on see märk, et on olemas midagi, mis võiks asendada asendamatu «firmakäid». Moega kaasaskäimine olevat terves maailmas paljudel harrastus, hobi — küllap on see ka meil nii. Ainult — ehk oleks parem, kui see ei avalduks nii tragikoomilises vormis, nagu eriti mood-sate kaupade kaupluses «Mood» sissepääsemisel.

MAARJA MÄND

TMKK kodu aastast 1969.

TMKK

25

Lõpetajad alustajatega aastal 1976.

Ei saa öelda, et Tallinna Muusikakeskkooli (MKK) avamine oleks olnud juhusliku mõtteväljatuse tulemus. Sellest oli juttu juba 1944. a. NSVL Kunstide Valitsuse käskkirjas, mis puudutas TR Konservatooriumi taasavamist. Sõjajärgsed raskused ja paljud keerulised ajad laskisid alles 17 aastat hiljem nii kaugele jõuda. Kui siis 1961. a. avati TRK juures MKK, oli selline koolitüüp Nõukogude Liidu juba ammu juurdunud — niisuguseid kooli oli 25, nad puudusid ainult Eestis, Kirgiisias ja Turkmeenias (viimaseid jõudisime siiski viie aastaga ennetada). Niisiis olid Tallinna MKK loomisel sõsarkoolide kogemused eest võtta. Kuid igal liiduvabariigil on siiski oma erijooned, mis kultuurisituatsiooni erinevaks muudavad. Meil oli 1960. aastaks kujunenud korralik lastemuusikakoolide süsteem (LMK), mis suutis tagada ka muusikakoolide õppurite hulga. Opetustase ei olnud madal, kuid selles oli palju ebaühtlust. Nõudmised meisterlikkuse kohta suurenesid, selle saavutamiseks oli vaja järjepidevat ja oskuslikku õpetamist maast madalast peale. Mõned viitlöömised ja vajakajäämised viisid arusaamani, et kõrg- ja keskastme õpetus ei suuda enam palju muuta, kui algõpetuses on midagi tegemata jäänud või valesti paika pandud.

Nüüd 25 aastat hiljem on selge, et see oli ajajärk, mil taheti kõike teha uutmoodi. Meie muusikas puhusid võrsked tuuled, otsiti kõikjal ja igati. Uuenduste puhastav hingus oli jõudnud ka meie ärksamate muusikaõpetajateni ja vajadus uue kooli järelegi koputas tungivalt uksele. Tallinna MKK avamisel oligi kõige määravamaks ja tiivistavaks tahe, kõige suuremaks takistuseks aga ruumipuudus. TRK vaeles ise pidevas ruumikitsikuses armsas majas Suvorovi pst. 3 juba sõjajärgsest ajast peale. Nüüd venitas ta taas oma hõlmu laiemaks, lükkas uude asukohta Narva maanteele samas üleskasvanud Tallinna Lastemuusikakooli ja võttis endasse MKK individuaaltunnid. Üldainete tunnid toimusid 22. ja 7. keskkooli ruumides.

Ruumipuudus kummitab MKK-d tänapäevani. Asukoht ja ruumid on kooliloos pikaajalised tegurid ja nende mõju sugugi mitte väike. 1969/70 õ.-a. asus kool Kivimäele endise internaatkooli ruumidesse. Muidugi oli see suur samm edasi, sest enne seda käis õpetöö juba 11 eri hoones. Nüüd saadi avada paralleelklassid, kuid see oli ka kõik. Ikka on veel avamata kauaplaanitsetud koorikooli algklassid (poistele), mis võiksid anda tõelisel professionaalse aluse meeskoorilaulule. Vägisi kipub kallale ka oht kalduda regionaalseks kooliks. Küllap on nii mõnelgi vanemal kahju oma last (sageli koos suure pilliga) vaevarikka bussitrügemisele suunata ja ta loobub meelsamini.

Kooritöö ja instrumendiõpetuse orgaaniline koostelu on MKK-le omane olnud juba algusest peale, mil kooli komplekteeris ja töökorda seadis tulihingeline koorijuht ja aldimängija Ülo Bergmann. Esialgu oli koolis ainult kaks põhikohaga töötajat — õppe-

alajuhataja Maret Sarv ja 8. klassi juhataja Helju Tauk. Eriala õpetasid kohakaaslastena TRK õppejõud, LMK õpetajad ja ka mõned nutikamad TRK üliõpilased. Kahtlemata oleks juhtkonnale kergem olnud, kui kogu erialase töö oleksid teinud paar-kolm põhikohaga õpetajat, see aga oleks vähendanud õpetajaskonna kasvupotentsiaali. Nüüd aga tagati õpetamismeetodite mitmekesisus ja valikuvõimalus vastavalt õpilase individuaalsusele. Kõik need 25 aastat on MKK-s õpetanud oma ala tõelised meistrid L. Leichter, I. Tivik, H. Lätte, T. Rand ja M. Toom ning TRK õppejõududest professorid H. Laan, E. Lipus, B. Lukk, L. Mets ja dotsendid E. Peäske, L. Semper.

Kõigi murede ja vaevade kõrval, mis kaasnesid kooli avamisega, oli ka head ja meeldejäävat. Usun, et paljud mäletavad MKK õpilastõhtuid TRK saalis. Esimene neist toimus juba 1961. a. novembris. Kooli tutvustamiseks laiemale kuulajaskonnale oli kontserte ka väljaspool kooli, kuid iseseisva avaliku kontserdini jõuti 1962. a. detsembris. Muusikalist külakosti viidi ka Tartusse ja teistesse rajoonilinnadesse. Iga kordalainud üritus lisas jõudu ja andis indu edaspidiseks. Ometi, ka vaatamata ajakirjanduses ilmunud artiklitele ja ringvaates "Nõukogude Eesti" näidatud MKK katsetele I klassi astujatele, oli kooli algaastatel raskusi klasside komplekteerimisel. Pedagoogid käisid korduvalt Tallinna lasteaedades ja koolides selgitamas muusikaliselt võimekaid, kuid erinevus õppurite tasemes ja ettevalmistuses jäi. Seepärast küpses ajapikku mõte luua oma kooli eelklass. Teoks sai see 1964. a., mil missioonitundega ja teotaheline Elsa Rikandi asus tegema MKK ettevalmistusklassi koos pedagoogide, oma ala hästi valdava Eda Kõrgemäe ja Laine Sermandiga. Nende lastearmastus ja entusiasm olid nii nakatavad, et õige pea oli eelklassides 5–6 aastasi mudilasi juba 210!

Töö mudilastega kandis vilja ja 1965. a. avati juba kaks I klassi kokku 50 õpilasega. Nüüd võidi loota, et MKK 11 aasta pärast tagab vähemalt arvuliselt TRK vastuvõtu. MKK ettevalmistusklass oli innustavaks eeskujuks ka meie LMK-de samalaadsetele ettevõtmistele. See suurendas muusikaõppurite õpitootsenaali ja MKK võis mõelda LMK edukamate õpilaste ületoomisele ka Eesti teistest linnadest, rajoonidest. Neid on tulnud juba 20 LMK-st, ka mõned üldkooli muusikaklassid on täiendust andnud.

Kooli maine kasvab. MKK-st oli kujunemas vabariiklik keskus, kuhu oli mõtet pürgida. Suurel tunnustuseks koolile, eriti aga keelpillimängijatele, oli MKK õpilaste esinemine 1971. a. Moskvas Kremlis Kongresside Pales NLKP XXIV kongressi pidulikul kontserdil.

Kui iseloomustada MKK algaastate tööd, siis oli kõigi ühiosaks entusiasm ja koostöö. Rahuldust pakkus iga uus ettevõtmine. Seetõttu tundus loomulik, et teisi sütitav õpetaja Ivi Tivik keelpillide osakonna juhatajana asus viiuliõpilasi ette valmistama Tšehhoslovakkias toimuvale J. Ko-

čiani nimelisele noorte viiuldajate võistumängule. Julge pealehakkamine oli pool võitu. Täisvõidu aga tõi 1967. a. oma vanusegrupis tollal II klassis õppiv Ülo Kaadu (õpetaja I. Tivik), kes sai I koha. 1971. a. lisandusid ka pianistide sõidud, kelle esimene osavõtt lõppes kolmikvõiduga: Kalle Randalu (õpetaja T. Kurik) saavutas I koha ja tuli üldvõitjaks; Margus Bubert (õpetaja Ü. Sisa) I koha oma vanusegrupis ja Signe Kübar (õpetaja M. Pakri) II koha. Edaspidiste edukate osavõtjate loetelu võiks pikalt jätkata (R. Mets, P. Hurt, P. Lani, M. Raide, I. Laul jpt.). Rahvusvahelisest üritusest osavõtt võimaldas töötulemusi fikseerida juba uue mõõdupuuga. Ilmnes, et MKK-s sepietakse tarmukalt uut põlvkonda muusikuid, kelle kanda põhiliselt jääb sajandi lõpu eesti muusika. Alates 1968. a. on MKK kasvandikud pidevalt osa võtnud juba 45 konkursist ja toonud nendelt auhinnalisi kohti üle 50. 1972. a. koolinoorte laulupeo võistulaulmiselt lisandusid kooli nelja koori auhinnalised kohad. Need saavutused näitasid juba kogu kooli kvaliteeti.

1976. a. alates oli MKK lõpetajaid igal aastal umbes 30. TRK vastuvõtul tekkis esmakordselt tõeline konkurss, mis mobiliseeris ka muusikakoolide tööd. Seega on iga uus samm MKK tegevuses toonud kaasa terve tsükli muutusi Eesti muusikaelus. MKK õpilastesse istutatud vaimus ja professionaalse meisterlikkuse alused, edasi arendatud TRK-s, olid leidnud täielikku rakendust meie muusikakultuuris. Ilma MKK kasvandiku Andres Mustonenita ei oleks ansambli "Hortus Musicus", ilma Tõnu Kaljusteta aga Filharmonia Kammerkoori. Vello Pähn, Jüri Alperen ja Paul Mägi on oma dirigenditööga aktiivselt lülitunud meie muusikaellu. Eesti helilooming on laiemat tähelepanu kõi-

nud noorte muusikute töödega, kes algtõuke on saanud MKK-st. Kõrgtaseme interpretatsioonikunstis on saavutanud Kalle Randalu, kelle viimaste aastate mitmeid suuri konkursisaavutusi kroonis 1985. a. rahvusvaheline võit Münchenis. Samal sügisel rõõmustas meid Ivari Ilja — meie noore Chopini-interpreti diplom väga raskelt ja osavõtjaterohkelt Chopini konkursilt Varssavist.

Paljud MKK kasvandikud on asunud pedagoogilisele tööle. TRK-s on neid tööil õppejõududena ja kontsertmeisteritena 35, koos MKK-ga on neid üle 60; MKK-s ja ettevalmistusklassis õpib juba paarkümmend kunagise õpilase last. Võime nentida, et eesti muusikakultuuri järjepidevus on tagatud.

MKK loomine on tiivustanud ka metoodilise ja muusikapedagoogilise mõtte arengut. Seda tõestavad ka ühisüritused MKK, LMK-de ja muusikakoolide vahel.

1960.—1970. aastail hakkasid toimuma erialati mitmesugused metoodilised nõupidamised-seminarid, kuhu kutsuti lektoriteks üliõpiliselt tunnustatud spetsialiste. Need praktilise loomuga seminarid täiustasid meie kultuuri juba kujunenud arusaamasid üliõpilisele metoodilise mõtte saavutustega ja leidsid ka tegelikust töös rakendust. Alates 1966. aastast toimuvad Eesti viiuliõpetajate seminarid Moskva õppejõu V. Bronini juhtimisel. Põhjalikud loengud, näitlikud tunnid ja MKK keepilliosakonna õpilaste esinemiste analüüs on pannud aluse viiuliõpetusprobleemide asjalikule metoodilisele lahkamisele. Regulaarsete konsultatsioonidega jätkab alustatud TRK-s prof. Igor Bezrodnõi Moskva konservatooriumist. MKK klaveriõpetajate püüdlused suundusid samal ajal õppevormide mitmekesistamisele: hakati korraldama ise-

seisvalt ettevalmistatud palade kontserte, etüüdid võistumänge, pöörati rohkem tähelepanu ansambli mängule, koolivälistele kontsertidele jne. Õpetajate individuaalsele enesetäiendusele Moskvas, Leningradis, Kiievis lisandus kohapealne kursusi relatiivsest noodilugemisest.

Relatiivse noodilugemise juurutamine Tallinna MKK-s viis meie solfedžoõpetuse üliõpilise tähelepanu alla. Meie vabariiklikud seminarid kujunesid väga külalisterohekteks. Suurt abi saadi prof. H. Kaljustelt, kuid MKK-s olid ka tõelised selle ala entusiastid eesotsas Eda Kõrgemäe ja Reet Ratassepaga. 1967. a. käisid nad Ungaris Pecsli linna rahvusvahelises noorte muusikute laagris Kodály meetodit õppimas. Seetõttu ei olnud juhuslik, et 1976. a. toimus Tallinnas MKK baasil solfedžoõpetajate üliõpilise seminar, kus põhiprobleemina vaeti relatiivse noodilugemise eeliseid ja kasutamisevõimalusi.

Koostöö LMK-de ja keskastme koolide vahel süveneb: 1980. aastatel hakkasid MKK-s ja muusikakoolides ENSV Kultuuriministeeriumi toetusel tööle regulaarsed muusikaõpetajate kvalifikatsioonitõstmise kursused. MKK-l on selles oma kaalukas osa.

25 aastat ühe kooli elus ei ole pikk aeg, kuid eeltoodu lubab väita, et MKK on aega täitnud talle pandud lootused. Lisaks tippudele on MKK andnud üle 500 muusiku, kes laiemale avalikkusele võib-olla märkamatu teevad oma tööd, rikastamaks meie elu kordumatute muusikasündmustega ja kasvatamaks inimesi, kes armastavad head ja ilusat.

Jätkugu Tallinna Muusikakeskkooli perel ikka otsingutuhinat, lootuseõhinat ja raudgematut töötahet.

JÜRI PLINK

Kaheksakümne esimene

hooaeg RAT «Estonias» algas mitme suurriigise ettevalmistusega. Kuu lõpul osalevad Eesti NSV kirjanud ja kunstid päevades Valgevene NSV-s paljud meie teatri näitlejad: Anu Kaal laulab Miiskis Traviat, «Luikede järves» tantsivad Kaie Kõrb ja Tiit Härm, miimel pool esinevad Eri Klas (lendab sinna otse Stockholmist), Tiit Kuusik, Margarita Voites, Mali Palm ja paljud teised.

11. septembril saab 75-aastaseks meie laulukunsti korüfee, NSV Liidu rahvakunstnik Tiit Kuusik. Sel tähtpäeval austatakse maistrot piduliku kontserdiga, millest meie solistide kõrval võtab osa ka Tiit Kuusiku kauaaegne laulupartner RAM.

Nädal hiljem jõuab vaatajateni hooaja esimene uuslavastus — Mai Murdmaa (libretist, koreograaf ja lavastaja) balletiõhtu «Monoloogid». Ohu esimeses osas etendub pisut uuendatuna L. Berio «Naine», mis on vaatatajatele tuttav Jüri Alpereni balletiõhtust ja «Vanemuisest». J. Le-

histe kõrval valmistavad Naise osa ette veel Eliita Erkina, Saima Kranig ja mõned noored baleriinid. Ohu teise osa on M. Murdmaa koos helilooja Kuldar Singiga pealkirjastanud «Karje ja vaikus». Selle aluseks on neli osa K. Singi mullu kirjutatud laulu-tsüklist «Surma ja sünni laulud» F. G. Lorca tekstidele. Helilooja kirjutab tsükli Garcia Lorca 50. surma-aastapäeva puhul, pidades silmas Leili Tammeli, kellele need laulud on pühendatud. L. Tammel on vokaalsolist balletiõhtulgi. Neljas lõigus («Karje», «Vaikus», «Lahkunud hing» ja «Malagueña») tantsivad Inge Arro, E. Erkina, K. Kõrb, Jüri Jekimov jt. Balletiõhtu lõpuosa on «Hüvastijätt» muusikaga G. Mahleri X sümfooniast (Adagio). Balletisolistidest teevad siin kaasa Janis Garancis, Tatjana Laid, Lemme Järvi ja veel mitmed noored tantsijad. «Monoloogide» muusikaline juht on Jüri Alperen, kunstnik Kustav-Agu Püüman.

20. septembril on meie teatri kammerorkestril jälle võimalus

musitseerida külalisdirigendiga. Dirigent Neil Chapman Zimbabwe juhatas ka H. Elleri «Kodumaist viisi», mis on meie orkestri esimene panus, tähistamaks helilooja lähenevat 100. sünniaastapäeva.

Oktoobrikuu toob meile nalm külalist. Leningradi S. Kirovi nim. RA Ooperi- ja Balletiteatri solist Vladimir Tšernov laulab nimiosa «Jevgeni Onegin» 5. oktoobril. 15. ja 17. oktoobril etendub «Maskiball», kus Amelia osas peaks esinema Rootsi Kuningliku Ooperi sopran Marianne Hägander ja Ulrika osas NSVL Suure Teatri solist Irina Arhipova.

Oktoobris tähistab oma esimest juubelit NSV Liidu rahvakunstnik Margarita Voites, kes toob vaatatajate ette kolm kangelannat — Violetta, Alcina ja Lucia. Kokkuvõtteid 20 aasta lavategevusest teeb Eesti NSV rahvakunstnik Tiit Härm, näidates 16. oktoobril tema tantsijateel olulise kolme balleti II vaafust: «Giselle», «Pihlimus» ja «Kalevite kange poeg».

Tekib enam võimalusi erinevate rütmilikumiste kombinatsioonideks, nii et lõpuks elab iga hää oma sõltumatut elu. Motetis, tolle aja esindusvormis manifesteerib hääle sõltumatust veel tõi, et iga hää laulab ise teksti. Tekst määrab muu hulgas meloodia vormiliseid, iga hääle sõltumatust veel tõi, et iga hää laulab ise teksti. Tekst määrab muu hulgas meloodia vormiliseid, iga hääle sõltumatust veel tõi, et iga hää laulab ise teksti.

Pärast polüfoonia nii intensiivset arenguperioodi tuleb XIV sajandil lineaarse polüfoonia kontseptsiooni kulminatsioonifaas. Rütmi rikastub ja diferentseerub veelgi — vältuste edasise killustumise ning kolmelise jaotuse kõrvale paarisjaotuse tekke läbi. Nii keeruline rütmi (rohked sünkoonid, pauside rikkalik kasutus, *hoquetus*), nagu võib leida eriti ballaadides, *caccia*-des ja madrigalides, tuleb uuesti kasutusele palju hiljem, alles XX sajandil.

Rütmi on keskaja polüfoonia hääle iseseisvuse kasvu põhihallikas. Aga selle kõrvale tekib XIV sajandil veel üks vahend: hääle tonaalne kihistumine. Juba eelmise sajandi lõpul olid tekkinud (*Petrus de Cruce*) *toni ficti* — kunstlikud, kromaatilised juhtoonid, mis põhjustasid seismise kadentside tekke laadi eri astmel. Nüüd näeme neid suuremal hulgal oma ajastu juhtiva helilooja Guillaume de Machaut' muusikas, ja nad tekitavad eri hääle erisünnalisi tonaalseid pingeid. Isegi lõpukadentsid põhinevad kahe võrdväärse ja üheaegselt kahte erinevasse toonikasse laheneva juhtooni toimel. Selline isesugune polütonaalsus põhjustab teose välisel tihtilugu teravaid kooskõlasid, näiteks *f* ja *is* üheaegselt. Seetõttu jõuab Machaut'i tippu keskaegne dissonantsus oma keeruliste intervalliühenditega; ühtlasi on see lineaarsuse tipp. Ent too dissonantsus on teadlikult läbi tikitud teose kulgu ühtlustavate konsonantsidega, milleks olid ka avaramad võimalused, sest XIII sajandist loeti (mittetäielikeks) konsonantsideks ka terts ja seksti.

Polüfoonia vahendite ülima rafineerituse ja ühtlasi lõppjõu ilming on Inglismaal

UUE MUUSIKA GENEALOOGIA

(1310) sündinud kaanonivorm, mis järk-järgult kandus itaalia *caccia*-sse ja prantsuse *chace*-i.

Lineaarsuse kõrgintensiivsusele järgneb XV sajandil taganemine polüfoonia senistest alustest: rütmi lihtsustub, lühikeste vältuste keerukad suhted kaovad. Rütmi asemel saab peamiseks polüfoonilist häälejuhtimist reguleerivaks teguriks uus väärtus — kooskõla. Kaovad arvukad kunstlikud juhtoonid (*toni ficti*), mis olid põhjustanud hääle helistikulisi lahkne mis, teos ühtlustub tonaalselt; endise kadentsi asemele tuleb uus, üheainsa juhtooniga ning bassihüppega helistiku astmel V — I (D — T pinge idul). Järgneb kooskõlade radikaalne puhastamine dissonantsidest, kooskõlad lakkavad olemast juhuslikud, eelistama hakatakse kahe terts üheaegset kõla (niisiis kolmkõla). Teine meelisstruktuur on terts ühendus kvardiga; XV sajandi algul tekib Dufay, Binchois' ja Raddoni Mikolaj loomingus selliste kooskõlade paralleelse kulgemise tehnika või pigem maneer, nimetusega *fauxbourdon*. Hoolimata arhailisest välisilme (näiliselt — kunagine organum lisatud tertsi) näitab see kahtlemata akorditaju tugevnemist.

Oleks raske öelda täpselt, millisel hetkel saadakse teadlikuks, et akord on terviklik kõlaühik ja mitte ainult polüfoonilise häälejuhtimisega seotud intervallide summa. Tõenäoliselt lõpeb see protsess XV sajandi vahel. Algul sünnib harmoonia lineaarse polüfoonia kontseptsiooni raames, koguni selle teenistuses: kui hääle kontrapunkti uus korrasvahend. Ja nüüd on meil ajaloo teine näide, kuidas vana kontseptsiooni rüpes kasvab element, mis põhjustab kontseptsiooni lagunemise ning — pärast revolutsiooni lõpuleviimist — saab ise muusikalise ainese aluseks.

Samal ajal areneb lineaarne polüfoonia siiski edasi, tuginedes hääle ühendumiskunsti ülimalt keerukaile väljamõeldistele, mis paiguti jõuavad koguni absurdi, andes tunnistust senise kontseptsiooni krii-

list. Öeldu puudutab madalmaalaste (Ockeghemi ja Obrechti) loomingut, mis arendas rikkalikult välja imitatsiooni ja kaanoni erivormid (terve arsenalil «madalmaalaste trikke» — mõistatuskaanonitega, kaanonitega vähenduses, suurenduses ja vähikäigus ning monstroosete ülimitmehäälsed teostega, nagu Ockeghemi 36-hääline kaanon).

XV sajand toob endaga ühelt poolt järje madalmaalaste traditsioonidele, teisalt — tõeliselt murrangulised nähtused. Kasutades peamiselt eelmise sajandi leide, ei too madalmaalaste stiil (Josquin des Prés, Gombert, moteti- ja missavormid) polüfoonia vahendeis enam olulisi muudatusi (välja arvatud läbiiva imitatsiooni tehnika, topelt- ja enamkordne kaanon ning mitmekoorigisus). Tähtsaim on kontrapunkti reeglite rangemaks muutumine juba uueaegse harmooniataju huvides, kolmkõlalisuse alusel. Siiski varjab harmoonia end madalmaalaste teostes veel polüfoonipõimingu all.

Renessansi selle konservatiivsema, sajandi lõpuni kestva voolu kõrval näeme XVI sajandi algusest peale — eelkõige ilmalikes vormides — polüfoonia ilmselget lahtimonteerimist, s. o. uut lihtsustust, mis viib polüfoonia tegeliku likvideerimiseni. Kaob hääle rütmiline iseseisvus, ja sellega lakkab lineaarsus olemast. Seal, kus tekib lihtne «noot noodi vastu»-kontrapunkt, milles pole isegi hääle ristumisi, võrdub polüfoonia toime nulliga ja järele jääb vertikaalne akordikulg, kui teose ainus «sisu». Seesugust murrangulist ilmingut, mis tähendabki puhta harmoonia kontseptsiooni sündi, võib näha eelkõige frotolas ja madrigalis (Festa, Arcadelt, de Rore), lauludes ja psalmides (Goudimel), kahe-koori-teostes (Willaerti «Magnificat»), lõiguti koguni Josquini helitöödes. Veel ilmsema loobumise polüfooniast, koguni näilisest, akorditehnikas kasuks toob instrumentaalne, eriti lautomuusika.

Sajandeid kehtinud muusikalist korda vapustanud muudatusi põhjendab G. Zarlino teooria, teoses «Le Istituzioni

harmoniche» (1558) selgitab ta esmakordselt akordi mõistet ning mažoor- ja minoorikolmkõlade ehitust. Hoolimata uue kontseptsiooni täielikust kristalliseerumisest, tekib samal ajal, XVI sajandi teisel poolel vastureaktsioon Palestrina ja Orlando di Lasso loomingus, kus uut akorditaju püütakse siduda madalmaalaste traditsioonilise polüfoonikunsti.

Harmonia kontseptsioon tuli siiski võitjaks, ja XVII sajandil arenevad selle põhimõtted edasi. Selgeim ilming on saatega monoodia, s. t. üheainsa meloodia toetumine akordivoolule (Monteverdi). Uue kontseptsiooni peegeldus esituspraktikas ja noodikirjas on nummerdatud bass (*basso continuo*), milles akordistruktuure tähistavad numbrid ainsaina kirja pandud bassinootide kohal.

Ei takista, et autorid kasutavad polüfoonilist helikudet endiselt meelsasti (Frescobaldi, Rooma ooper, Schütz). See pole siiski enam lineaarne polüfoonia, vaid uudne — harmooniline, kus polüfooniast pärineb väline vorm (faktuur), seegmine aga järgib harmoonilist kulgu, toetudes (välja arvatud orelihuugades) samuti *basso continuo* vundamendile. Selge, et see on baroki traditsioonilise vool — võrreldes homofoonilise faktuuri kui täiesti uue nähtusega.

XVII sajandil areneb harmoonia funktsionaalse mažoori-minoori-süsteemi — harmoonilise muusikakontseptsiooni kõige täiuslikuma ilmingu — kristalliseerumise teed. Algul — nagu renessansi harmoonias — ühendati üksnes vabalt kvindi, terts ja sekundi kausel asetsevad kolmkõlad, kasutades ka kromatisme. Kadentsides ammugi kasutatud kvindikaugune kolmkõla ühes juhtooniga oli vaid üks paljude seas, kuigi heliloojad märkasid kohe selle erilist pingelist karakterit. Seetõttu kasutati seda üha tihemini ja jõuti lakkamatu kadentseerimiseni teoses, vaat et iga teise akordi eel. Sellegipoolest leidub veel Carissimil (sajandi keskpaik) teistsuguseid, pingevabu akordiühen-

dusi ja funktsionaalsusest sõltumatu kromatisme.

Alumise kvindi (subdominandi) lülitamisega kadentsi koostisse pikenevad kadentsi kui energiavormeli lõigud ja haaravad pikapeale kogu teose. Tekib lihtsustatud harmoonia, mis opereerib üksnes T, D ja S ning nende paralleelide suhetega — teos muutub otsekui laiendatud kadentsiks. XVII sajandi lõpp (Corelli, A. Scarlatti) toob kaasa juba kristalliseerunud, konsekventsse funktsionaalse süsteemi, millesse on lisandunud uusi võtteid, nagu üksikute kadentsi akordide ümbritsemine omaette kadentsidega jm. Tekivad ka dissonantsid, mida õigustavad lisajuhtoonid (D⁷, väikse-tertsilised akordid).

XVIII sajand saab pärandiks erilisel viisil korraldatud harmoonia ja viib kontseptsiooni kõrgpunkt. Funktsionaalsuse mehhanismide suhtutakse juba täiesti teadlikult, teoreetiliselt põhjendatusega (Rameau' traktaat, 1722). Samal sajandil tekkinud tempereeritud süsteem võimaldab ühendada funktsionaalsuse võrku kõik helistikud.

XVIII sajandi esimesel poolel, muusika täieliku ümberlülitumise eel homofooniale tekib polüfoonia tugev vastureaktsioon (Bach ja Händel). Mõistagi puudutab see vaid välist, faktuuri, sest ühtlasi rikastab Bach uut harmooniasüsteemi erilisel («Das Wohltemperierte Klavier»), jõudes rafineerituse faasi (funktsionaalselt õigustatud dissonantside küllus, pided, loogiliselt lahenevad akordisisesed kromatismid).

Mažoori-minoori-süsteemi ja ühtlasi harmoonilise muusikakontseptsiooni kulminatsioonifaasi moodustab klassitsistlik stiil — lõplik vabanemine polüfoonilisest faktuurist. Harmooniline mõlemine tungib kõikjale: meloodiasse, mille käikudes (ka kromaatilistes) peegelduvad akordide funktsionaalsed suhted, ja koguni vormi (sonaadi vormi plaan). Klassikaline stiil kasutab laialdaselt akordide funktsionaalset mitmetahenduslikkust, mis võimaldab järke modulatsioone kaugeis- se helistikesse. Rikkalimate akordiseoste ala, iga hetk muutuva pingesunaga, on sonaadi vormi töötlus, mis on juba Mozartil omamoodi bravuuri ilming — teadlik žongleerimine süsteemi kaugeimate võimalustega.

Klassikalise harmoonia täiuslikkus ei põhine niivõrd (juba ohustamatuks kujunenud) süsteemi enda täiuslikkusele, kuivõrd oskusele kasutada seda nii, et teose teatud momentidel alati taastuks muusika tonaalne selgus. Sama selgust kaitseb ka sonaadi vormi harmooniline plaan.

Neid põhireegleid ei järgi enam romantikud, ja harmoonia ajalugu XIX sajandil on funktsionaalse süsteemi lagunemise lugu — lagunemise, mis toimub erakordselt kiiresti, kui pidada silmas avangardi liini.

Schumannil leidub ilmsed näited akordide funktsionaalsete sidemete lõdvenemisest (lahendusest kadentside, mitetäielike akordikujude jm. tõttu) ühes mõningate korduvate akordistruktuuride kõla esiletõusmisega. Chopinil asetub rõhk otsustavalt ümber — akordi funktsionaalsete seoste kombinatsiooni väärtustelt puhtkõlalistele väärtustele. Algab dissonantsi eelistus konsonantsile ja diferentseerumine, mis avaldub erinevate dissonantide kooskõlade pikkade ahelates. Ulatuslike lõikude vältel kaob akordide sõltuvus mingist ühisest tsentrist, mis jääb üksnes akordide omavahelise sõltuvuse, seegi kromaatiliste ja mitte dominandiseoste alusel.

Samasse kusse on planeeritud teatrite päevad Saaremaal, kus meil on kavas kaks «Raeooperi» etendust Kuressaare linnuses ja suur solistide kontsert.

Novembris püüame täita ope- relisõprade ammusi ootusi, kui esinemisküpsaks saab Lehári ope- reff «Krahv Luxemburg». Lavastab Sulev Nõmmik, muusikaline juht on Vallo Järvi, kunstnik Eldor Renter. Ballettmeisteriks on küla- line Riias Elga Drulle, kes meie trupiga töötab esmakordselt. Ni- miosalistid kehastavad Hendrik Krumm, Väino Puura ja Arvo Laid, tema «ebaabikaasat» — M. Voites, Helgi Sallo ja Eve Tasa. Subretipaarina näeme A. Kaalu, Katrin Karisma ja Liina Saariga Tõnu Kilgast ja Ants Kollot.

See hooaeg rõõmustab eriti balletisõpru. Kavas on veel kaks uut balletiõhtut. Neist esimene, L. Minkuse «Don Quijote» peaks esietenduma detsembris. Ballett- meistri töö teevad meil «Meistris ja Margaritas» tuntuks saanud (Meistri rollis) Juri Petuhhov ja Marina Samseva (varem meil la- vastanud «Paquifia»). Kunstnik on samuti küllaline (meil kujun- danud Miljutini «Neiid ärevil» ja Mussorgski «Boriss Godunovi» kostüümid) — Marina Sokolova Moskvas. Teise õhtuna jõuavad kevadel vaatajaini I. Stravinski «Sõdurilugu» (lavastab Enn Suve)

ja K. Weilli — B. Brechti «Väike- kodanlase seitse surmapappu» (la- vastajaks Olo Vilimaa).

Aprillis on planeeritud M. Mus- sorgski «Hovanshina» esieten- dus. See monumentaalne rahva- draama on meie väikesele kollek- tiivile väga kõva pähele ja see- tõttu palume appi lauljaid Riik-

likust Akadeemilisest Meeskoo- rist, Eesli TV ja Raadio segakoo- rist ning RAM-i poistekoorist. Solistidest on juba alanud tööd kontsertmeisteriga meie tugevai- mad — H. Krumm, Teo Maiste, Urve Tauts, Mati Palm, L. Tam- mel, Mare Jõgeva jt. Ooperi la- vastab Mussorgski ooperite suu-

rim asjatundja — NSV Liidu rah- vakunstnik Boriss Pokrovski. Kunstnikud on Rafail Volski ja Viktor Volski Moskvas, muusika- line juht E. Klas. Lavastatakse D. Šostakoviši orkestratsiooni va- riant, ehkki Mussorgski käsikirja- lisi kupüüre arvestades.

Aprillis saab 10-aastaseks E. Klasi asutatud teatri kammeror- kester. Kavas on muu hulgas ka kontsert J. S. Bachi muusikast, kus esitatakse «Viies Brandenburgi kontsert» ja kaks kantaati — «Pulmakantaat» (solist M. Voites) ja «Kohvikantaat» (solistid A. Kaal ja T. Maiste).

21.—29. maini on kavandatud III Georg Otsa nimeline muusika- nädal, kuhu on taas kutsutud kü- lalisoliste, noori ooperilauljaid konkursile, jt.

See hooaeg tuleb meile pikk, kuni augustini. Suve teeb pinge- liseks küllakuse Savonlinna oope- rifestivalile, kuhu viime «Hovanshina», «Carmeni», balletiõhtu. Tõsine ülesanne on ka G. Mahle- ri VIII sümfoonia efekanne meie ja Soome kooridega, solistidest on sinna palutud ka M. Palm. Ka- vas on veel mitmeid kontserte, samuti esinemisi Lahtis ja Kuopios.

PILLE PALM, «RAT «Estonia» kirjandusala juhataja

Boriss Pokrovski juures on aru pidamas Eri Klas, Arne Mikk ja Moskva muusikateadlane Jevgeni Levašov, kes on tuntud kui Mus- sorgski ooperite ja Vene ajaloo spetsialist ning lubanud meilegi konsultandiks tulla.

APN-i fotokorrespondendi A. LÖSKINI foto

Aasta 1986 on eesti tarbekunstile olnud töö- ja tulemusterohe. Kroonitud on metallikunst nii Erfurdis kui Limges'is, kuid ka meie teised tarbekunstihaarud on leidnud äramärkimist. Kas sellisel taustal oleks loota mõnda *grand prix'd* ka kodumaiselt suurnäituselt!

Oleme juba harjunud igaaastaste vabariiklike tarbekunstinäituste kohta kuulma ikka ja jälle etteheiteid uuduse puudumise ja palju muu kohta. Me ainult julgeme soovida, et näitus oleks tõsine võitlus, kus kas või igivanu tõdesid individuaalselt tõlgendatakse oma originaalsust kaitses, ja vist olemegi juba harjunud selle kergevõitu traaviga tubli hobusel, kes küll aegajalt ka tublisti komistab.

Vaataja eesmärk näitusele minnes on saada elamus kunstiteosest ja ilmselt on talle täiesti ükskõik, milliste vahenditega, kas dekoratiivkunsti või kujutava kunsti vahenditega see on saavutatud. Arutlused tarbekunsti tarbimisest, dekoratiivsusest ja kujutavusest, piiride kadumise tarbekunsti ja kujutava vahel on kahtlemata vajalikud, et jälgida kunstiprotsessi arengut, kuid vaevalt see meie tarbekunsti ja ka vaatajat erilist aitab.

Eesti tarbekunsti on kriitikut hellitanud paarikümne aasta vältel, andes oma osa keskmiselt hea väljakujundamisele ja vaimuteravuse väsimisele. Samuti oli ju kriitika see, kes kuulutas tarbe- ja kujutava kunsti peatsest õnnelikust ühinemisest, seda aga ei juhtunud ega ilmselt juhtugi. Nüüd, mil paari viimase aasta jooksul on hakanud kostma ka kriitilisi märkusi tarbekunstnike kohta, tunnevad viimased end solvatutena, aru andmata, et aus kriitika on vajalik väljumaks enesimeetluse suletud ringist.

Meie tarbekunsti kohatine nõrkus, mida ka sellel näitusel demonstreeritakse, saab alguse ilmselt sealt, kus alles kunstnikuks õpitakse. Aegajalt kipub käest libisema olulisim, mis peaks paika pandama juba kõrgkoolis edaspidise pideva täiendamise — materjalitunnetus ja tehnilised oskused. Just need on kohati kurvakstegevad nõrgad. Kui kunstnik lihtsalt ei oska, võib ta alati õppida, kui ta aga ei pea vajalikuks ega oluliseks tehnilise teostuse korrektsust, on asi palju kehvem. Loomingu seisukohalt tuleb muidugi primaarseks pidada ideed, vaimust, mõttekerksust, kuid see kõik muutub olematuks,

LOORBERITE VILUS

idee realiseerimatuks, kui sellega ei kaasne kõrgetasemelised käsitööoskused. Kahjuks pakub praegune näitus just seda laadi näiteid rohkem, kui professionaalide puhul eeldada tohiks.

Kujutava ja tarbekunsti lähenemise probleemide üle arutles Ando Järv pikalt ja põhjalikult. Kuid siin tahaksin lisada, et omaette probleemiks on kujunenud tarbekunstnike endi suhtumine tarbekunstisse. Ma nimetaksin seda osa tarbekunstnike puhul kahjuks teatud alaväärsuskompleksiks kujutava kunsti ees, mis aga on täiesti põhjendamatu. Kõrgetasemeline kunst võib olla nii tarbekunst kui ka kujutav kunst.

Põhjalikumalt tuleks süveneda tarbekunstile esitatavasse pideva uuendamise ja eksperimenteerimise nõudesse. Kui kaugele siin on üldse võimalik ja otstarbekas minna! Ei ole ju eksperimenteerimine iseenesest eesmärk, vaid eksperimenteerimisel peab olema eesmärk ja põhjendus. Selles pidevas janus millegi uue järele on kahtlemata süüdi ka kunstist kirjutajad, kes heidavad ette uudse puudumist, märkamata seejuures olemasolevaid traditsioonilisi väärtusi. Kenaks näiteks öeldule on praegune nahakunst. Viimasel ajal küllaltki tihti nahutada

saanud nahakunst näitab enast praegusel väljapanekul terviklikuna ja kõrgtasemelisena. Tarbekunsti puhul rõhutatakse tarbefunktsiooni tähtsust — ja just nahakunstis jättes välja kõik, mis seintel ripub on see kõige ilmselt olemas — raamat, karp, märkmik jne. on eelkõige tarbeasjad.

Rõõmub, et taas mõistetakse: kõide on midagi intiimset, midagi sellist, mida tahad kätte võtta ja pisut hellitada, tundes naha mõnusat puudust. Missuguseid eksperimente või uuendusi peaks siin nõudma? (Neid ju tehtigi, kui selleni välja, et raamatut üldse enam käes hoida ei saanud.) Praegu on võimalik nauvida nahale sobivate kujundusvõtete rikkust ja komponeerimisostkust. Jällegi domineerib Ivi Laasi klassikaline elegants, üllatades täiesti uue tundelisusega ja näidates, mida suudab suur anne ka kõige traditsioonilisemas laadis. Samas võluvad Kaja Kits-Karmi, Tiit Tulevi, Ruuda Maarandi, Silvi Kalda, Kiira-Marianne Kadariku heatasemelised köited ja meie tarbekunsti feminiinsuse taustal tunnetatavalt mehelik ja elegantne Urmas Orgusaar. Praeguse mõneti ajatu ja stiilitu tarbekunsti tagapõhjal näeme nimelt nahakunsti aja märke ja stiilitunnuseid.

Näituse teine meeldiv moment on seotud metallehistöö väljapanekuga. Jällegi terviklik ja nauditav kõrgtase, eriti ehtekunstis. Metallvormides on paranenud tehniline teostus ja vormitunnetus. Eraldi äramärkimist nõuaksid Irene Jürna metallobjekt, mis kahjuks praeguse eksponeerimisviisi puhul pigem jalgu jääb, ja Kaie Partsi «Fragment trassist», mis vaieldamatult kuulub kunstniku loomingu tippu.

Ehtekunstile on jagatud kõrget kiitust väljaspool kodumaad ja seda võib talle täies toos jagada ka koduseinte vahel. Ridamisi võib ära märkida ja komplimendi teha peaaegu kõigile esinevatele kunstnikele ühe või teise kauni elamuse eest. Omaette probleemiks on aga kerkinud näituse ehe — mis see on ja milleks see on! Ehe võib olla ükskõik missuguse vormi, suuruse, pikkusega, jne., kuid ta peab olema funktsionaalne, seostatav inimesega. Vastasel juhul pole mõtet ehet ehteks nimetada, pigem siis vormiks, kompositsiooniks, seadeldiseks või milleks tahes.

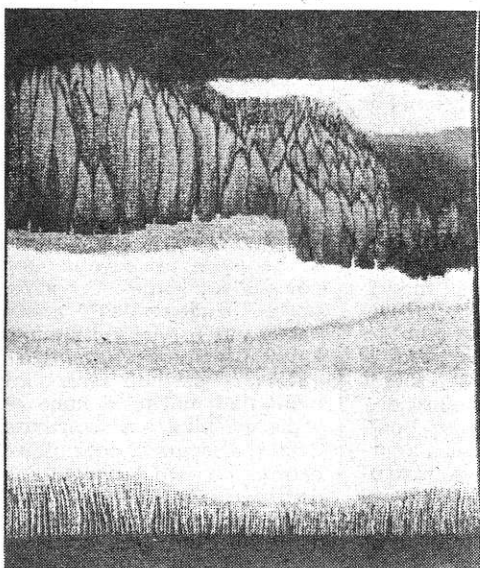
Klaasehistöö ja keraamika on näituse nõrgemad komponendid. Klaasehistöö probleemidest, nii objektiivsetest kui ka subjektiivsetest on palju räägitud. Seetõttu pole mõtet ühe osa klaasi madalat taset

jällegi välja vabandama hakata. Klaasi dekoratiivvormides on leitud küllaltki huvitavat ja paljulubavat mängu, kus on ka edasiminekuvõimalusi. Enamik tarbeforme kurvastavad aga oma ajatuses ja vaimuvaesuses. Kas tõesti on siin kõik kinni ainult baaside puuduses?

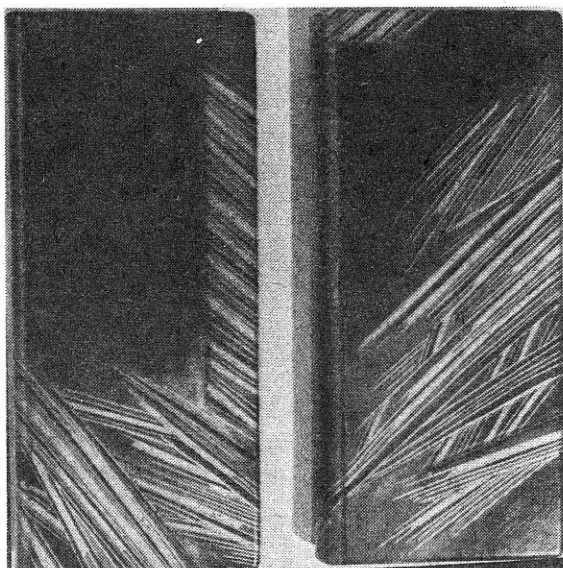
Siit kerkib kohe kogu tarbekunsti, klaasi ja keraamikat aga eriti puudutav probleem. Tarbekunst ei peaks lahendama tänapäeva disaini ülesandeid, seda enam tarbekunstinäitusel. Meil on aga tarbekunstnik sunnitud sellega tegelema, sest disain selle tõelises (st. vorme loovas, ansambleid kujundavas) tähenduses meil ju puudub. Küsimus pole ka mitte meie disainerite loomejõu nõrkuses, vaid nüüdisdisainiga tihedalt seotud tehnilises baasis ja seda juhtivas organisatsioonis. Siin on hulgaliselt probleeme, mida ei suuda paigast nihutada ega lahendada ükski kunstnik.

Keraamika, mille üle oleme olnud nii uhked aegade tagant, on nihkunud nüüd tagasihoidlikule kohale. Etteheiteid oleks siin õige mitmeid. Seaksin esikohale vormikultuuri nõrkuse. Tasuks minna ja vaadata Tarbekunstimuuseumis näitust «Eesti keraamika» (kuni neljakümne aastat). Kui palju leidub seal võluvaid vormi! Kuigi enamasti lähtunud klassikast, on see saanud eripära kunstniku käe ja silma läbi. Ning milline tööglasuuridega! Ei tahaks kuidagi arvata, et 50–60 aastat tagasi keraamikute töötõingimused ja võimalused oluliselt paremad olid. Pealegi on näitusel Kunstihoones kujundus aga mõnegi kauni vormi ja glasuuriinäite märkamatuks ja olematuks teinud. Nii kaovad Anu Soansi huvitavate glasuuridega meeldivad vormid muu püüdi sees. Ruth Treimuti omanäolised kompositsioonid aga hoopis nurga taha. Keraamika puhul tahaks vaataja näha just materjaliga töötamist, sest milleks teha savist asja, mida veelgi edukamalt võiks näiteks metallist valmistada.

Tekstiil on nagu ta just on. Erilisi etteheiteid pole põhjust teha ja eriti kiita pole ka midagi. Nõustun, et Anna Geretzi vaip on näituse aktsent, korrektselt teostatud, mõjukas oma dekoratiivsusest, õnnelikult vastav aja nõudele. Kuid nimetaksin siin teisigi õnnestunud teoste autoreid. Elköige Miralda Pajumaa hardakstegevus lihtsuses, Anu Raud oma oskuses delikaatselt ja vaimukalt kasutada rahva-

Miralda Pajumaa. «Vaikus» (pöime, 1986)

Ivi Laas. Nahast lauaplokid

ütles Karpov pärast Londoni mängu. Vaatan kindlalt tulevikku, arvas Kasparov. Paistab, et mõlemal on tõi taga, partiide põhjal on näha: senised üleelamised ei ole üht ega teist märgatavalt murinud, mänguägedus aina kasvab, tahtmist on ehk rohkemgi kui enne esimest partiit. Aga esialgu juhib ikka tiitlikaitseja ja kõrvalseisjal on raske uskuda, et eksmaailmameister Leningradis vahe tase teeb ja omakorda ette läheb — mis tiitli tagasisaamiseks ju tingimata vajalik. Olgu Karpov ka fenomenaalset visa, Kasparovil on neid fenomenaalsete omadusi siiski vist rohkem.

Tuleb mis tuleb. Saatus ei ava ega sule uksi ainult oma tuju järgi, hoopiski mitte meie soovide järgi. Kasparovil ja Karpovil saab varsti vaieldud (sisuliselt ilma olulise vaheta) juba sada partiit. Nõnda julgalt kui see ka ei kõla, kunagi peab pöevakorrale kerkima uus ja juba oma uudse tõttu põnevam vaidlus.

Mida edasi, seda rohkem tungib malemaailmameistri-võistluste reportaažidesse EBAMALE. Paratamatult, sest võistlused ise üha eemalduvad harilikust malest. Sellest kõi-

MALEKOMMENTAAR

gest, mis oli Londonis SEAL TAGA, kuuleme küllap Lembit Vaheasaarelt. Muidugi nüüpalju, nagu kohtunikueetika seda lubab. Üldiselt on seda

OLEN OPTIMIST

sorti teemad juba tüütuks, isegi ärritavaks muutunud. Tõsi, päris huvitav on kuulda, et igasuguste abimeeste ja staabiohvitseride kõrvale on nüüd astunud — vähemasti Karpovil — ka isiklik pressiaatase. Huvi- vait seegi, et Karpov valis oma atašeeks võõramaalase, nimeka ajakirjaniku jugoslaavlase Bjelica. Ornalt mui- gama võtab teade, et kõik-

võimsad maletšempionid ei olnud inglaste traditsioonidest ometi alati üle. Nii räägiti algul, et Kasparovile oli tehtud talle üüritud villa juurde sulgpalliplats. Hiljem selgus, et sulgpallist oli palutud siiski loobuda, muru on muru, ammu veel eramuru. Kasparovi käsutuses on «Rolls-Royce», Kasparov armastab kaaviari... Karpov mängib tennist, Karpov käis Wimbledonis... Karpovi delegatsiooni uus juht Tupikin (muide, Leningradi kultuurivalitsuse ülem) võitis kergetes partiides FIDE presidenti Campomanest 6,5:1,5...

Pikkamööda läheb järjest lahjemaks. Siis hakatakse pipraks pakkuma spekulatsioonide kahe malekuulsuse eriarmustest, lahkkelidest, tiiliküsimustest. Loomulik, koguni vältimatu, et nii kanged mehed on kanged kõiges ja et eriti annab see tunda praeguse absoluutse vastasseisu puhul, mida me näksi sõnaga nimeta-

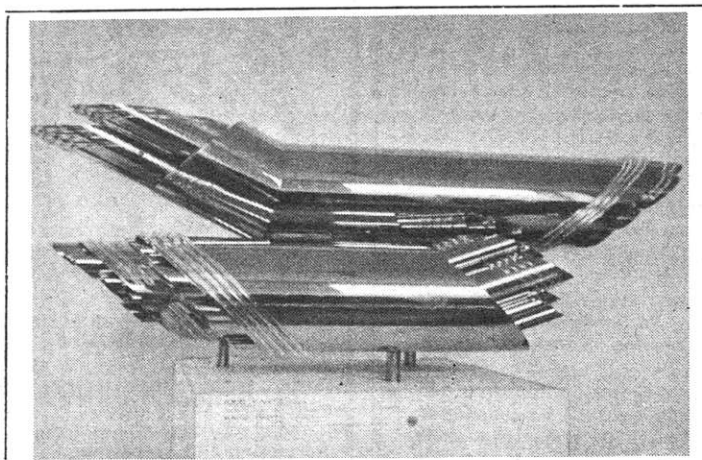
me MATSIKS. Sealsamas: kui Karpov ei tahtnud fotograafidele klõpsutamiseks lubatud paari algminuti ajal laua taga istuda, ei sooritamud valgetega mänginud Kasparov oma avakäiku — ei soovinud sedaviisi kunstlikku ajaedemust saada ja ootas seni, kuni vastane kohale ilmus. Väike žest? Võib-olla ka seda, aga katsuge säärases olukorras sihkest VAIKEST žesti sooritada. Nagu olen püüdnud juba varem öelda: seesama õnnis ärritus, tänu millele suur mäng üldse võimalik, vahel lausa õgib kalleid aruasuakesi.

Kuulsin vahetult asjaosatiselt, kuidas ühel kunagisel maailmameistri matsil tema partner lavale sammus, juba

partiiks valmistus, äkki üles vaatas ja kahvatas — üleval on üks lamp rohkem, eelmise kord seda ei olnud, tema ei saa nõndamoodi mängida, olgu lamp maha võetud. Ja tuligi mees redeliga, keeras ühe lambi vähemaks.

Kasparov ja Karpov valitsevad ennast hoopis paremini kui paljud eelkäijad. Sellest hoolimata, et nende järjestikuste vastasseisudega on tuleohlikkus kasvanud enneolematuks.

Londonis toimus siiski ka väga tähtsaid kõrvalsündmusi. Kui FIDE presidentil Campomaneselt küsiti, et kes võidab, kas Kasparov või Karpov, vastas ta: ei tea, küll tean, kes võidab Rahvusvahelise Maleföderatsiooni presidenti valimistel. Tõesti, vist ükski varasem maailmameistritas pole nii läbi põimunud üldise malepoliitikaga. Uus FIDE president valitakse selle aasta novembris Dubais toimuva maleolümpia ajal, kuid juba Londonis käis ehne ja äge valimiskampaania. Filipiinlasel Campomanesel on piisavalt toetajaid, ent üha rohkem võtavad võimust kriitikud ja lausa vastased. Tema põhikonkurent tulevasel vali-

Kaie Parts. «Fragment trassist» (teras, vask, akrüül, 1986)

kunstipärandit, Katrin Pere, kes on valinud küll mõneti raske ja ohtliku tee, kus võib eksida hea maitse vastu, saavutanud aga riskile väärtuse tulemust, Milvi Pärnamägi oma väljapeetuses ja heas teostuses. Esile tõstmist väärib ka Milvi Thalheimi dekoratiivkangad, olles kindlalt ruumikujunduselementideks, milleks dekoratiivkangas tegelikult ju mõeldud ongi, ruumi aktsendiks.

Selliste suurnäituste kujundamine on vastutus mitte ainult vaataja ees, vaid ka kunstnike ees, kelle tööde edasine elu ja saatuse paljuseki sõltub kujundajate võimetest, tahtest, sümpaatiatest ja antiipaatiatest. Paljudi võib jääda nautimata ka sel näitusel, kui ei tule just mõtte, et Ene

Valteri karikaid ja Raili Vinna vorme on kõige parem vaa-delda kõhuli lamades. Üldiselt võiks ka tarbekunstinäituste kujunduses senise harjumuspärase akadeemilise ruumijootuse suhtes toimuda pööre vabama ja otsivama käsitluse poole.

Ja veel. Sissejuhatus vabariiklikule tarbekunstinäitusele plakatinäitus on nõutuks. Vasakpoolne roheline munaga plakat teatavasti mõeldud aastane, parempoolne koguni aastast 1981 ning selle kunstilisi väärtusi pole mõtet vaagida, praeguseks lihtsalt keh-vapoolne. Näitusekorraldajate selline suhtumine meie kultuurielu ühte suursündmusesse paneb enam kui hämmelduma!

MARIKA VALK

KULTUURI AREENIT

Kreeta saare looderannikul Phalasarnas on kreeka arheoloogidel korda läinud välja kaevata Vana-Kreeka oitseaajast pärineva kindlustatud sadama jäänused. Nagu arvavad arheoloogid, ehitati sadam V sajandil e. m. a.; Phalasarna oli ilmselt jõukas ja tähtis linn, mida aga pidevalt ähvardasid vaenlaste kallale tungid. Sadamapiirkonda ümbritsesid vähemalt 5 m kõrgused nelja vahitorniga müürid. Sadamas oli ruumi 15–20 sõjalaevale.

Berlinis (Saksa DV) on alustatud Teises maailmasõjas purus-

tatud Uue Muuseumi taasehitust. Linnatseentrumis asuval «Muuseumisaarel», Rahvusgalerii lähimas naabruses asuv hoone rajatakse arhitekt F. A. Stüleri originaalplaanidest lähtudes. Tulvikus paiknevad siin nagu varemgi Egiptusest ja mujalt pärinevad muinsused. Uue Muuseumi taastamine on Berliini riiklike muuseumide kõige mahukam üritus linna 750. a. kestuse tähistamiseks.

Lõuna-Prantsusmaal leiti ühe endise hotelli laoruumist kaks kunstiteost, mille autorsus omistatakse Edouard Manet'le. Ühel on kujutatud tantsijanna ja pildil on signatuur «E. M.», teine on Antonin Prousti portree. Antonin Proust. Manet' noorpõlv-sõber, oli aastatel 1881–1883 Prantsusmaa kaunite kunstide minister. Praegu kontrollivad ekspandid piltide ehtsust.

mistel on juba teada — brasiil-lane Lincoln Lucena. Moskva matšide ajal tehti ka SV korrespondent selle näiliselt tagasi-hoidliku mehega tuttavaks. Pidi olema maleorganisator, maleajakirjanik, muidu ka miljonär. Olen küll tähele pannud, et kaugeid maleentusiaste tutvustatakse ikka miljonäradena. Nii või teisiti, Campomanese vastasrind asetab Lucenale suuri lootusi. Aktiivselt toetatakse brasiillast Inglismaal, kelle esindaja Raymond Keene (kõrgeklassiline maletaja, väga viljakas malekirjanik) pürib FIDE peasekretäri kohale, mis praegu kuulub ühele Singapuri professorile. Londonis viibis ka eelmise FIDE president, islandlane Olafsson (praegu kodus juhtiv parlamenditegelane), kes samuti oma sõna sekka ütles. Aga eriti kaalukas sõna on öelda käimasoleval tiitlimatšil, sest tšempioni siimpaatia on tšempioni siimpaatia...

Viiskümend aastat tagasi kirjutas üks Eestimaa mees: «Mitusada aktiivset malevõistlejat üle terve riigi ihuvad ajusid (et mitte öelda hambaid) lähenevate lahingute ootel. Oige malesõber rõõmustab, et saab pageda elust, kus

palju väiklust, ebaausust ja inetust — sukeldudes malekombinatsioonide valda, et saab võidelda veretult ja ausalt, leida peidetud vaimuandeid, milliseid elus surmab kõhuorjus ja demagoogia.» Paraku ei sukeldunud sugugi ainult malekombinatsioonide valda, sest elust kusagile ei päge. Ühisrindel käis vahel säärane kemplemine, et avalikult räägiti malesõjast.

Kui tahame tõeliselt imetleda (mõista) suuri tündisimänge, siis tuleb nad ningimata elu keskele, ka elu väikluse ja inetuse keskele jätta. Muidu on kõik puha ilus, ja ilu armutult lahja.

Maletajad on hädas oma föderatsiooniga, kelle otsused näiteks seoses Kasparovi ja Karpoviga on küll hämmingut, küll segadust tekitanud. Ja kui meenutada jälle jalgpalli, siis Mehhiko päevil kostis umbes sedasama FIFA kohta. Meil kõigil on meeles Argentina võit, kui aga FIFA juht-kond kutsus aukülasena kohale Argentina endise hunta liikme viitseadmiraal Lacoste, kujunes see «elust pagemise» või elust üleolemise katse õige kurvaks žestik. Stuttgart oli alles eile. Muu

Mõtlemine uut moodi...

(Algus 3. lk.)

Lõpuklassis oli mul rõõm õpida ainet, mida nimetati kosmograafiaks, õpetajaks vana koolimees Juhan Sütt, õpiku autoriks professor Taavet Rootsmäe. Et ma seda ainet puhta viie peale õppisin, ei tulnud siiski ainult õpetaja leebusest (kuigi ta oli tõepoolest väga lebe). Igatahes Koperniku — Kepleri — Newtoni maailmapilt sai täiesti selgeks, nii et seda Einsteini ideedega täiendada oli juba mõeldav. Ja nüüd sattus mulle pihku praegune astronoomiaõpik. Sellest oli päris võimatu aru saada. Sain aru vaid sellest, et kõneldakse tuttavaist asjust. On väljaspool igasugust kahtlust, et absoluutsele enamikule meie keskkoolide lõpetajast, kes seda õpikut peavad kasutama, jääb täiesti hämaraks see, mis inimkonna mõtlemist on sügavalt mõjustanud juba veerand tuhat aastat. Kõnelemata siis sellest, mida on lisanud meie sajand.

Siia vahele pean märkima, et juba aastaid on mind hämmastanud, missuguse vastutustundetusega mõned noored filosoofid lobisevad «aegruumist» seal, kus kõneldakse lihtsalt ajast ja ruumist vanas heas newtonlikus mõttes: einsteinlikku neljamõõtmelisust nad ju ei mõtle ega vist oskagi mõelda. Eks ole nemadki vist selle astronoomikaõpiku järgi õppinud, s. t. jätanud õppimata.

Vähemalt õpikute asjus saaksime midagi kohe ära teha, mõne õppeaine alal ju ole-megi teinud. Isegi hästi teinud. Ideaalne õpik peaks olema raamat, mida tahetakse säilitada ja säilitataksegi. Peaks olema kurb, et õpikud õppeaasta lõpul tuleb loovutada, aga praegu see muidugi enamasti küll kurb ei ole.

Mida öelda kokkuvõtteks? Muidugi seda: «mõtelda uut moodi» jääb ainult üleskutseks, kui mõtlema kutsujate hulgas on neid, kel pole niigi palju haridust, et üldse osata midagi vähegi olulist mõelda. Ja haridus ei saa olla mingi haridus, kui selle suureks ideaaliks ei ole universaalsus. Koolid aga olgu templid. Kui nad ei ole, siis tehkem kõik mis võimalik, et neid templeiks pühitseda saaks. Puhastagem neid. Ja hoidkem nad puhtana.

kõrval pakkusid publikule rõõmu inglise jooksjad. Ent sealsamas pahasid inglise ajakirjandus — sellest hoolimata, et kohalikul kergejõustikuföderatsioonil leidub rahakaid toetajaid, ei oska föderatsioon oma asjadega toime tulla, nõnda töötavad mitmedki väga edukad treenerid ainult heast tahtmisest, peavad leiba teenima mujalt.

Loomulikult oleks rumal süüdistada üksnes spordifunktsionäre, kellest enamik ka ise tõelised entusiastid, kellest mõnedki spordi huvides oma taskut kergendavad. Kunagi lugesin üht lugupeetud teadlast, kes jagas inimesed kolbelisteks ja n-ö. kompuuterinimesteks ja kinnitas, et kui temal on õigus valida, eelistab ta alati esimest. Küllalt enesestmõistetav, kuigi sajaprotsendiline kolbelisus ajaks vist ihukarvad püsti. Aga see kompuuterlus pole sageli ju sugugi halb, vaid aitab meil optimaalseid lahendusi leida, eluga mõistlikult toime tulla.

Ka igal mängijal peab olema oma kompuuter. Kurikuulas kaheksandas partii, kus Karpov ületas mõtlemissaja (erakordne lugu tema puhul —

MEIE KÜLALISI

Rootsi Televisioonis läks täna aasta algul eestrisse saatetari Eesti Televisioonis tehtud telefilmidest. Aasta tagasi käis Tallinnas neid saatet ette valmistamas Rootsi Televisiooni rahvusvahelise osakonna toimetaja TIJU THOREN. Nüüd viibis ta uuesti nädal aega Eestis, koostamaks järgmist selleteemalist saatetükki. Palusime külalisel vastata mõnele küsimusele.

● Millist koosnes esimene saatetari ja kuidas see vastu võeti?

Viie laupäeval, alates jaanuari lõpust kuni märtsikuni oli poolteist tundi läks meil eestrisse saatetari, mille olin koostanud «Eesti Telefilm» ekraaniteostest (kokku ligi kümme tundi filmi). Igas saates olid filmide ees ja vahepeal ka kommentaarid rootsi keeles. Kõik filmid läksid eestrisse rootsikeelse tõlkega. Üks saade koosnes kahest filmist: «Kolmveerand sajandit «Estonia» teatrit» (see oli vaatatajale huvitav, sest «Estonia» käis ju ka Rootsis esinemas) ning režissöör Rein Marani Eesti-maa-nägemusest «Ilus on maa». Juba üksnes see saade tõi toimetusse mitu kirja. Välisteelased tänasid huvitava telesaate eest kodu-Eestist.

Üks programm kandis üldpealkirja «Kaks pilku erinevatele Eesti linnadele». Selles oli telefilm Tartust ja Tartu ülikoolist «Ülemlaul» ning «Järvelinn Viljandi». Televisiooni vaatajate reageeringu järgi meeldis vaatatajale väga ka Mark Soosaare «Kihnu naine» ning see film on meil nüüd juba kaks korda eestris käinud. Saatesarjas näitasime veel mit-

meid «Eesti Telefilm» ekraaniteoseid: Anu Kaalust «Vahe-mäng juulis», Ilmar Tornist «Morni mehe monoloogid», filmi «Noorus» jne.

● Praegu koostate uut sel-lelaadset sarisaadet. Mis materjali valikul seni on sõelale jäänud?

Olen nüüd kokku läbi vaa-danud üle 30 filmi. Seekord tutvusin ka mõnede «Tallinn-filmi» töödega, nagu näiteks mängufilmid «Naerata ometi» (see meeldis mulle ja ma soovitan meie filmitoimetusel selle ära osta) ja «Ideaalmaas-tik», samuti «Aeg», «Helin», «Kihnu mees» jt. «Eesti Tele-filmi» toodangust on mul praegu kirjas 15 nimetust. See on valikuks, sest tuleb ju kaalu-da, mida osta. Neist meeldisid mulle kõige rohkem Mikk Mikiveri «Olete te õnnelik, Ita Ever?», Hagi Seini «Raudro-hutee», filmiportree «Estonia» teatri näitlejast Endel Pär-nast «Täna õhtul» ning Len-nart Mere autorifilm «Kale-va hääled». Muide, kirjanik Lennart Mere raamat «Hõbe-valge» jättis mulle lugedes väga meeldiva mulje.

● Te räägite head eesti keelt?

Olen ju päritolult eestlanna, neupõlvnenimega Nuuter. Olin 1944. aastal pooleaastane, kui mu vanemad Eestimaalt lahkusid. Mind võeti kaasa. Alg-hariduse sain Göteborgi eesti-keelses algkoolis. Loen eesti-keelseid ajalehti ja raama-tuid. Praegu viibin juba kol-mandat korda sünnimaal. Esimene korda käisin turistina sugulastel külas, nüüd olen siin juba teist korda tööüles-annetega. Igast reisist on jää-nud hea mälestus. Seekordsel Eestimaa-käigul olen viibi-nud Niguliste Muuseumis-Kontserdisaalis, Piritall, tarbe-kunstinäitusel, kus eriti meel-dis tekstiili väljapanek. Oli niisugune tunne, et paljud as-jad, kui oleks võimalik, ostak-sin endale koju. Inimesed mu sünnimaal on toredad ja süd-amlilikud. Eesti Televisiooni rahvas oli väga abivalmis, et ma kõigega, mis mind huvi-tab, tutvuda saaksin. Pärnus käisin linnamuuseumis, kus peale alalise ekspositsiooni oli väljas ka huvitav fotoni-tus. Hinge läks küllaskäik eesti luule klassiku Lydia Koidula Memoriaalmuuseumi, kus mul-le kingiti ka raamat poeetisi luuletustega. Sõidan Stockhol-mi tagasi meeldivate muljete-ga.

Küsimused esitas
KARL TAMBERG

gune kahest niigi kitsast uk-sest on suvatsetud seekord publikule avada. Ükste peal saab siis natuke ka trügida, nii füüsilise võrskendamise mõttes. Ent kui järgmises poes olen sabaga jõudnud nimelt mulle meeldiva praetükini, ja äkki ilmub väljastpoolt saba kitlis daam, kes selle tüki en-dale kahmab müüja resolut-siooni saatel: «See on meie inimene!», siis ennast küll ei võrskenda. Ehk ainult karas-tad.

Samamoodi on risustatud — paratamatult! — ka sport. Ja see avab laia tegevusvälja kompuuterkiirte ja teadetele, kes harilikult palju kahjulikumad kui mõni juhuslikult eksimu. Nende kompuuter aitab ka vea piiril edukalt mängida!

Võib tunduda, et see jutt läks läheteemast liiga kaugele. Ei tea, kuigi oletan, et vaa-tamine läbi niisuguse mustri selgitab mõndagi ka ühe male-partii puhul. Võimalik, et seda juttu tuleks veel edasi aja-da.

Esialgu on vaja oodata, mis Leningradis ja Riias (preten-dentide finaali) ja muidugi ka Sofias (naiste MM-matš) saab.

VALTER HEUER

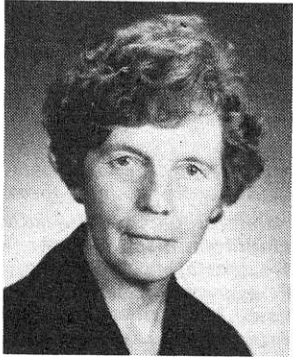

ÕNNITLEME!

AGNES MEIEL

Tartu kauaaegne kinotöötaja. Saab täna 80-aastaseks.

ELGA KUUSMANN

TPI Teadusliku Raamatukogu osakonnajuhataja. Saab 6. septembril 60-aastaseks.

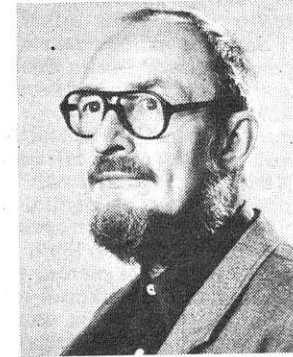
ELVIRA ENNOK

Eesti NSV Riikliku Vene Draamateatri näitleja, Eesti NSV teeneline kultuuri-tegelane. Saab 8. septembril 60-aastaseks.

GALINA VALDRE

sisearhitekt. Saab 9. septembril 50-aastaseks.

REIN RIITSAAR

RPI «Eesti Maehitusprojekti» osakonna peaarhitekt. Saab 10. septembril 50-aastaseks.

● Üheteistkümnenda viisaastaku ülesannete eduka täitmise eest arhiivinduse arendamisel autasustati NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Arhiivide Peavalitsuse asutuste töötajaid NSV Liidu ordenite ja medalitega. Eesti NSV-st väärts ordeni «AUSTUSE MÄRK» Eesti NSV Filmi-, Foto- ja Fonodokumentide Riikliku Keskariivi direktori asetäitja Kanni Sotsilovski.

● Teenete eest nõukogude kinematograafia arendamisel, aktiivse osalemise eest töötajate kommunistlikus kasvatuses ja üheteistkümnenda viisaastaku ülesannete eduka täitmise eest autasustati NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega kinematografiatöötajaid NSV Liidu ordenite ja medalitega. Eesti NSV-st väärtsid RAHVASTE SÕPRUSE ordeni filmistuudio «Tallinnfilm» režissöör Semjon Školnikov, TÕUKUULSUUSE II JÄRGU ordeni Tallinna Kinomehaanika Eksperimentaaltehnika elektrimontaažiluksepp Rein Jahe, meda-

AUTASUSTAMISI

li «TÕUVAPRUSE EEST» Põlva Rajooni Riikliku Kinovõrgu direktorile kinomehaanik Hiljar Joonasson ja medal «EESKUJULIKU TÖÖ EEST» Eesti NSV Riikliku Kinokomitee Filmilaenufunde ja Reklaami Valitsuse positiivikontrolör Valentina Karatajeva. ● Üheteistkümnenda viisaastakul teaduslik-tehnilise progressi arengu tagamise ülesannete täitmise saavutatud edu eest autasustati NSV Liidu Riikliku Teadus- ja Tehnikakomitee asutuste ja organisatsioonide töötajaid NSV Liidu ordenite ja medalitega. Eesti NSV-st väärts ordeni «AUSTUSE MÄRK» Eesti NSV Rahvamajanduse Saavutuste Näituse direktor Siim Loog-ma.

● Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja väärts XI viisaastaku ülesannete ja sotsialistlike kohustuste eduka täitmise eest Riikliku Projektoorministri «Eesti Projekt» projektipeainsener Tõnu Pantalon.

● Eesti NSV Kultuuriministri aukirja väärtsid: — teenete eest Nõukogude

Eesti raamatugraafika arendamisel ja seoses seitsmekümnenda sünnipäevaga kunstnik Asta Vender; — kauaaegse kohusetruu töö eest ja seoses kuuekümnenda sünnipäevaga Võru rajooni Vastseliina Kultuurimaja kunstiline juht Helju Mürsepp.

● Eesti NSV Riikliku Kirjastuse, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja sai:

— kauaaegse kohusetruu töö eest ja seoses viiekümnenda sünnipäevaga raamatukaupluse nr. 121 (Lihula) vanemmüüja Orvi Tagopert.

● Eesti NSV Riikliku Televisiooni- ja Raadiokomitee aukirja sai kauaaegse eeskujuliku töö eest ja viiekümnenda sünnipäeva puhul Eesti Televisiooni programmi peadirektori teletelivideofondi positiivse monteerija Leida Vaga.

● Eesti NSV Riikliku Kinokomitee aukirja pälvis: — seoses viiekümnenda sünnipäevaga ja kauaaegse kohusetruu töö eest Tartu Rajooni Riikliku Kinovõrgu Direktiooni direktor Maret Pii.

RAT «ESTONIA»

Reedel, 5. IX reserveeritud etendus; laup., 6. IX kl. 19 «Luike Järv»; pühap., 7. IX kl. 12 «Pipi Pikksukk»; kl. 19 «Lucia di Lammermoor»; esmasp., 8. IX kl. 19 «Kabaree»; kolmap., 10. IX kl. 19 «Kabaree»; kl. 19.30 «Raeooper» (Raekoja saalis); neljap., 11. IX kl. 18 pidulik kontsert NSV Liidu rahvakunstniku Tiit Kuusiku 75. sünnipäeva tähistamiseks; reedel, 12. IX kl. 19 «Meister ja Margarita»; laup., 13. IX kl. 19 «Montmartre'i kannel»; pühap., 14. IX kl. 12 «Luike Järv»; kl. 19 «Lucia di Lammermoor»; kl. 16 «Raeooper» (Raekoja saalis).

* Alla 16. eluaasta keelatud.

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

HOOAJA AVAETENDUSED: laup., 6. IX kl. 19 «Seoses üleminekuuga teisele tööle»; kl. 19 «Godot'i oodates» (vähikes saalis); pühap., 7. IX kl. 19 «Tõde ja õigus»; kolmap., 10. IX kl. 19 «Kullervo»; neljap., 11. IX kl. 19 «Naised»; kl. 19 «Tuul Oidumposelt tuhka tõi» (Pärnu teatri); reedel, 12. IX kl. 19 reserveeritud etendus.

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Reedel, 5. IX kl. 18 «Thill Ulenspiegel» (Pirita kloostris); laup., 6. IX kl. 19 «Lendas üle kõõpasa» (Pärnu teatri); kl. 19 «Pink» (Pärnu teatri vähikes saalis); pühap., 7. IX kl. 19 «Lendas üle kõõpasa» (Pärnu teatri); kl. 19 «Pink» (Pärnu teatri vähikes saalis); kolmap., 10. IX kl. 19 «Tühivaim» (Pärnu teatri); kl. 19 «Vanapagana ja Tapani lood» (Pärnu teatri vähikes saalis); kl. 20 planeeritud esietendus vähikes saalis; neljap., 11. IX kl. 20 planeeritud esietendus vähikes saalis; reedel, 12. IX kl. 20 planeeritud esietendus vähikes saalis.

* Alla 16. eluaasta keelatud.

VALALINNA STUUDIO

HOOAJA AVAETENDUSED: ree-

RIIKLIKUS KUNSTIMUSEUMIS (Weizenbergi tn. 37) on väljas näitus «Eesti kunst» ja «Lääne-Euroopa klassika» ning Andrus Kasemaa joonistused. Täna kl. 17 avatakse Andres Toitli maalide väljapanek.

KUNSTISALONGIS (Võidu väljak 6) näitus «Sisustus, disain ja tarbekunst» (7. septembril viimast päeva).

DRAAKONI GALERIIIS (Pikk tn. 17) Edgar Viiese pisikulptuuride näitusmüük.

TARBEKUNSTIMUSEUMIS (Lai tn. 17) on näitus «Tarbekunst läbi aegade» ja «Eesti keraamika».

TALLINNA LINNAMUSEUMIS (Vene tn. 17) «Peeter Ulase portreejoonistused».

RAEMUSEUMIS (Raekoja tn. 4/6) on näitus «Tallinna käsitööstriite XVI–XIX sajandist» ja Viivi Aaviku, Anne Adsoni, Asso Kivi ja Indrek Päi loominguid näitus «Metall».

TEATRI- JA MUUSIKAMUSEUMIS (Müürivahe tn. 12) on näitus Elsa Aavsoni elust ja loomingust ning «Sarze meie teatrirahvast».

LASTE LOOMINGU MAJAS (Niguliste tn. 6) on ülal laste filmistuudio näitus «Teeme filme».

TARTU KUNSTNIKE MAJAS (Vanemuise tn. 26) Villu Tootsi juubelinäitus.

A. STARKOPFI ATELJEEMUSEUMIS (Tartu, Vilde tn. 2) kultuuritegelaste portreid A. Starkopfi portreeplastikas.

del, 5. IX kl. 19 «Kolmest kuueni»; laup., 6. IX kl. 19 «Läbi häda»; pühap., 7. IX kl. 19 «Läbi häda»; kl. 20 «Unerohi» (Raikula kolhoosi klubis); reedel, 12. IX kl. 19 «Tuuleil»; laup., 13. IX kl. 19 «Lõunavahe»; pühap., 14. IX kl. 19 «Unerohi».

* Alla 16. eluaasta keelatud.

RAT «VANEMUISE»

TEATRISALIS: pühap., 14. IX kl. 19 «Aeg tulla, aeg minna». KÜLALISETENDUSED: esmasp., 8. IX kl. 19 «Vastutus» (Vene Draamateatri); teisip., 9. IX kl. 19 «Vastutus» (Vene Draamateatri); kl. 19 «Tiina» (RAT «Estonia»); kolmap., 10. IX kl. 19 «Katastroof» (Vene Draamateatri); neljap., 11. IX kl. 19 «Katastroof» (Vene Draamateatri); reedel, 12. IX kl. 19 «RUR» (Vene Draamateatri); laup., 13. IX kl. 19 «RUR» (Vene Draamateatri); pühap., 14. IX kl. 19 «Onu poeg Bataaviast» (TRA Draamateatri).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Reedel, 5. IX kl. 19 «Soo» (RAT «Vanemuise»); kl. 20 «Provintsiar Londonis» (Võru kultuurimaja); laup., 6. IX kl. 12 «Õbbik» (RAT «Vanemuise»); kl. 19 «Soo» (RAT «Vanemuise»); kl. 20 «Provintsiar Londonis» (Võru kultuurimaja); pühap., 7. IX kl. 12 «Õbbik» (RAT «Vanemuise»); kl. 19 «Soo» (RAT «Vanemuise»); kl. 20 «Provintsiar Londonis» (Võru kultuurimaja); esmasp., 8. IX kl. 19 «Peremees» (RAT «Vanemuise»); kl. 20 «Filumena Marturano» (Valga kultuurimaja); teisip., 9. IX kl. 19 «Peremees» (RAT «Vanemuise»); kl. 20 «Filumena Marturano» (Valga kultuurimaja); kolmap., 10. IX kl. 19 «Filumena Marturano».

ETNOGRAAFIAMUSEUMIS (Tartu, Burdenko tn. 32) Lehti Kõnini mälestusnäitus «Restauriit tekstiilid».

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUSEUMIS (Kadriruse, Koidula tn. 12-a) on Kunstnike Liidu plakatisektsiooni liikmete tööde näitus.

ADAMSON-ERICU MUSEUMIS (Lühike jalg 3) on näitus «Adamson-Eric ja eesti aktimaal».

A. SAREVI KORTERMUSEUMIS (Tina tn. 23–13) on näitus «Eesti teater 1944–1980» ja «Eesti teatriteatrid 1926–1944».

KRISTJAN RAUA MAJAMUUSEUMIS (Raua tn. 8) on avatud kl. 11–18. Esmaspäeval ja teisipäeval suletud. Ekskursioonid tellida tel. 51 18 81.

NIGULISTE MUSEUM-KONTSEKTSIAAL (Niguliste tn. 13) on lahti kl. 11–18, kolmapäeval kl. 14–21 (kontsektipäevadel ja teisipäeval. Ekskursioonid tellida tel. 44 99 03).

KIEK IN DE KÖKIS (Nõukogude tn. 1) on fotonäitus «Vanalinna päeval '86» (rahvafotostuudio TPK) ning Peeter Linnapi ja Rein Kotovi fotonäitus «Nimetud maastikud». Täna kl. 15 avatakse Riia kunstnike Izabella Krolle, Inese Aboliga, Violeta Jätnece ja Skaidrite Cihovska loominguid näitus «Keraamika».

KINOMAJAS (Uus tn. 3) Rein Kelpmani maalid, Tõnu Tormise fotod kunstnikust.

RIIKLIKU KUNSTIMUSEUMI KOHTLA-JÄRVE FILIAALIS (Kultuuripalees «Oktoober») Kohtla-Järve Lastekunstkooli õpilaste tööde näitus.

Teadmiseks ENE tellijatele!

ENE 1. kõi te väljastamise viimane päev on 30. september.

VABARIKLIK RAAMATUKAUBASTU

Seminar koori- ja orkestrijuhtidele

Eesti NSV Haridusministeerium korraldab 13. septembril k. a. Tallinnas, J. Kreuksi nim. Noorsoo Kultuuripalees (Pikk 26) seminar Eesti NSV koolinoorte vii laulupeoks valmistavate kollektiivide juhtidele.

Kell 11 tulevad kokku sega- ja naiskooride juhid; kell 12.30 poistekoore juhid ning kell 14 lastekoore juhid.

Ilmunud on repertuaarivihikud laste- ja poistekooredele ning segakooredele. Koolid saavad nöödi oma rajooni/linna haridusosakonnast, Tallinna ja Harju rajooni koolid ENSV Haridusministeeriumist. Naiskoore repertuaar ilmub seminariks.

AKSEL PAJUPUU

KOORIRADADELT

Suvel toimusid Moskvas Rahvamajanduse Saavutuste Näituse väljakutel nooruslikud kontserdid — esinejateks Oleiidulise Kutsehariduskomitee isetegevuslikud kunstikollektiivid kõigist liiduvabariikidest. Arvuka publiku hulgas tegutses range žürii, valides parimaid. Augusti lõpul oli esinemas Eesti NSV Kutsehariduskomitee J. Kreuksi nim. Noorsoo Kultuuripalee segakoori, rahvusvahelise ja vabariikliku võistluse laureadi, segakoori «Noorus» käes. Oma dirigentide, ENSV teenelise kunstitegelase Ene Oleja, Maie Kivita ja Merike Toro juhtimisel esitas koor kolmekümneimistise võistluskava, mille lõpuosas tulid ettekandele Gustav Ernesaksa ja Veljo Tormise laulud. Konkursile järgnenud arutelul sai koori esinemine väga kõrge hinnangu. Žürii valis segakoori «Noorus» esinema Suure Sotsialistliku Oktobrirevolutsiooni 70. aastapäeva tähistamiseks 1987. aastal toimunud festivali lõppkontserdile, mis korraldatakse noore tööliste päeval, 2. oktoobril 1987 Kremli Kongresside Palees.

Hiljuti tähistas Kohtla-Järve Eksliiriseklubi 10. aastapäeva. Sel puhul pälvis klubi Oleiidulise Raamatühingu diplomi, klubi president Johannes Kangro rinnamärgi «Raamatühingu aktivist» ja asepresident Linda Kaljo ORU aukirja.

Estica

■ 20. augusti «Literaturnaja Gazeta» avaldas Debora Vaarandi luuletused «Raudrohtee», «Sügisel», «Tulekahil» (kõik T. Gluskova tõlkes), «Kauge unustatud» (tõlk. S. Semenenko) ning «Üminal» (tõlk. A. Martsenko).

■ Varna kirjastus «Georgi Bakalov» andis Dora Janeva-Mednikarova bulgaariakeelses tõlkes välja Rein Saluri novellide ja jutustuste valimiku «Mälu». Saatesõna kogumikule on kirjutatud Georgi Veličkov.

Uus film J. Straussist

Valsikuningas Johann Straussist teevad koostööfilmi Saksa DV ja Austria. Kahe riigi esimese ühisfilmi režissöör on Franz Antel. Viimist. Seitsmelt maalt kogutud rahvusvahelises näitlejateansambli on šveitslane Oliver Tobias (mängib nimiosa) ja maailmakuulsas džässimuusiku Bing Crosby tütar Mary Crosby USA-st (Straussi kolmanda naise osas). Vene Eduardi kehastab Mathieu Carriere (Saksamaa LV). Teised osalised on valitud Austriast, Saksa DV-st, Inglismaalt ja Prantsusmaalt.

«Sirbi ja Vasara» toimetust avaldab sügavat kaastunnet Asta Põldmäele isa

ENDEL HIIRE

surma puhul.

28. augustil lahkus jäädavalt eesti vanaema põlvkonna tuntumaid tarbekunsti meistreid, Eesti NSV teeneline kunstnik Mari Rääk.

Mari Rääk sündis 28. oktoobril 1907. a. Viljandimaal Tarvastus. Keraamikaalase hariduse omandas ta prof. G. Jako õpilasena Riigi Kunsttööstuskoolis (1925—1928), skulptori eriala Riigi Kõrgemas Kunstikoolis (1938—1940) ja Tartu Riikliku Kunstiinstituudis (1945—1948).

Mari Rääk oli Nõukogude Eesti tarbekunsti omapärasemaid esindajaid. Oma keraamiliste vaaside ja kohrutatud ehetega on ta loonud täiesti erineva lehekülje eesti tarbe- ja dekoratiivkunsti ajaloos.

1930. aastate algul hakkas ta esimesena katsetama saviglasuuridega maalmist, mis annab valmiseseme üheainsa põletamisega. Tema keraamika on paeluv vormi pehmuse ja tundlikkuse, glasuuride ilu ning kompositsiooni täiuslikkuse poolest. M. Rääk pani aluse nii kujunduslikult kui ka tehnoloogiliselt sügavalt isikupärasele laadile. Mari Räägu metallistööd loodud ehetel on peamiseks dekoratiiviks inimene portree- või žanrilahenduses. Kogu tema loomingus jääb kõlama lüüriline inilme alafoon, tema teoste vormi ja dekoori orgaaniline ühtsus ja tasakaal.

Mari Räägu töid on eksponeeritud paljudel vabariiklikel ja üleilmaistel tarbekunstinäitustel, samuti Ungaris, Poolas, Soomes, Itaalias jm. Kunstniku vii-

mane personaalnäitus toimus 1984. a. Tallinnas Tarbekunstimuuseumis. 1970. a. sai ta ENSV teenelise kunstniku aunimetus, 1977. a. pälvis loodusmotiividel valminud ehetesarija eest K. Raua nimelise kunstilase aastapreemia.

Mari Räägu erakordne anne rikastas eesti kunsti varamut igikestvate väärtustega.

Mälestus Mari Räägust kui heatahtlikust ja sõbralikust kolleegist jääb alati-seks meie kunstnikepere südameisse.

EESTI NSV KUNSTNIKE LIIT

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUM

Mari Rääk sängitati 3. septembril 1986. a. mulda Tartu Raadi kalmistul.

In memoriam

25. augustil varises ootamatult man-lasse ENDEL LOITME, Tallinna Muusika-keskkooli kauaaegne koorijuhtimise ja harmoonia õpetaja.

Endel Loitme sündis 24. oktoobril 1928. a. Türi. Muusikahariduse sai Tallinna Muusikakoolis ja Tallinna Riikliku Konservatooriumis. Pärast viimase lõpetamist 1964. a. töötas Endel Loitme ENSV Kultuuriministeeriumis inspektorina.

1968. a. alates oli Endel Loitme noorte muusikute kasvatajaks ja õpetajaks Tallinna Muusikakeskkoolis, kus ta töötas direktorina, koorijuhtimise osakonna juhatajana, õpetajana. Edukalt tegutses tema juhendatud kooli kammerkoor, kes tänavu kevadel I vabariiklikul kammerkooride festivalil laulis end auhinnalise kohale.

Palju aastaid laulis Endel Loitme Tallinna kammerkooris ja Vabariiklikus Koorijuhide Segakooris, jagas oma teadmisi ka lastekoori «Ellerhein» laul-jatele.

Endel Loitme endised õpilased tööta-

vad koorijuhidena ja muusikaõpetajate-na mõnel pool Eestis.

Sõbralikku kolleegi ja armastatud õpe-tajat saatis 2. septembril viimasele puh-kepaigale Rahumäe mändide alla arvu-kas kolleegide, õpilaste ja koorilauljate pere.

KOLLEEGID

OLI JA ON

2. septembril andis Eesti NSV Olemnõukogu Presiidiumi esimees A. Rüütel Tartu Riikliku Olikooli aulas kätte Eesti NSV teenelise koori au-nimetusse tunnustuse Tartu Pioneeride Maja poistekoorile. Tunnustus pälvis aktiivse töö eest nõukogude koorikunsti propageerimisel ja noorsoo esteetilis kasvatamisel. Autasustatud kollek-tiivi nimel võitis sõna koori peadiri-gent, Eesti NSV teeneline kunstitege-lane U. Uiga.

Meie vabariigi pealinna viibis Tallinna sõpruslinna Venezia delegat-sioon, mida juhtis aselinnapea Silvano Ceccarelli. Delegatsioon oli kohtumisel Tallinna RSN Täitevkomitees, kus kü-lalisi tervitas täitevkomitee esimees Harri Lumi. Arutati 3.—8. oktoobri-ni Venezias korraldatavate Tallinna päe-vade kava. Kohtumisest võttis osa EKP Tallinna Linnakomitee sekretär Ahto Vellamaa.

Alma-Atas peeti üleilmauline nõu-pidamine kunsti- ja kultuuri töötajate šeflustergevusest meie relvajõudude ja Siseministeeriumi isikkoosseisu ning kutsealuste üle. Nõupidamises osales vabariikliku sõjaväešefluskomisjoni esi-naine, Eesti NSV rahvakunstnik Olga-Lund-Gerretz.

25. augustil kõneles Stockholmis Balti Instituudis ajakirja «Keel ja Kir-jandus» peatoimetaja Aksel Tamm, käsitledes nõukogude kirjanduse ak-tuaalseid päevaprobleeme ja vastates koostajate hulgalistele küsimustele. Koosolekut juhtis Instituudi direktor Imant Rebane.

Tallinna ehitajail oli külas Mosk-va Jermolova-nimelise teatri näitleja Ariadna Ardašnikova. Ta esines vene nõukogude luuletajate Marina Tsveta-jevale (1892—1941) pühendatud luule-õhtuil Noorte Spetsialistide Majas Las-namäel ja Tallinna Ehitajate Klubis.

M. Thorezi nim. Moskva Võõrkeel-te Pedagoogilises Instituudis kaitses väitekirja inglise keele metoodikast «Täiendustestide kasutamine võõrkeele õpetamisel» TRÜ inglise filoloogija ka-teedri vanemõpetaja Krista Soomere. Erialanõukogu tunnistas ühehäälselt K. Soomere pedagoogikakandidaadi teadusliku kraadi väärivaks.

30. ja 31. augustil said Pärnus teoks sõpruslinna Vaasa kultuuripäe-vad, millest võttis osa Vaasa delegat-sioon esotsas linnapea Martti Ursini-ga. Leidis aset kahe linna ühine kam-merkonsert, väljas oli maali, graafi-ka- ja tarbekunstinäitus. Pärnu kesk-linnas rajatavas Sõpruslinnade pargis avati Vaasa skvääri. Kultuuripäevade raames toimus ühingu «NSV Liit—Soomes» Eesti osakonna koosolek, mil-lest osavõtjad austasid leinaseisaku-ga Soome väljapaistva riigijuhi, endise presidendi Urho Kaleva Kekkoneni mälestust.

Tallinnas Raekoja platsil märgiti kiviparketti paigutatud kivirattaga ära vana Tallinna nullpunkt. Arhitekt Ivar Murdmaa kavandatud ja «Arsis» valmistatud kettal on tekst «Raekoja platsil asus vana Tallinna nullpunkt» (ka ladina keeles) ning ilmakaarte tä-hised.

Theodore Dreiser. AMEERIKA TRAGööDIA, I ja II.

Ameerika kirjaniku Theo-dore Dreiseri (1871—1945) teostest on eesti keelde va-rem tõlgitud kirjaniku esik-romaan «Öde Carrie» (1960), romaan «Ameerika tragöödia» (1955) ja «Valik novelle» (1956). Ühiskonnakriitilises romaanis «Ameerika tragöö-dia» näitab kirjanik Ameerik-kat kui karjuvate sotsiaalse-te kontrastide maad. Sügav kuristik, mis eraldab mõnd tuhandet rikkast perekonda miljonitest hädalistest, esineb romaanis korduvalt kui Ameer-ika tragöödia sümbolne alg-allikas. Romaani keskne tege-lane on tavaline ameeriklane, vaeste vanemate laps Cly-de Griffiths. Ombrisev keskkond, suurlinn oma reklaami, labaste filmide jm. on juba maast madalast kujundanud tema vaated elule: põlguse töö vastu ning püüdluse kodan-luse parasitlikku eluviisi poole, mis ta lõpuks hukutabki.

Vassili Ardamski. KOHUS.

Tuntud nõukogude kirja-niku Vassili Ardamski (sünd. 1911) rohkearvulise loomingu-st on varem eesti keelde tõlgitud jutuvalimik «Kohtu-mised», romaan «Kättemaks», dillogia «Kaks teed» ja kö-nesolev romaan. Kirjaniku lõneva süžeeaga lugudele luu-rajate, tšekistide, militistöö-tajate tegevusest annab kaalu-kust nende dokumentaalsus. Nad pole lihtsalt lugeja när-vide köitumiseks välja mõeldud, aine on võetud tõsi-elust. Ka romaani «Kohus» aluseks on tegelikkuses aset-leinud kohtuprotsess. Teo-ses kirjeldatakse, kuidas pal-jastatakse ulatustlik kurjate-gijate jõuk, kuhu kuulub vä-ga erinevatel ametikohtadel olevaid isikuid. Teine trükk.

Zigmunds Skujins. NOORE INIMISE MEMUAARID.

Läti NSV rahvakirjanik Zigmunds Skujins (sünd. 1926) on avaldanud mitmeid jutus-tuste kogumikke, romaane ning kirjutanud filmistsenaar-iume. Kui tema esikromaan «Kolumbuse lapselapsed» (e. k. 1964) loob panoraampil-di 1960. aastate töölisnoorte elust, romaan «Mees parimais aastais» (e. k. 1976) lahkab 1970. aastate probleeme, siis «Noore inimese memuaarid» kõneleb Kalvis Zariņš esimeest armastusest, esimes-test iseseisvatel sammudel elus; noorsooideaalidest ja te-gelikkusest, mis tihtilugu ideaalidega ühte ei lange. Romaanis luuakse mitmekül-g-ne ajastupilt, entakse peate-gelase silme läbi tänapäevale iseloomulikke moraalseid ja

Andrei Nekrassov. KAPTEN

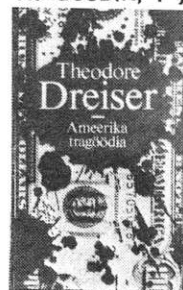
See on keskmisele koolie-le naerutavat lugemist ning ühtlasi meresõidulaseid tead-misi pakkuv humoristlik ju-tustus vene nõukogude vana-ma põlve kirjaniku Andrei Nekrassovi (sünd. 1907) su-lest. Teos ilmus esmakordselt 1937. a., ta on vene keeles mitmeid kordustrükke ja uus-väljaandele üle elanud ning teda on paljudesse keeltesse tõlgitud. Sotsialistliku töö kan-gelane, Lenini preemia lau-reaat Sergei Mihhalkov mai-nib raamatu saatelõnas, et ta luges «Kapteni Bluffensterni seiklusi» nell aastakümnet ta-gasi ja sai teada, et vahva kapten koos oma lõbusate kaaslaste Kangi ja Fuchsigiga läks lahtlaeval «Mure» üm-bermaailmareisile. «Kuid vä-ke purjejaht «Mure» ei ole hiiglasuurel lastekirjanduse ookeanil kaotsi läinud. Jät-nud ahtri taha paljud kirjan-duslaevakesed, pole kapten

«AJA PULSS» nr. 16.

Lehekülgedel «NLKP XXVII kongress on toodud EKP Keskkomitee sekretäri Rein Ristlaane artikkel «Mõista vastutust maailma saatuse eest», biol.-dr. Toivo Orava kirjutis «Inimkond ja kiirgu-sed» jm. Rubriik «Politi-päe-val küsiti» vastab pärimisele «Milliseid meditsiiniprobleeme tekitas Tšernobõli avariit?» NSV Liidu Meditsiinaakade-mia korrespondentlikult prof. A. Vorobiov. Rahvusvahelise elu veergudel kirjutavad Tõ-nu Kõrda «Palestiinalased

«LOOMING» nr. 8.

Lauleveergudel ütlevad oma sõna Henn-Kaarel Hel-lat, Jüri Talvet, Uku Masing, Velly Verev ja Katrin Väli. Mats Traat alustab romaani «Minge üles mägedele». Ine Viiding on andnud lugemi-seks «Stepikirjad», milles on esitatud pildekasi üliõpilaste esimesest uudismaa suvest kolmkümmend aastat tagasi Kasahstanimaal. Loome veel Jaak Olepi sulest kirjanepa-ni «Tagasi Vermeeri juurde», Mati Hindi kõnelust «Viivi Luige märksõnad ja määrat-lused» ning «Mõtete ja kärkmete» rubriigist Holger Puki kirjutist «Kaks laadi. Aga edasi?». Arvustajate pil-gu all on seekord Toomas Vindi romaan «Suur isane

Teine trükk. Inglise keelest tõlkinud Juhan Lohk, kunstil-iselt kujundanud Jüri Kaar-ma. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 30 000 eks. Kaks köidet kokku 752 lk. Hind kokku 4.60 rbl.

Raamatu tiraaž realiseeri-takse makulatuuri (20 kg) müügist saadud talongide vastu.

Tõlkinud Hans Luik, kunsti-liselt kujundanud Helki Puza-nov. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 35 000 eks. 448 lk. Hind 1.90 rbl.

eetilisi kriteeriume. Raamat sarjast «15». Läti keelest tõlkinud Kalev Kalkun, illust-reerinud Bella Grodinski. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 24 000 eks. 384 lk. Hind 1.10 rbl.

BLUFFENSTERNI SEIKLUSED.

Bluffenstern seni veel kursilt kõrvale kaldunud, eksimatult lelab ta tee oma lugejate sü-dameisse. Lõpuks seletav meresõnastik seletust vajava-le maismaalugejatele. Tõlki-nud Peeter Saan, illustreeri-nud Marie Üksine. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 36 000 eks. 144 lk. Hind 80 kop.

«AJA PULSS» nr. 16.

Lehekülgedel «NLKP XXVII kongress on toodud EKP Keskkomitee sekretäri Rein Ristlaane artikkel «Mõista vastutust maailma saatuse eest», biol.-dr. Toivo Orava kirjutis «Inimkond ja kiirgu-sed» jm. Rubriik «Politi-päe-val küsiti» vastab pärimisele «Milliseid meditsiiniprobleeme tekitas Tšernobõli avariit?» NSV Liidu Meditsiinaakade-mia korrespondentlikult prof. A. Vorobiov. Rahvusvahelise elu veergudel kirjutavad Tõ-nu Kõrda «Palestiinalased

«LOOMING» nr. 8.

Lauleveergudel ütlevad oma sõna Henn-Kaarel Hel-lat, Jüri Talvet, Uku Masing, Velly Verev ja Katrin Väli. Mats Traat alustab romaani «Minge üles mägedele». Ine Viiding on andnud lugemi-seks «Stepikirjad», milles on esitatud pildekasi üliõpilaste esimesest uudismaa suvest kolmkümmend aastat tagasi Kasahstanimaal. Loome veel Jaak Olepi sulest kirjanepa-ni «Tagasi Vermeeri juurde», Mati Hindi kõnelust «Viivi Luige märksõnad ja määrat-lused» ning «Mõtete ja kärkmete» rubriigist Holger Puki kirjutist «Kaks laadi. Aga edasi?». Arvustajate pil-gu all on seekord Toomas Vindi romaan «Suur isane

G. M. Kržizanovski. SU-SU. Mälestusi V. I. Leninist.

Mälestuskildude autor on V. I. Lenini hea sõber. Nõu-kogude partei- ja riigitegela-ne, energetik, NSV Liidu TA akadeemik ja sotsialistliku töö kanglane Gleb Kržiza-novski (1872—1959). Ta vangistati koos Lenini ja teiste võitluskaaslastega 1895. a. ja saadeti pärast neljateistkü-m-nekuulist eeluurimistvanglat Siberisse asumisele. Noore-male koolieale. Tõlkinud Lea Anderson, illustreerinud Jüri Urmantšev, kaane kujunda-nud Vladimir Sorokin. Kirjas-tus «Eesti Raamat». Trükitud 16 000 eks. 24 lk. Hind 10 kop.

KRIMMI LEGENDE.

Keskmisele ja vanemale koolieale mõeldud kogumikus leiab lugeja ligemale poolsa-da legendi ja pärimust. Lugu-des «Kuidas tekkis Jalta», «Neitsitorn Sudakis», «Miks Must meri on tormine», «Pi-sarate purskkaev», «Nii sai otsa khaani sugu», «Vapper kasakas ja ahne türklane», «Hõbepuu» jt. lummavad oma lihtsuse ja tööpärasusega. Neis on palju fantaasiat, nii mõnigi kord astuvad tegevus-se noiad ning muud üleloo-mulikud jõud, kuid legendide põhitegelaseks on siiski rah-vas — mehine ja õilis. Vene keelest tõlkinud Holger Pukk, illustreerinud Matti Pärk. Kir-jastus «Eesti Raamat». Trüki-tud 28 000 eks. 152 lk. Hind 45 kop.

Endel Vanatoa. EESTI NSV. Teatmik.

Teatmik annab rohke sta-tistikaga ülevaate Eesti NSV territooriumist, loodusest ja selle kaltest, rahvastikust jm. Kunstiliselt kujundanud A. Ermel, Kirjastus «Perioo-dika». Trükitud 6500 eks. 36 lk. Hind 20 kop.

Sama. Vene keelde tõlkinud E. Libman. Trükitud 7000 eks.

OLDHARIDUSKOOLI PRO-GRAMMID. KIRJANDUS IV—XI KLASSILE. Eesti NSV Har-idusministeeriumi toimetis. Kirjastus «Valgus». Trükitud 2700 eks. 88 lk. Hind 15 kop.

EESTI NSV KOOLINOORTE 1987. AASTA LAULUPEO LAU-LUD LASTE- JA POISTEKOO-RIDELE.

Väljaandes on toodud ühendkoorile: A. Aleksandro-vi «NSV Liidu hümn», G. Er-nesaksa «Eesti NSV hümn» (J. Semper), M. Lüdigi «Koit» (F. Kuhlbars), G. Podelski «Laul Leninist» (H. Karmo), A. Haugi «Rahu hällilaul» (H. Karmo), U. Naissoo «Kooli-kell» (J. Lember), U. Vinteri «Laul Põhjamaast» (E. Vete-maa), A. Ostrovski «Olgu jääv melle päike» ja G. Erne-saksa «Mu isamaa on minu arm» (L. Koidula), lastekoori-dele: G. Struve «Kodumaa», V. Sainski «Pioneerid», G. Ernesaksa «Kui Arno isaga koolimaia jõudis» (E. Niit) ja «Mal tuli» (J. Smuul), eesti rahvaviisi «Ühti, ühti, uhkes-ti» (A. Piirikivi) ja A. Oidi «Igavene tuli» (A. Siig), pois-tekoorile: B. Smetana «Minu täheke», D. Sostakovitsi «Kodumaa kaitse», J. Kõha «Koo-likell» (koor kantaadist «Meie päev»; I. Luhaäär) ja R. Lätte «Homme on spordiõnne» (koor kantaadist «Laulumaa lapsed»; I. Luhaäär). Koosta-nud Aksel Paiupuu, kujunda-nud Tõnu Aru, tõlkijad: N. Laanepõld, H. Kaljuste, M. Raud, A. Ratassepp. Kirjas-tus «Eesti Raamat». Trükitud 12 500 eks. 48 lk. Hind 40 kop.

«SILUETT LASTELE» 1986 (24).

Albumist leiame leheküljed «Poistele ja tüdrukutele», «Väiksemale ja suuremale», «Mugavaid komplekte», «Pi-sut romantilist», «Kellei leid-likku meelt ja osavat kätt», «Kiirut kudumist» jt. Et orien-teeruda kangaste nimetustes, materjalides kudumisviisides on Virve Aben andnud väi-kese nimekirja tuntumatest kangastest. Lõpuks vastuseid lugejate kirjadele. Kunstnik Mari Kanasaar. Tallinna Mo-e-ma väljaanne. Trüklarv ees-ti keeles 25 000 ja vene kee-les 125 000 eks. 50 lk. Hind 2 lõikelehte. Hind 1.70 rbl.

KARIKATUURINÄITUSE KOKKUVÕTE

PAREM HILJA
KUI MITTE KUNAGI

Tantsutare sellesuvisel näituse esimene pool — traditsiooniline karikatuuride väljapanek — on igav (ehk see-tõttugi, et terasemad naljamehed on seekord tagasaali selekteeritud). Sarikatega hallis on stendidel enese- ja teiste kordusi, üllatada suudavad vähesed, nende hulgas eriti vana-meister Edgar Valter.

Mina saan asjast aru nõnda: mida vastutusrikkam teema, seda kõrgemale asetatagu nõudmistelatt teostusegi puhul. Tähtsad ausambad, tähtsad majad on meil kenad, olulised raamatudki kujundatakse ilusti, koguni kuldkirjas. Karikatuuridega on lood vastupidi: mitmest rahuvõitlusele pühendatud pildist vaatab vastu maitsetus, stampne mõtlemine, kui asju nende õige nimega nimetada. Ega see propageeri ükskõiksust kõige vajalikuma — rahu suhtes?

Olimar Kallase ja Roman Ohlau sarjades häirib püüd olla «õige», hoiduda vallatustist — aga just seda peaks karikatuur tegema, selleks see žanr ongi kutsutud ja seatud.

Hea käe ja mõnusa huumorisooniga Rein Lauks on muutunud. Aga meeldib ta sellegipoolest. Kurti Vool on lähtunud joone enda loogikast, kruvinud selle absurdini ja krokiilik tulemus on jälgitav. Eesmärgistatud, mobiliseeriva pildi parimaks näiteks on minu meelest Elle Tikerpää «Ema!», lõõvaim vahest Aarne Vasara «Sorry, Leonardo!».

Edgar Valter esineb oma tuntud headuses, kuidas ta küll jaksab, ja nii palju aastaid!

Eksponeeritud on veel uustulnukaid ja provintsiaale, ehk järgmine kord esinevad nad paremini. Külalistest on meelde jäävam Nikolai Vorontsov Leningradist.

Ent: kas on päris võimatu kutsuda esinema Poola, Tšehhoslovakkia, Jugoslaavia, Prantsusmaa ja teiste kuulsate karikatuuririiikide naljamehi? Küllap nemad sunniksid pingutama meiegi pilapiltnikke.

Kõigest, millest on puudu eeshallis, vohab üle ringsaalis, nn. «Tallinnfilmi» sürrrealistide näitusel. Et tegemist on kollektiivse tembuga, nimetagem tegijadki koos: Heiki Ernits, Rao Heidmets, Miljard Kilk, Mati Kütt, Hillar Mets, Priit Pärn, Tõnu Talivee, Riho Unt, Hardi Volmer, ja ärge eristagem teoseid autorigi.

Mis on siis näha? Autovrakk ja töötav, ametlikku tausta loov televiisor, mis peaksid külastajale kohe lausuma: raha- ja tavaväärtuste maailm on meile võõras, meie elame mujal! Rämpsed, viimistlemata maalid, erootilised skulptuurid paigutamaks nende loomingu kunstikeelde, mis väidab: inetu on ilus, inetuselgi on võlu ja kunstijõud, mitu tuhat aastat ilusat kunsti vor-

pides on rängalt eksitud. Muidugi, provokatiivne väljakutse, tule endale tõmbamine. Negatsiooni läbi, on märgitud, et pakutud suundumusil pole loodusega pistmist, ideed on umburbanistlikud.

Esemed on oma loomulikest kontekstist välja kistud, nende mõte deformeerunud ja deformatsiooni kaudu väljendubki lustlik sõnum: on olemas harjunust erinevigi maailm.

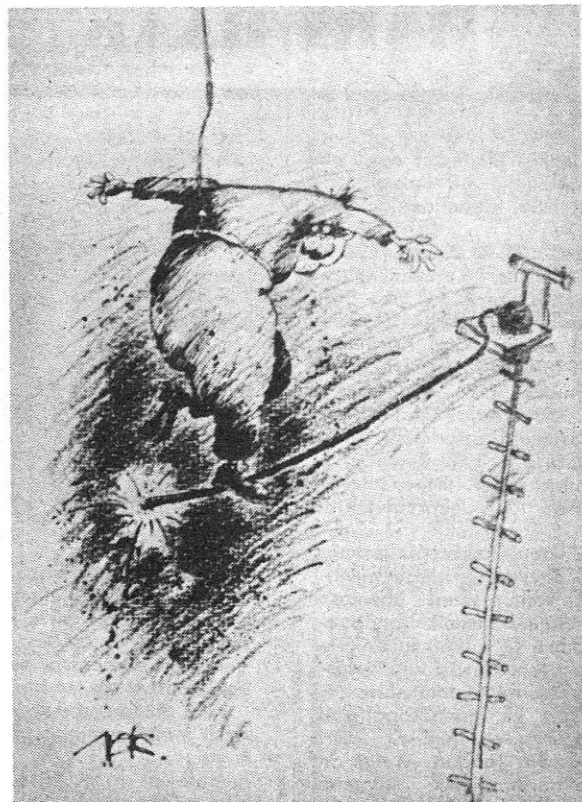
Tegemist on fantaasiarikka, totaalse groteskiga, mis on teravalt kontrasteeritud maailmaga, millega oleme harjunud.

Kolm r-i sõnas sürrrealistid on omal kohal — klassikalise, nii enne- kui ka pärastõja-aegse sürrrealismiga on kokupuutepunkte vähe. Loetlegem neid: ulakus, lavastuslikkus, destruktiivsus ja vahest ka loomemeetod. Teatavasti sündisid sürrrealistide taiesed automatismi, isegi erilises nn. unesrännu seisundis. Meiegi rühma tööd näivad olevat tekkinud välkideede ajal. Klas-

sikalise sürrrealismist aga lahutab meie mehi kõik muu, iseäranis resultaat, ja see on see, mida me näitusel oma silmaga näeme. Eksponaatidel on pigem sarnasust dadaismiga ning mässuliste kuuekümnendate aastate happening'ide ja teiste kontrakultuuri elementidega. Kuid meie mehed on talitsetumad, vähem tigidad, Pole manifestigi, mis taolise üritusega tavaliselt kohustuslikuna kaasas käib.

Ekstreemsus lummab, nii see on. Huligaansel palaganil on väljendusjõudu, aga sündmus ise on tähtsam kui tulemus. Näen siin ideekaaslust toreda futuristliku õhtuga Kirjanike Maja musta laega saalis, mille mõni aasta tagasi organiseeris Leo Lapin.

Meiegi pidime selle etapi läbima. Ja parem hilja kui mitte kunagi. On hetki, mil protest on vajalik, sotsiaalne tellimus ja mil me ei küsi esteetikast. Muuseas, tagantjärele, aja perspektiivis, hakka-

HILLAR METS

me seda niikuinii tegema ja asetame asjad õigele kohale.

Nõnda: ehtne grupinäitus, lihtsameelsed ülistavad taevani, veel lihtsameelsemad kiruvad, ülejäänule meeldib nähtuse kui sellisena.

OLEV REMSU

ÜTLEMISI

Me oleme kõik päikesesüsteemi vabakäiguvangid.

Inimese loomisega lõppes maailma loomise suurejoonelisus ning algas argipäev. Geneeraalplaan muutus olmeliseks ja on seda tänini.

Geenid saad kätte kõikidest pärandustest kõige varem, et nad võiksid sind hiljem nii mõnestki pärandusest ilma jätta.

Parimad sõbrad pööravad selja, mõtles karskustele asunud mees nukralt, kui ei ilmunud enam ühtegi kuradiit.

Kellel algab tööline elu sünnitunnistusest, kellel mandaadist.

KALJU SAABER

SUVEMÄLESTUS
RAADIO JA AJALEHEGA

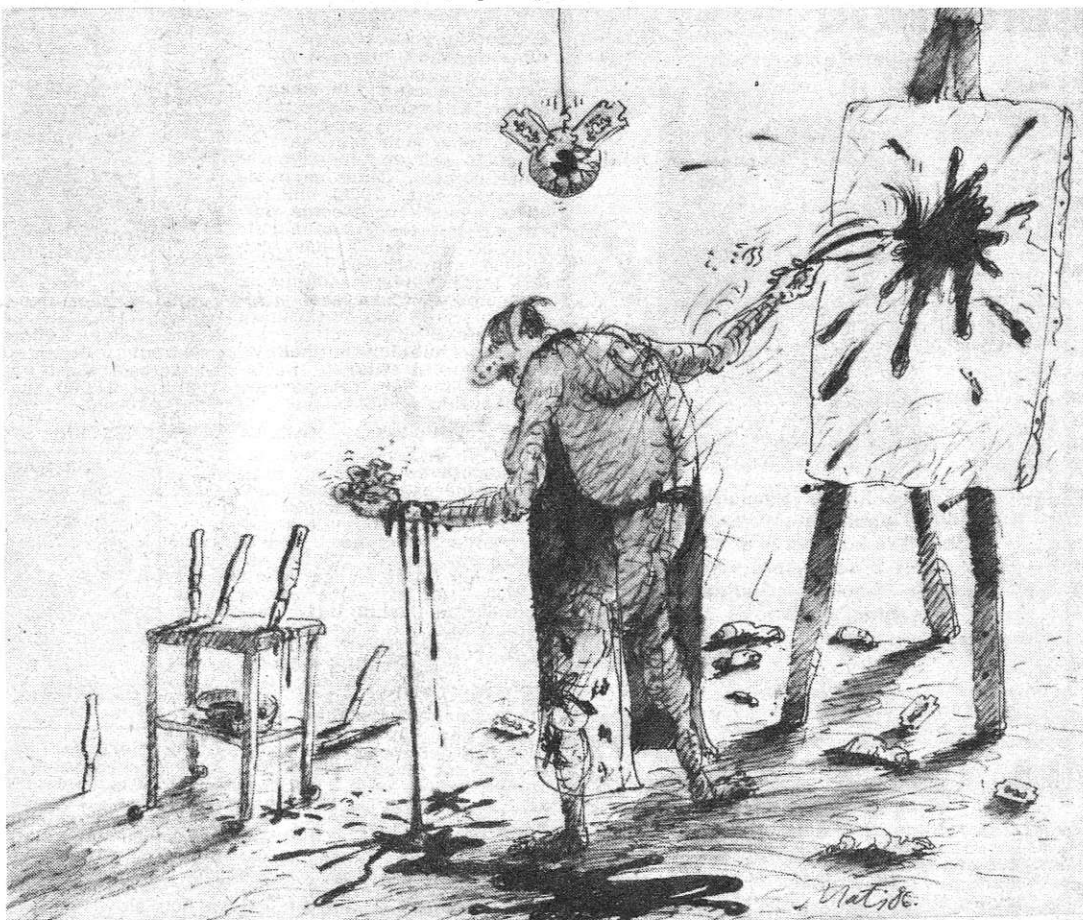
Kevadel esines räimes hästi, aga suve poole enam mitte.
(Suveraadio, rep. F. Leet; 18. 07. 86)

Harvanähtavalt korvpalli ajalukku minev mäng.
(G. Hololei rep. Madridist. ER 18. 07. 86.)

Kõik jahid kogunesid lalast laastus siia Kirovi kalurikolhoosi rajooni.
(O. Osolini rep. Suveraadios 18. 07. 86.)

Rahvakontrolöride kontrollimise tulemusena selgusid sissetulekute allikad.
(«Riikused seadust — vastuta» NH 17. 07.)

VIKTOR LIZUNOV

SÜRRREALIST H. E. RASKE ARGIPÄEV.

MATI KÜTT

ANDRES EHIN

LÜPSIKU SUUGA

Sa pole enam ammu lüps, kuid siiski oled veidi lüpsik, kui «Mis on õnn?» sa küsid lüpsikult.

TÖÖKOJAS

Töökotta tulin, kaesin hännakirja. Ei olnud hännad liiga kallid, kuid sabad olid ülearu pikad.

NOORED

Noored saavad üle igast tækkest. Noored ei heida äkke alla. Noored ei karda mingit raskust.

Hurjutage hoolega, noored!

ÄRA USU HUNDI NUTTU.

SIIM KÄRNER

«СИРП И МОЛОТ»
(«Сerp и молот»)
Индекс 69786

TOIMETAJA
TOIMETUSE KOLLEGIUM: E. ANUPÖLD
(toimetaja asetäitja), V. HERKEL, LASKI, K. KIISK, M. MIKIVER, L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN, D. VAARANDI.

I. RATTUS
ANUPÖLD
J. KANGI-
I. MOSS,
A. TAMM, I.

Toimetaja: 300 031 Tallinn, Gagarini pst. 30, postiaadress: 300 000 Tallinn. Peapostkontor, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 44 14 16, toimetaja asetäitja — 60 19 24, vastutav sekretär — 60 17 03, publitsistika- ja kultuuritöö osakond — 44 30 05, kunsti- ja huumoriosakond — 60 19 05, kirjandusosakond — 60 18 83, muusikaosakond — 60 18 22, teatriosakond — 60 12 48, masinakiri — 60 27 93. «Serp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolme kuuka 1 rubla ja 20 kop. Üksiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pärnu mnt. 8.
«Сerp и вазар» («Сerp и молот») орган Министрства культуры и спорта СССР, редакция «Периодика», Таллин, Нарвский проспект, 8.
EKP Keskkomitee Kirjastus trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.
Mäht 4 trükipaigat. Tiraaž 75 400.
Tellimise nr. 3381
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

MB-07779